

PROGRAMEVALUERING

BACHELORSTUDIET I ØKONOMI OG ADMINISTRASJON

NHH

Rapport fra
Programutvalget for
bachelorutdanningen (PBU),
April 2014

INNHALDSFORTEGNELSE

OPPSUMMERING	3
Inntakskvalitet.....	3
Studiestruktur.....	3
Studiekvalitet	4
Gjennomstrømming.....	4
Internasjonalisering.....	4
PBUs anbefalinger.....	5
1 INNLEDNING	9
1.1 Hva er målsetning med bachelorstudiet?	9
1.2 Bachelorevalueringen.....	10
1.3 Datagrunnlag for evalueringen	12
1.4 Strukturen på rapporten og avgrensninger	14
2 INNTAKSKVALITET	16
2.1 Karakterer og poenggrenser ved opptak	16
2.2 Antall søkere	18
2.3 Bredde i opptaket.....	19
2.4 Hvilke karakterer får bachelorstudentene?	21
2.5 Inntakskvalitet og prestasjoner på NHH: Fokus 2009-kullet	23
2.6 Sammenfatning: Inntakskvalitet.....	25
3 STUDIESTRUKTUR	27
3.1 Strukturen på bachelorstudiet i dag	27
3.2 NRØAs minstekrav.....	28
3.3 Benchmarking: Studiestruktur	28
3.4 Hva mener instituttene og NHHS om studiestrukturen?.....	30
3.5 Hva sier studentene om studiestrukturen?.....	32
3.6 Valgfrie kurs	34
3.7 Arbeidsmengde	36
3.8 Sammenfatning: Studiestruktur	38
4 STUDIEKVALITET	39
4.1 Hva sier studentene om studiekvaliteten ved NHH?.....	39
4.2 Studentenes anbefalinger for økt studiekvalitet.....	45
4.3 Et eksperiment	48
4.4 Undervisnings- og vurderingsformer på NHH.....	49
4.5 Benchmarking: Undervisnings- og vurderingsformer	50
4.6 Innovasjoner i undervisnings- og vurderingsformer på NHH.....	51
4.7 Styrking av studentenes ferdigheter.....	53
4.8 Styrking av forelesernes ferdigheter: Pedagogiskarbeid på NHH.....	57
4.9 Undervisningsteknologi	57
4.10 Kandidatkvalitet.....	59
4.11 Sammenfatning: Studiekvalitet	60
5 GJENNOMSTRØMMING	61
5.1 Gjennomføring og gjennomstrømming på NHH.....	61
5.2 Hvorfor måle gjennomstrømming?.....	62
5.3 Hvordan måle gjennomstrømming?	63

5.4	<i>Hvem blir forsinket, og når blir de forsinket?</i>	64
5.5	<i>Utvexling og gjennomstrømming</i>	68
5.6	<i>Hva sier studentene om årsakene til forsinkelse?</i>	70
5.7	<i>Hvilke tiltak foreslår studentene for å øke gjennomstrømmingen?</i>	70
5.8	<i>Sammenfatning: Gjennomstrømming</i>	72
6	INTERNASJONALISERING	73
6.1	<i>Omfang og balanse</i>	73
6.2	<i>Hvor reiser de hen? Hvor kommer de fra?</i>	76
6.3	<i>Hvor godt gjør de innreisende studentene det?</i>	77
6.4	<i>Hvor godt gjør NHH studentene det på utveksling?</i>	79
6.5	<i>Kurstilbudet for innreisende studenter</i>	80
6.6	<i>Er inn- og utvekslingsstudentene fornøyde?</i>	81
6.7	<i>Sammenfatning: Internasjonalisering</i>	83
7	PBUS VURDERINGER	84

I tillegg til rapporten er det utarbeidet et appendiks

- Appendiks 1 – Studieplaner for benchmarkinginstitusjonene
- Appendiks 2 – Karakterfordeling 2009-kullet
- Appendiks 3 – De 15 mest populære studiene i 2013 (Samordna opptak)
- Appendiks 4 – Benchmarking: høringsbrev og uttalelser fra instituttene
- Appendiks 5 – Oppslutning om valgfag
- Appendiks 6 – Kurstilbud valgfrie økonomisk-administrative kurs (VOA) 2012
- Appendiks 7 – Benchmarking av kurs HHS vs NHH
- Appendiks 8 – Undervisningsteknologi
- Appendiks 9 – Liste over vertsinstitusjoner for NHH-studenter på utveksling 2008-2013

Appendikset kan om ønskelig bestilles hos Seksjon for utredning og kvalitetssikring ved NHH via epost suks@nhh.no.

Oppsummering

Inntakskvalitet

NHH er den klart ledende institusjonen i Norge innenfor økonomisk-administrativ utdanning. Poenggrensen er stabilt høy, noe som vitner om vedvarende god inntakskvalitet. Men andre institusjoner har kommet på banen de siste årene, og konkurrerer med NHH både som tilbyder av 3-årige bachelorprogram og 5-årige integrerte løp. Blant annet gjennom å ta opp færre studenter, oppnår noen av disse, og spesielt Industriell økonomi ved NTNU, høyere poenggrense i opptaket enn NHH. Jevnt over kan man si at forspranget til konkurrentene har blitt mindre over tid. Det er derfor verdt å reflektere over hvordan NHH kan opprettholde sin posisjon, og innfri målsetningene om å være et klart førstevalg for økonomisk-administrative fag og tiltrekke seg de beste norske studentene.

Selv om inntakskvaliteten er høy, sliter en del studenter med fagene på NHH. En analyse av kullet som ble tatt opp høsten 2009, viser at gode matematikk-karakterer fra videregående skole er en viktig faktor for å forklare både gode karakterer og god gjennomstrømming på NHH. En mulig implikasjon av denne observasjonen er at man bør vurdere strengere opptakskrav i matematikk på samme måte som for ingeniørstudiet på NTNU. PBU tar ikke stilling til om NHH bør gå for en slik løsning. Derimot er det opplagt viktig å sørge for at vi har et best mulig tilbud i matematikk til de som faktisk blir tatt opp basert på dagens opptakskrav, og kanskje ha et særlig fokus på å hjelpe de som sliter med matematikk-kurset MET020 i studiets første semester.

Studiestruktur

NHH har som målsetning å bli en ledende handelshøyskole i Europa. Benchmarking-analysen gjennomført i forbindelse med programevalueringen viser at det er stor forskjell i profilene på de ledende handelshøyskolene. Likevel er det noen særtrekk som skiller NHH fra de andre, og det kan det være grunn til å reflektere over disse forskjellene. For eksempel har alle andre institusjoner i vår benchmarking-analyse en bacheloroppgave; bør NHH også ha det? Alle andre har et obligatorisk kurs i rettslære; bør NHH ha det? NHH har mer samfunnsøkonomi enn de øvrige benchmarking-institusjonene, og langt mer enn minstekravet fra NRØA; bør det være slik? I et høringsnotat inviterte vi instituttene og NHHS om synspunkter på disse spørsmålene, og tilbakemeldingene er oppsummert i kapittel 3.4.

Rapporten ser også på arbeidsbelastning og oppslutning om valgfagene. Arbeidsbelastningen stiger ut over studiet, og spesielt det siste semesteret oppfattes som tungt. Det er imidlertid et stort sprik mellom arbeidsmengden i de ulike kursene. For å oppnå en jevn arbeidsbelastning i studiet, kan det derfor være grunn til å se både på hvor kursene plasseres i tid, og å se på arbeidsmengden i enkeltkurs. Oppslutningen om de ulike valgfagene varierer mye over tid. Språkfagene har hatt en synkende trend den seneste tiden, men fikk et løft i 2013.

Studiekvalitet

Jevnt over er studentene fornøyd med bachelorstudiet, kurs for kurs og som helhet. Masterstudentene mener at bachelorstudiet har gitt dem et godt grunnlag for videre studier. Benchmarkingen viser også at kursene våre holder like bra faglig nivå som tilsvarende kurs på Nordens ledende handelshøyskole, Handelshögskolan i Stockholm.

En av de store utfordringene i bachelorstudiet er mangelen på kontakt mellom faglærer og student. Dette gjelder naturligvis spesielt for obligatoriske kurs. NHH tar opp langt flere studenter enn våre konkurrenter, og plenumsforelesninger med 400 studenter i salen inviterer ikke til dialog. Videre peker studentene (og EQUIS) på et behov for mer trening i muntlig presentasjon, mer tilbakemeldinger på skriftlige arbeider, og tiltak for å stimulere til kontinuerlig lesing.

Gjennomstrømming

En tilfredsstillende gjennomstrømming er en indikasjon på god studiekvalitet. Nesten alle som begynner på NHH fullfører sitt studium, men færre enn halvparten tar ut sitt bachelorvitnemål på normert tid.

Årsakene til forsinkelse er sammensatte. Noen blir forsinket på grunn av engasjement i NHHs. For andre skyldes forsinkelsen faglige utfordringer, og viser blant annet til at overgangen fra videregående skole til NHH er krevende, at det tar tid å finne rett studieteknikk.

Vår analyse viser at forsinkelsen hovedsakelig begynner tidlig i studiet. Tiltak for å hjelpe studentene tidlig i studiet, med et fokus på å opparbeide gode matematikk-kunnskaper og gode studievevaner, og vil derfor være viktig for å sikre en god gjennomstrømming.

Internasjonalisering

Internasjonalisering står sentralt i NHHs strategi, og et velfungerende utvekslingsprogram er viktig for NHHs internasjonale profil. Utveksling er populært blant studentene, og antall studenter som reiser ut har vokst betydelig de senere årene. Samtidig er det grunn til å stille noen spørsmål ved dagens utvekslingsprogram. Sammen med veksten, har også ubalansen i mellom antall ut- og innreisende studenter vokst, noe NHH taper penger på. Utvekslingsprogrammet legger også beslag på betydelige administrative ressurser. Måltallet for utveksling, som nedfelt i Rapport og Planer for 2013-2014, er i dag på 120, opp fra 80 i 2012. Måltallet har så langt sett ut til å følge den faktiske utvekslingen, men med et etterslep.

Det kan være grunn til å stille spørsmål ved om veksten har gått på bekostning av kvalitet. Hvis internasjonalisering skal bidra positivt til NHHs kvalitetsutvikling, slik strategien legger opp til, må vi sikre både at NHH-kandidater som reiser ut drar til kvalitativt gode institusjoner, og at de innreisende studentene holder et tilstrekkelig høyt nivå. Videre må vi sørge for at vi har et kurstilbud til de innreisende studentene som i omfang og innhold er tilfredsstillende.

PBUs anbefalinger

På bakgrunn av analysen i denne rapporten, anbefaler PBU følgende tiltak:

1. Mer faglige ressurser til bachelor

Kvaliteten på bachelorstudiet er avgjørende for NHHs suksess. En rekke av de forslagene som PBU anbefaler for å nå denne overordnede målsetningen, krever mer ressurser til bachelorstudiet, og da spesielt i form av fagpersoners tid i obligatoriske kurs.

Det er avgjørende at den økte ressursinnsatsen gir størst mulig økning i læringsutbytte. Ulike kurs kan kreve ulike modeller, men PBU ønsker spesielt å foreslå følgende tiltak:

- i. veiledning og tilbakemeldinger på skriftlige innleveringer og muntlige presentasjoner
- ii. undervisning ved faglærer i mindre grupper
- iii. filming og utvikling og bruk av andre digitale læringsressurser
- iv. utvikling av case og annet materiale som støtter opp under undervisningen (aktuelle saker fra media, multiple-choice tester, etc)

2. Styrking av kommunikasjonsferdigheter

Det er et behov for mer trening i skriftlig og muntlig presentasjon i bachelorstudiet. Dette er påpekt av både EQUIS, studentene, og fagmiljøene. En viktig komponent i et slikt treningsopplegg er at studentene får tilbakemeldinger på sitt arbeid.

Tilbudet innenfor skriftlig og muntlig presentasjon må utvides og koordineres bedre. Særlig er det behov for veiledning og tilbakemelding til studentene på deres arbeid. Dette er helt nødvendig for at studentene skal få styrket sine ferdigheter innenfor akademisk skriving og muntlig presentasjon. Det er naturlig at fagpersoner fra FSK spiller en sentral rolle i denne opplæringen. PBU vil anbefale en modell som er brukt på master (i kurset FIE428; kurset går på engelsk), hvor fagpersoner fra FSK bidrar med undervisning, veiledning og tilbakemelding på språk og stil på tekster som studentene leverer. Det å implementere en slik modell på obligatoriske bachelorkurs vil kreve en betydelig ressursinnsats fra FSK som må synliggjøres i NHHs belastningsregnskap. Opplæringen bør skje systematisk, og på ulike stadier av bachelorstudiet (i første semester, siden kunnskapen er viktig i alle kurs, og senere i studiet, for å vedlikeholde og videreutvikle denne kunnskapen).

3. Raskere gjennomstrømming

Dårlig gjennomstrømming tolkes ofte som en indikasjon på dårlig studiekvalitet, og både Kunnskapsdepartementet og NHHs styre forventer bedre gjennomstrømmingstall fra NHH.

Årsakene til den lave gjennomstrømmingen er sammensatte, og det er ikke opplagt hvilke tiltak som bør settes i verk for å gjøre noe med problemet. PBU vil i tiden fremover vurdere

ulike tiltak, for eksempel endringer i konte-reglene, endring fra én eksamenskarakter til mappeevaluering, etc., og prøve ut det vi oppfatter som de mest lovende tiltakene for å høste kunnskap om effekter.

Noen tiltak er imidlertid allerede iverksatt, eller bør iverksettes umiddelbart: (i) en seminarserie i matematikk er introdusert våren 2014 (i et semester uten ordinær undervisning) som et prøveprosjekt for å gi studenter som ønsker å ta om igjen eksamen i det obligatoriske matematikk-kurset en hjelpende hånd; målsetningen er at kontingen i dette faget på denne måten i minst mulig grad gir negativ smitteeffekt på de øvrige eksamenene; (ii) studenter som blir hengende etter bør på et tidlig tidspunkt bli innkalt til samtale med studieveileder; det er viktig at studentene føler at de blir ”sett” på et tidligere stadium enn i dag; (iii) PBU foreslår en revidert studieplan med økt innslag av økonomi i første semester, som vi håper vil gi en mer inspirerende start på studiet; tanken er at et mer inspirerende studium vil gi økt læring, mindre behov for konting, og dermed bedre gjennomstrømming; (iv) forslaget til ny studieplan gir også en jevnere arbeidsbelastning over semestrene; spesielt er krevende semestre på slutten av studiet myket opp med et større innslag av valgfag.

4. Høyere kvalitet i utvekslingsprogrammet

Internasjonalisering er et strategisk satsingsområde i NHHs nye strategi, og skal ”*bidra positivt til NHHs kvalitetsutvikling og internasjonale omdømme*”. For bachelorstudiet handler dette først og fremst om at det er høy kvalitet på utvekslingsprogrammet. Det må være høy kvalitet på de institusjonene vi sender våre studenter til, det må være høy kvalitet på de studentene vi tar imot, og det må være høy kvalitet på det tilbudet vi gir til de innreisende studentene.

NHH bør ha en kritisk gjennomgang av kvaliteten på samarbeidsinstitusjonene sine. En mulighet er å fokusere på et mindre antall samarbeidsinstitusjoner av høy kvalitet og utarbeide ”pakkeløsninger” av kurs med disse som gir lavere administrative kostnader for NHH, større forutsigbarhet for studentene våre, og et mer positivt bidrag av utvekslingsprogrammet for NHHs kvalitetsutvikling.

Videre bør vi sørge for at vi har et kurstilbud for innvekslingsstudentene som er tilstrekkelig bredt og spennende til å tiltrekke oss mange og gode søkere. En kostnadseffektiv måte å øke kurstilbudet for innvekslingsstudenter kan være å ”dobbeltkode” enkelte kurs som i dag gis på master og som ikke krever store forkunnskaper (hvor kursgodkjenning og eksamen kan differensieres mellom bachelor og masternivå).

Et annet forslag for å gi et bedre tilbud til innvekslingsstudentene, og som også vil bidra til å styrke engelskferdighetene til våre egne studenter, er å la ett eller flere obligatoriske økonomisk-administrative kurs gis på engelsk. Et obligatorisk kurs på engelsk bør imidlertid støttes opp av fagpersoner fra FSK, med bidrag til opplæring og veiledning i, og tilbakemelding på, skriftlig og muntlig kommunikasjon (etter modell fra FIE428; se punkt 2 ovenfor). Forslaget er betinget på tilstrekkelig plass i Aud Max, men erfaringen så langt tyder ikke på at kapasiteten i auditoriet bør være noe problem.

5. Styrking av samarbeid på tvers av fag

Analyser av praktiske problemstillinger krever ofte at man legger til grunn ulike faglige perspektiver. For eksempel vil en analyse av en mulig fusjon mellom to selskap kreve innsikt i ledelse, marked, og finans. Kursene på bachelorstudiet får jevnt over svært gode evalueringer isolert sett, men studentene etterlyser en bedre helhetsforståelse. Spesielt er det et ønske både fra studentene og instituttene om å styrke læringsutbyttet i metode ved å integrere disse kursene bedre med resten av studiet.

PBU ser et potensiale for økt læringsutbytte gjennom en tettere informasjonsutveksling og koordinering mellom kurs. Det bør holdes regelmessige møter mellom foreleserne i relaterte kurs, hvor også representanter for studentene er til stede, for å sikre en god koordinering. Videre foreslår vi en studieplan som i større grad legger til rette for kommunikasjon mellom ulike kurs. For eksempel legger vi opp til en ny ”metode-rekke”, hvor data-kurset legges rett før anvendt metode. På denne måten plasseres metodekursene som fokuserer på anvendelse tett på hverandre, noe som legger til rette for en god kommunikasjon mellom dem. Videre legger den reviderte planen opp til at et introduksjonskurs i samfunnsøkonomi legges til første semester, og at dagens BED011 Driftsregnskap og budsjettering revideres og gis navnet Introduksjonskurs i bedriftsøkonomi. De to introduksjonskursene (samfunnsøkonomi og bedriftsøkonomi) kommuniserer naturlig med hverandre, med matematikk-kurset som gis i samme semester, og med etikk-kurset.

6. Økt valgfrihet blant valgfagene

I dag har vi en 4+2 modell, hvor studentene må ta minst 4 allmenne valgfag, mens to valgfag kan velges helt fritt. Allmenne valgfag er språkfag, rettslære, matematikk, økonomisk geografi, og økonomisk historie.

Studentene ønsker muligheten til å velge valgfag fritt. Dette vil også gi mulighet for økt spesialisering på bachelor, noe mange andre ledende institusjoner internasjonalt gir. Studentene gir uttrykk for at større valgfrihet vil virke inspirerende. Et studium som oppleves mer inspirerende kan potensielt også bidra til raskere gjennomstrømming. Større valgfrihet vil i tillegg forenkle utvekslingen.

En mulig negativ konsekvens av å oppheve kravet om å ta allmenne valgfag, er at dette kan true eksistensgrunnlaget til de små valgfagene. Det er imidlertid ikke åpenbart at en slik omlegging vil føre til noen markert reduksjon i søkningen til små valgfag, da det er rimelig å tro at disse velges utav genuin faglig interesse. Flertallet av PBU anser fordelene ved å gi studentene anledning å velge fag etter egne interesser er større enn ulempene dette ville måtte ha for de mindre valgfagene, og anbefaler derfor at kravet om minst fire allmenne valgfag oppheves.

7. Forslag til ny studiestruktur

PBU foreslår en revidert studiestruktur som

- i. *øker innslaget av økonomi tidlig i studiet* ved å plassere et inspirerende og oversiktspreget kurs i samfunnsøkonomi i første semester
- ii. *legger bedre til rette for samarbeid på tvers av fag* ved å plassere relaterte kurs nært hverandre i tid (enten i samme semester eller i påfølgende semester);
- iii. *gir grunnlag for økt spesialisering* ved å flytte et valgfritt kurs fra 4. til 6. semester;
- iv. *innfører rettslære* som obligatorisk kurs i bachelorstudiet, i tråd med ønskene fra de fleste instituttene. Forslaget er imidlertid betinget på (i) at det obligatoriske kurset er tilfredsstillende med hensyn på relevans, faglig nivå, og omfang; (ii) at forholdet mellom obligatorisk rettslære og valgfrie kurs i rettslære avklares; (iii) at det finnes faglige ressurser til å gi et slikt kurs. Studieplanen *med* et obligatorisk kurs i rettslære er beskrevet i Plan A, mens en plan *uten* et slikt kurs er beskrevet i Plan B (se kapittel 7).
- v. *innfører valgfag fra første semester*, noe som har vært etterlyst særlig fra FSK, som ønsker å kunne bygge videre på språk-kunnskaper fra videregående skole. Et valgfag i første semester kan også virke inspirerende, og dermed bidra til en god start på studiet, som forhåpentligvis også vil ha positiv effekt på gjennomstrømmingen.

1 Innledning

1.1 Hva er målsetning med bachelorstudiet?

1.1.1 NHHs strategi 2014-2017

I NHHs strategi for 2014-2017 står det at ”NHH skal tilby utdanning på høyt internasjonalt nivå”. Denne overordnede målsetningen er delt inn i tre delmål:

Delmål 1: Inntakskvalitet

Studieprogrammene skal være klare førstevalg innenfor økonomisk-administrative fag og tiltrekke seg de beste norske og høyt kvalifiserte internasjonale studenter.

Delmål 2: Studiekvalitet

Undervisningen, studieprogrammene og studiemiljøet ved NHH skal være på høyde med de beste internasjonale studiestedene.

Delmål 3: Kandidatkvalitet

NHHs kandidater skal være attraktive i det nasjonale og det internasjonale arbeidsmarkedet.

Strategien identifiserer følgende fire satsingsområder: internasjonalisering, studiekvalitet, spissing av forskningen, og bedriftsrelasjoner og partnerskap. De to første er av spesiell betydning for bachelorprogrammet. Om det strategiske fokuset på studiekvalitet, står det følgende:

”NHH har som mål at undervisningen, studieprogrammene og studiemiljøet skal være på høyde med de beste internasjonale studiestedene. Som et ledd i å sikre best mulig studiekvalitet, vil høyskolen benytte benchmarking i større grad enn tidligere. Impulser utenfra må vurderes og bearbeides slik at de kan omsettes til lokale løsninger.

Pedagogisk utviklingsarbeid vil stå sentralt i årene fremover. I lys av den rivende utviklingen innenfor ny undervisningsteknologi, er det avgjørende å opparbeide kompetanse i bruk av digitale læringsressurser. Det vil legges vekt på å integrere slike ressurser i den pedagogiske praksisen på en hensiktsmessig måte.”

Og når det gjelder det strategiske fokuset på internasjonalisering:

”Internasjonalisering skal prege organisasjonen, være integrert i all virksomhet og bidra positivt til NHHs kvalitetsutvikling og internasjonale omdømme. NHH skal ha et internasjonalt fag- og studiemiljø med god integrering av internasjonal fagstab og internasjonale studenter.”

1.1.2 Læringsutbyttebeskrivelsen

Læringsutbyttebeskrivelse for bachelorprogrammet, vedtatt av PBU i 2011, gir mer detaljerte føringer for hva NHH ønsker å oppnå med sitt bachelorstudium:

Ved avsluttet studie skal kandidaten:

- *holde et høyt analytisk nivå og ha en faglig bredde som gjør kandidaten godt rustet til å møte utfordringer i arbeidslivet og til å kunne gå videre på masterstudier i inn- og utland.*
- *ha kommunikasjonsferdigheter til å kunne opptre profesjonelt på en internasjonal arena.*
- *være i stand til å bedømme samfunnsmessige virkninger av organisasjoners beslutninger, og til å handle innenfor juridiske og etiske rammer.*
- *ha kunnskap om hvordan virksomheter finansieres, hvordan investeringer vurderes, hvordan økonomiske styringsverktøy brukes og hvordan regnskap utarbeides og analyseres (bedriftsøkonomisk analyse).*
- *ha kunnskap om hvordan strategier utvikles og iverksettes, hvordan virksomheter organiseres, forbedres og ledes, og hvordan produkter og tjenester markedsføres og posisjoneres (administrative fag).*
- *ha kunnskap om hvordan konsumenter og produsenter treffer sine valg, og hvordan disse valgene påvirkes av økonomisk politikk og internasjonale rammebetingelser (samfunnsøkonomi).*
- *ha metodekunnskaper (i matematikk, statistikk og samfunnsvitenskapelige metoder) som gjør kandidaten i stand til å innhente og analysere relevant informasjon.*
- *kunne bruke slik kunnskap til å utføre egne analyser av praktiske problemstillinger og treffe beslutninger basert på disse.*

1.2 Bachelorevalueringen

Alle fulltidsprogrammer ved NHH skal evalueres jevnlig. Det skal gå maksimalt seks år mellom hver gang programmene blir evaluert. Hensikten med evalueringene er å gi et helhetlig bilde av studiet, vurdere hvordan det ligger an i forhold til målsetningene, og å foreslå tiltak til forbedringer.

1.2.1 2008 evalueringen

Forrige gang bachelorstudiet ble evaluert var i 2008. Hovedgrepene som ble gjennomført etter 2008 evalueringen var som følger:

1. Basert på et ønske om å ha mer økonomi i første semesteret, la man et bedriftsøkonomikurs til første semester (BED011) og flyttet det første valgfaget til andre semester.
2. INT010 Anvendt Metode ble flyttet fra siste semester til fjerde semester. Motivasjonen var at andre kurs da i større grad kunne bygge på dette kurset.
3. Endring fra ett til to valgfrie kurs i 5. semester for å underlette utvekslingen.

Tema som hadde vært ute til høring i prosessen med evalueringen i 2008 inkluderte spørsmålet om man burde ha et enhetlig bachelorstudium eller spesialiserte programmer. Konklusjonen den gang var som følger: "Høringsinstansene var unisont enige i at et enhetlig bachelorstudium er en klar fordel og bør opprettholdes."¹

Balansen mellom fagområdene i studiet ble drøftet. Konklusjonen var at det i all hovedsak var en god balanse mellom fagområdene, men at det var behov for endringer i første semesteret, og da særlig for å ha mer økonomi begynnelsen av studiet, noe som også ble implementert.²

Et annet viktig tema var utveksling. Om dette står det blant annet følgende i evalueringen fra 2008: "Da bachelorstudiet ble planlagt, var utgangspunktet at utveksling skulle gjøres mulig, men at studiet ikke skulle struktureres i forhold til dette på en slik måte at det ville gå på bekostning av et hensiktsmessig studieløp for kullet for øvrig... PBU ser at å legge til rette for utveksling vil ha en kostnadsside, på grunnlag av tapt studiepoengproduksjon, men mener at helheten og hensyn til internasjonalisering må anses som viktigere." Det bør bemerkes at i 2008 var måltallet for utvekslingen 80. Det faktiske antallet utreisende lå imidlertid godt over dette måltallet.

1.2.2 Hadde 2008-reformene ønsket effekt?

Det er vanskelig å vurdere effekten av endringene gjennomført på bakgrunn av 2008-evalueringen. Det å plassere et bedriftsøkonomisk kurs i første semester må nødvendigvis ha gjort at starten på studiet oppleves som mer "relevant", men basert på studentenes tilbakemeldinger, er det fremdeles et potensiale for å gjøre starten mer spennende og inspirerende.

INT010 Anvendt metode ble flyttet til tidligere i studieløpet for at andre kurs skulle kunne bygge på dette metodekurset, men det ikke klart i hvilken grad kurs i 5. og 6. semester, obligatoriske eller valgfrie, faktisk gjør bruk av disse metodene.

---

¹ Se kapittel 4.18 i 2008-evalueringen.

² Se kapittel 4.11 i 2008-evalueringen.

Antall valgfag i 5. semester (som er et høstsemester) ble økt fra ett til to for å underlette utvekslingen. Men selv om man på denne måten ønsket å legge bedre til rette for utveksling om høsten, så skjer utvekslingen faktisk både om våren og om høsten. Dessuten har antallet bachelorstudenter som reiser ut blitt doblet siden 2008, så utfordringene knyttet til utveksling er klart større i dag enn den gang.

Det kan også være verdt å påpeke at tiltak kan ha utilsiktede effekter. For eksempel kan flyttingen av valgfag fra første til andre semester ha bidratt til den fallende oppslutningen om engelsk valgfag som vi har observert siden 2008; det kan se ut som at studentene etter et semester på NHH heller velger matematikk enn engelsk. Et annet eksempel er endringen fra tre til to eksamensforsøk, implementert i 2009. Dette tiltaket (som ikke er direkte avledet fra 2008-evalueringen) har nødvendigvis bidratt til færre gjentak, men kan også ha bidratt til den dårligere gjennomstrømming som vi har observert de siste årene, fordi studentene ønsker å bruke ekstra god tid på sitt andre og siste eksamensforsøk. Det er derfor avgjørende å tenke grundig igjennom tiltak før de iverksettes, og at man også vurderer potensielle ”andreordens-effekter” av tiltakene.

1.2.3 Arbeidet med 2013/2014 evalueringen

Et arbeidsutvalg ledet av dekanen og med deltakelse fra studentene og Studieadministrativ avdeling har hatt ansvaret for det praktiske arbeidet med evalueringen. Arbeidsgruppen har i løpet av høsten 2013 holdt møter med Seksjon for internasjonalisering og utveksling, medlemmer fra Internasjonalt utvalg, de undervisningsansvarlige på de ulike instituttene, høyskolens ledelse og studentrepresentanter.

Rapporten er ført i pennen av Dekan Kjetil Bjorvatn i samarbeid med Lene Baldersheim, Hanna Skoog og Kjetil Sudmann Larssen, med bidrag fra Marita Kristiansen, Einar Breivik og Arild Schanke.

Den endelige versjonen av evalueringsrapporten ble vedtatt av PBU i møte den 18. mars, 2014.

1.2.4 Fremtidige evalueringer

Bachelorstudiet inngår som en del av et 3+2 program. Det store flertallet av bachelorstudentene ved NHH går videre til masterstudiet på NHH. Bachelor- og masterprogrammet må derfor sees under ett. Masterprogrammet skal evalueres senere i år, men NHH bør i fremtiden vurdere koordinering av de to programevalueringene, både for å hente ut synergieffekter i datainnsamling og analyse og for å samstemme forslag til tiltak mellom de to programmene.

1.3 Datagrunnlag for evalueringen

Det er blitt samlet inn og gjort bruk av et omfattende datamateriale i forbindelse med evalueringen. Følgende data er brukt:

- Kursevalueringer
- Eksamenskarakterer
- Studieevalueringer
  - Blant siste semester bachelorstudenter (våren 2012 og våren 2013)
  - Blant midt-i-master studentene (høsten 2013)
- Inn- og utvekslingsstudentenes evalueringer
- 2009-kulletts bakgrunn fra videregående skole og prestasjoner på NHH
- Studentdata hentet ut fra Felles Studentsystem (FS)
- Database for statistikk om høgre utdanning (DBH)
- Benchmarking informasjon
  - Struktur, pedagogikk, og vurderingsformer for ledende institusjoner i Norge, Norden og Europa for øvrig, i alt 8 institusjoner, valgt ut på grunnlag av kvalitet og sammenlignbarhet.
  - Detaljert informasjon om noen utvalgte, sammenlignbare kurs på HHS

De åtte benchmarking institusjonene er:

Tabell 1.1 Oversikt over benchmarking institusjonene

Region	Institusjon	Forkortelse	FT-rangering 2013
Norge	Handelshøyskolen BI	BI	44
	Høgskolen i Sør-Trøndelag	HiST	--
Norden	Handelshögskolan i Stockholm	HHS/SSE	21
	Copenhagen Business School	CBS	34
Europa for øvrig	University of St Gallen	St Gallen	7
	Erasmus University Rotterdam	RSM	10
	University of Mannheim	Mannheim	23
	SDA Bocconi School of Management	Bocconi	8

De to norske institusjonene er valgt fordi de størrelsesmessig er de nærmeste konkurrentene til NHH. Videre valgte vi to av de fremste nordiske institusjonene, Handelshögskolan i Stockholm og CBS. Gjennom konsultasjoner med faglig og administrativ stab på NHH, identifiserte vi fire fremragende og sammenlignbare institusjoner i Europa for øvrig; St. Gallen, Erasmus University Rotterdam, University of Mannheim og SDA Bocconi School of Management. Tabell 1.1 viser i også de ulike institusjonenes rangering på Financial Times European Business School. NHH havnet på 46. plass i denne rangeringen i 2013.

Benchmarking-institusjonene har ofte flere bachelorprogram. Vi har valgt ut det programmet som ligner mest på vårt, når det gjelder innhold og størrelse, og på grunnlag av tilgjengelig informasjon. Tabellen nedenfor viser hvilke studieprogram som er inkludert i sammenligningen. Studieplanene for hvert av studiene er lagt til Appendiks 1.

Tabell 1.2 Utvalgte bachelorprogram i benchmarkinganalysen

Institusjon	Antall bachelorprogram	Antall program på engelsk	Benchmarking bachelorprogram
BI	12	2	Bachelor i økonomi og administrasjon
HiST	2	0	Bachelor i økonomi og administrasjon
HHS/SSE	2	1	BSc in Business and Economics
CBS	18	7	HA Almen Erhvervsøkonomi
St Gallen	1 (5 profiler)	3	Bachelor degree major in business administration
RSM	7	4	BSc International Business Administration
Mannheim	2	1	Bachelor in business administration
Bocconi	6	2	Bachelor of International Economics and Finance

1.4 Strukturen på rapporten og avgrensninger

NHHs strategi deler utdanningskvalitet inn i inntakskvalitet, programkvalitet og kandidatkvalitet, og denne rapporten følger samme logiske oppbygning. Når det gjelder *inntakskvalitet*, viser vi hvordan NHH ligger an i forhold til målsetningen om å være et klart førstevalg innen økonomisk-administrative fag, og hvordan kvaliteten på studentene (målt ved karakterer og fagbakgrunn fra videregående) predikerer suksess på NHH (karakterer og gjennomstrømming).

Som bakgrunn for de påfølgende kapitlene, beskriver rapporten så strukturen på bachelorstudiet ved NHH. Vi ser på struktur i forhold til NRØAs minstekrav og i forhold til våre fremste konkurrenter i Norge og fremragende institusjoner i utlandet. Kapittelet inneholder også en beskrivelse av oppslutningen om de ulike valgfagene over tid, og om arbeidsmengden i enkeltkurs og over studiets semestre.

Studiekvalitet er tema for rapportens fjerde kapittel. Vi beskriver alternative undervisnings- og vurderingsformer på bachelorstudiet, og hva som gjøres på dette området på benchmarking-institusjonene. Kapittelet vier mye plass til hva studentene selv sier om kvaliteten på studiet og deres anbefalinger om hva som kan bli bedre.

Strategiens tredje delmål er *Kandidatkvalitet*. Siden bachelorstudiet er en integrert del av et 5-årig siviløkonomstudium (og nesten alle bachelorstudentene går videre med en master), vil kandidatkvalitet være et resultat av inntakskvalitet og summen av det som skjer på bachelor og master. Vi har derfor valgt å begrense diskusjonen om kandidatkvalitet til i hvilken grad bachelorstudiet danner et godt grunnlag for masterstudiet, og plasserer denne diskusjonen i

Kapittel 1 Innledning

kapittelet om Studiekvalitet. For ordens skyld rapporterer vi også hovedkonklusjonene fra arbeidsmarkedsundersøkelsen fra 2012.

Kapittel 5 tar opp et aspekt ved studiekvalitet som får mye oppmerksomhet, nemlig *Gjennomstrømming*. Vi går gjennom situasjonen for bachelorstudiet i dag, og finner at til tross for en høy fullføringsgrad bruker mange studenter mer enn tre år på studiene. Resten av kapittelet ser på hvem som blir forsinket, og analyserer årsakene til forsinkelsen.

Kapittel 6 tar for seg *internasjonalisering*, som er et gjennomgripende tema for hele Høgskolens strategi. I denne rapporten ser vi i hovedsak på utvekslingsprogrammet, hvor vi i beskriver dagens situasjon og reiser spørsmål om organisering og kvalitet.

Evalueringen avsluttes med kapittel 7 som presenterer PBU's anbefalinger av tiltak for å møte utfordringene som er avdekket i rapporten og dermed styrke kvaliteten på bachelorstudiet.

2 Inntakskvalitet

*”Studieprogrammene skal være klare førstevalg innenfor økonomisk-administrative fag og tiltrekke seg de beste norske og høyt kvalifiserte internasjonale studenter”
NHHs strategi, 2014-2017*

I dette kapittelet stiller vi følgende hovedspørsmål:

- Hva er kvaliteten på studentene som blir tatt opp på NHHs bachelorstudium i forhold til konkurrerende studier?
- Hva er sammenhengen mellom inntakskvalitet og prestasjonene på NHH?

2.1 Karakterer og poenggrenser ved opptak

Ved opptak til NHHs bachelorprogram tas det opp studenter i to kvoter; førstegangsvitnemålskvoten og ordinær kvote. I førstegangsvitnemålskvoten utgjør karaktersnittet nesten hele poengsummen, mens i ordinær kvote er det mulig å opparbeide seg inntil 10 tilleggspoeng for alder, høyere utdanning og lignende.³ På grunn av disse tilleggspoengene, er det en relativt stor spredning i karakterene fra videregående skole til tross for at poenggrensene er jevnt høye. Tall for 2009-kullet viser at de svakeste søkerne som ble tatt opp ved NHH bare hadde rett over 4 i snitt fra videregående, mens de sterkeste i førstegangsvitnemål-gruppen har 5,9; medianen ligger på 5.⁴

Tabell 2.1 Poenggrenser i de ulike kvotene NHH⁵

	2009	2010	2011	2012	2013
Førstegangsvitnemål	52,3	51,7	53,0	52,6	52,6
Ordinær kvote	54,4	54,7	55,2	55,8	56,5

Kilde: Samordna opptak

Poenggrensene for NHH har de siste årene ligget jevnt høyt (tabell 2.1). Vi vet at NHH ofte konkurrerer med andre prestisjetunge studier som medisin, jus og industriell økonomi om de flinkeste søkerne. Nedenfor ser vi karaktersnittet fra et utvalg av NHHs konkurrenter.

³ Alle søkerne får i tillegg med seg eventuelle realfags- og språkpoeng.

⁴ Se Appendiks 2 for mer detaljer.

⁵ Regelverket for poengutregning og tilleggspoeng ble endret etter opptaket i 2008, og tall før 2009 er derfor utelatt her.

Tabell 2.2 Søknadstall for et utvalg av NHHs konkurrenter 2013

	Antall studieplasser	Antall møtt	Poeng ORD	Poeng FØRSTE	Karakter	Antall søkere	Søkere per plass
Medisin NTNU	120	121	66,7	60	51,1	805	6,7
Medisin UiB	160	168	66,3	57,2	50,1	668	4,2
Medisin UiT	100	112	66,2	56,9	47,4	391	3,9
Medisin UiO	105	107	68	59,4	50,3	927	8,8
Ind-øk NTNU	140	156	62,7	59,8	51,8	780	5,6
NHH	440	459	56,5	52,6	46,7	2176	4,9
HiST	290	282	50,2	46,5	41,5	901	3,1

Kilde: Samordna opptak og DBH. "Poeng" er poenggrense etter suppleringsopptak. "Karakter" er karakterpoeng førsteprioritetssøkere DBH. "ORD" er ordinær kvote. "FØRSTE" er førstegangsvitenmål-kvote. "Antall søkere" er førsteprioritets-søkere.

Sammenligner vi kvaliteten på NHHs søkere, målt som karakterpoeng i opptaket, med tilsvarende studier, ser vi at NHH oppfyller målet om å være et førstevalg innen økonomisk-administrative fag; vår nærmeste konkurrent er HiST som ligger betydelig lavere, og dessuten med et langt mindre opptak.

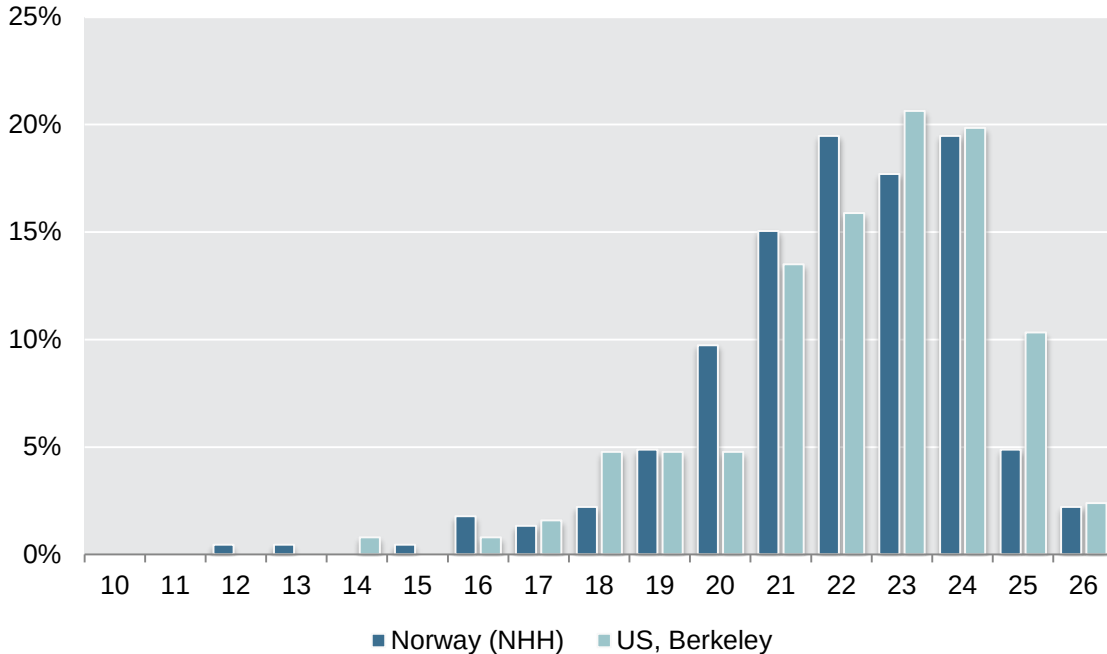
Definerer vi konkurransen videre enn bare økonomisk-administrative studier, ser vi at beste studentene i landet går til medisin. Vi legger imidlertid merke til at NHH tar opp langt flere kandidater enn konkurrentene i Tabell 2.2. Dersom NHH hadde tatt opp 150 søkere i stedet for 450, så hadde naturlig nok poenggrensen vært høyere. Som en illustrasjon, kan vi se på 2009-kullet. Karaktergrensen for de 150 beste søkerne fra dette kullet var 51,1, altså fullt på høyde med medisin og ikke så langt unna industriell økonomi på NTNU.⁶

Høsten 2013 gjennomførte NHH-forskerne Alexander Cappelen, Erik Ø. Sørensen og Bertil Tungodden en undersøkelse av de kognitive evnene til bachelorstudenter på NHH (N=226) og *undergraduates* på University of California, Berkeley (N=126), basert på en såkalt WAIS IV-test (mer spesifikt, *Matrix reasoning*-komponenten av denne testen).⁷ Studien ble gjennomført i forbindelse med et forskningsprosjekt som analyserte holdninger til rettferdighet i ulike land. Det er ingen signifikant forskjell på NHH-studentene og Berkeley studentene; begge fikk en gjennomsnittsscore på 22 (av 26 mulige); fordelingen er vist i Figur 2.1 nedenfor. Vi kan altså konkludere at studentene vi tar opp på NHH er like smarte som de som et av USAs fremste universitet, Berkeley, tar opp.

⁶ Merk at Ind-øk NTNU ikke er et økonomisk-administrativt studium, men et sivilingeniørstudium med stort innslag av økonomi og ledelse.

⁷ For mer informasjon om denne undersøkelsen, kontakt Erik Ø. Sørensen, Institutt for samfunnsøkonomi, NHH.

Figur 2.1 Kognitive evner til NHH-studenter vs bachelorstudenter på Berkeley

Merknad: Poeng på en WAIS-IV matrise test (0-26).

2.2 Antall søkere

NHHs bachelorstudium har siden det ble innført i 2003 vært blant Norges aller mest søkte studier. I årene 2003 – 2006 hadde NHH det nest mest populære studiet i Samordna opptak, bak jus ved UiO. Siden 2007 har NHHs bachelorprogram tronet på toppen av statistikken. Se Appendiks 3 for liste over de mest populære studiene for 2013.

Antallet førsteprioritetssøknader til økonomisk-administrativ utdanning har økt med 46 prosent fra 2008 til i dag, mens antallet søknader til NHH har vært stabilt i denne perioden. En stadig mindre andel av søkerne har dermed NHH som sitt førstevalg. Den samme tendensen finner vi for HiST og HiOA, mens ”mindre” konkurrenter som UiS, UiA og UMB opplever en økning. Tall fra Samordna opptak viser at antall studietilbud (både bachelor- og mastergradsstudier) har vært stabilt i den aktuelle perioden, mens antall *studieplasser* har økt. Man kan tenke seg at grunnen til stabiliteten i NHHs søkermasse er gitt av høyskolens stabilt høye karakterkrav, og at søkergruppen som har mulighet til å få opptak vil være rimelig stabil fra år til år.

Sammenligner vi kun de 5-årige integrerte masterløpene i økonomi og administrasjon, er NHH fremdeles en ubestridt ener, selv om også denne andelen har sunket noe (fra ca. 80 prosent i 2008 til 77 prosent i 2013).⁸

Tabell 2.3 Søknadstall til gradsgivende studier i økonomi og administrasjon

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
NHH antall	2140	2069	2014	2063	2216	2176
NHH andel (%)	2,28	1,98	1,94	1,91	1,93	1,86
NHH andel øk-adm (%)	22,2	20,7	19,6	18,2	17,9	16,7
HiST andel øk-adm (%)	9,1	9,1	9,4	8,5	8,5	6,9
HiOA andel øk-adm (%)	8,6	7,7	8,1	7,9	7,1	7,1

Merknad: *NHH antall* er antall første-prioritetssøkere; *NHH andel* er NHHs andel av førsteprioritetssøkerne, alle studier. *NHH andel øk-adm* er andel førsteprioritetssøkere av bachelor og mastergrader i økonomi og administrasjon; tilsvarende for *HiST andel øk-adm* og *HiOA andel øk-adm*. Kilde: Samordna opptak. Tall fra tidspunktet for hovedopptaket. Inkluderer ikke årsstudier. Inkluderer ikke BI.

BI deltar ikke i Samordna opptak og deres søknadstall skiller ikke på førsteprioritetssøkere og alle søkere. Selv om en sammenligning mellom BI og NHH derfor ikke blir nøyaktig, finner vi at forholdet i andelene i søkermassen mellom de to studiene har holdt seg stabil de siste årene⁹.

2.3 Bredde i opptaket

Strategien sier at bachelorprogrammet skal ha bred søkning og en studentmasse som reflekterer befolkningssammensetningen. Bredde i opptaket har vært målt ved kvinneandel, andel studenter med minoritetsbakgrunn og geografisk spredning på søkermassen sammenholdt med den totale søkermassen i Samordna opptak.

Andelen kvinner som møter til studiestart ligger rundt 40 prosent, med noen svingninger fra år til år. Andelen studenter med minoritetsbakgrunn har de siste årene ligget rundt 8-9 prosent.¹⁰ Ifølge KD's tilstandsrapport for høyere utdanning 2013 ligger NHH rundt gjennomsnittet for sektoren.¹¹

⁸ HiST tilbyr ikke et integrert 5-årig studium. Nummer to på listen etter NHH kommer UiA med 8 prosent av søkerne, og med UiS på tredje plass med 5 prosent.

⁹ Sammenligningen er basert på søkertall til BI sitt siviløkonomstudium rapportert til DBH, og målt opp mot søknadsmassen i Samordna opptak til økonomisk-administrativ utdanning.

¹⁰ Basert på spørreskjema til studentene som møter til studiestart hvert år.

¹¹ Vedlegget, tabell V2.17, tall for 2011

Tabell 2.4 Kvinneandel og minoritetsbakgrunn NHH 2008 - 2013

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kvinneandel	44 %	43 %	43 %	38 %	48 %	40 %
Minoritetsbakgrunn	7,9 %	8,3 %	9,9 %	6,8 %	9,0 %	8,2 %

Prosent av møtt til studiestart

I Tabell 2.5 er andelen førsteprioritetssøkere til NHH sammenholdt med andelen søkere til alle økonomisk-administrative program i Samordna opptak, fordelt på fylker. Verdien 0 betyr at andelen NHH-søkere er lik den totale søkermassen til økonomisk-administrative program til hele Samordna opptak (SO) fra det aktuelle fylket. Positive verdier betyr at fylket er overrepresentert i NHHs søkermasse i forhold til SO. Likedan betyr negative verdier en underrepresentasjon. Verdier rundt 0 betyr slik at vi når målet om geografisk fordeling. Vi ser her at Hordaland har en positiv verdi på 150%; NHH har altså langt flere søkere fra Hordaland enn Samordna opptak har. Nord-Norge skiller seg særlig ut som underrepresentert i NHHs søkermasse. Tallene er stabile over tid.

Tabell 2.5 Geografisk bakgrunn, 2013

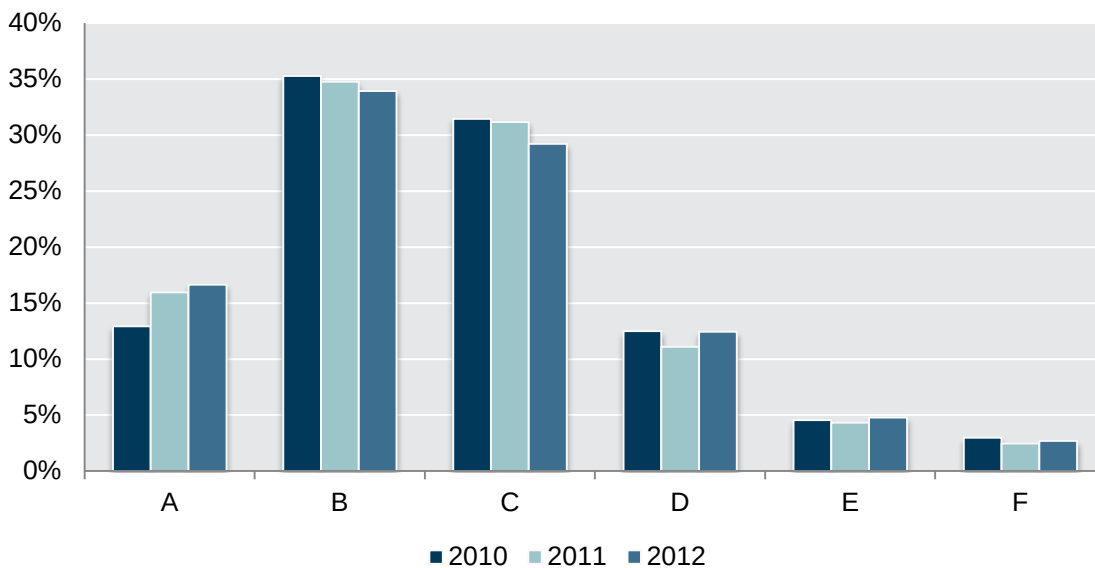
Østlandet	- 10 %	Akershus	+ 60 %
		Oslo	+ 20 %
		Vestfold	+ 20 %
		Østfold	- 30 %
		Buskerud	- 30 %
		Oppland	- 50 %
		Hedmark	- 70 %
Vestlandet	+ 60 %	Hordaland	+ 150 %
		Sogn og Fjordane	+ 50 %
		Rogaland	- 10 %
Sørlandet	- 40 %	Vest-Agder	- 30 %
		Aust-Agder	- 30 %
		Telemark	- 50 %
Nord-Norge	- 80 %	Troms	- 60 %
		Finnmark	- 70 %
		Nordland	- 80 %
Midt-Norge	- 50 %	Sør-Trøndelag	- 30 %
		Nord-Trøndelag	- 50 %
		Møre og Romsdal	- 50 %

Tabellen sammenholder andelen førsteprioritetssøkere med gitt fylkesbakgrunn i NHHs søkermasse med andelen søkere fra fylket til alle økonomisk-administrative studier i SO.

2.4 Hvilke karakterer får bachelorstudentene?

Figur 2.2 gir en oversikt over karakterene (både skole- og hjemmeeksamen) ved bachelorstudiet ved NHH. Karakterfordelingen er noe topptung, der 50 prosent av alle eksamenene er vurdert til A eller B. Tallene er stabile over tid, men noe økning i karakteren A. Sammenlignet med andre institusjoner er andelen toppkarakterer høyere ved NHH.¹² Dersom intensjonen ved dagens karaktersystem oppfylles skal en gitt karakter reflektere samme kunnskapsnivå uavhengig hvilke institusjon eksamen er avlagt på. Da er det ikke unaturlig at gode studenter inn (karakterer fra videregående) vil gi gode resultater ut (eksamenskarakterer ved NHH).

Figur 2.2 Karakterfordeling alle kurs, 2010-2012

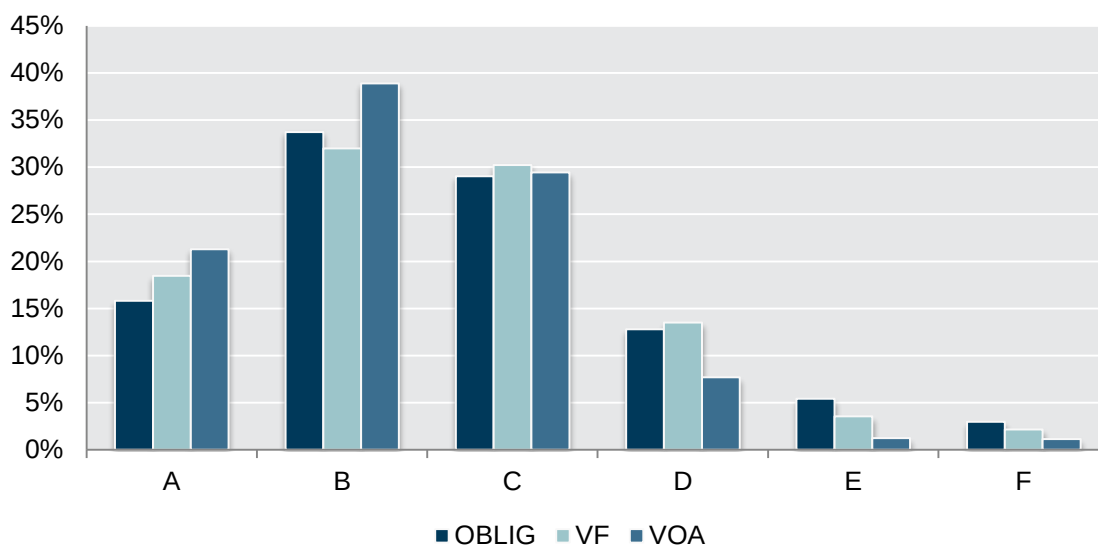

Kilde: FS

Figur 2.3 gir en oversikt over karakterfordelingen i de ulike kurstypene. Ikke uventet (gitt at det er valgfag) ser vi at det er en større andel A'er i VOA-kurs og allmenne valgfag enn i obligatoriske kurs.

¹² Kunnskapsdepartementets tilstandsrapport om høyere utdanning 2013, kapittel 2.9 (http://www.regjeringen.no/pages/38323295/F-4284BHele_liten.pdf)

Figur 2.3 Karakterfordeling på fagtype, 2012

Kilde: FS

Ser vi på eksamenstype, så er det jevnt over lavere karakter på individuell skoleeksamen enn på andre eksamensformer. Dette er ikke oppsiktsvekkende da alternative eksamensformer i bachelorstudiet typisk er hjemmeeksamen hvor studentene har hjelpemidler til rådighet og ofte jobber i grupper. Tabell 2.6 gir gjennomsnittskarakter for de to ulike eksamensformene i perioden 2008-2013.

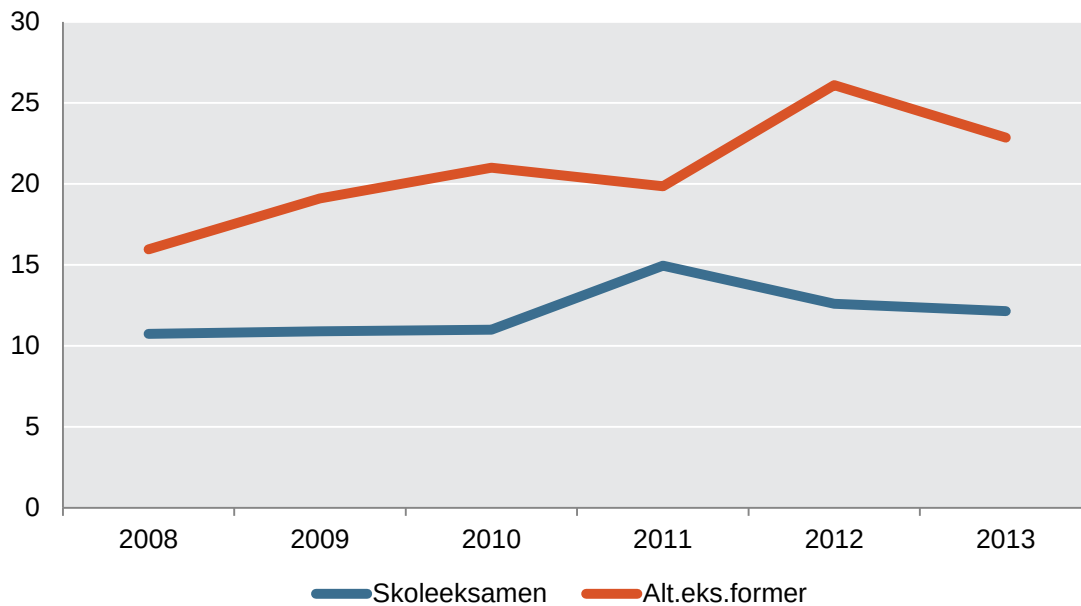
Tabell 2.6 Karakterer fordelt på eksamenstype

	2008	2009	2010	2011	2012	2013 (V)
Individuell skoleeksamen	3,2	3,2	3,2	3,3	3,2	3,4
Andre eksamensformer	3,7	3,8	4	3,7	3,8	3,9

Merknad: Karaktersnitt høst/vår (2013: kun vårsemester). Individuell skoleeksamen = en skriftlig prøve. Andre eksamensformer = alt annet. A=5, B=4, C=3, D=2, E=1, F=0.

Figur 2.4 fokuserer på andel karakter A over tid. Vi ser at det har vært en markert økning i andelen A på alternative eksamensformer, fra rundt 15 prosent i 2008 til omkring 25 prosent de to siste årene. For skoleeksamen er andelen A over tid mer stabil.

Figur 2.4 Andel A over tid, skoleeksamen og alternative eksamensformer

Kilde: FS

2.5 Inntakskvalitet og prestasjoner på NHH: Fokus 2009-kullet

I en studie av bakgrunnen til de som begynner på NHH og hvordan de gjør det på NHH, peker Bjorvatn og Sæthre (2012) på matematikk-kunnskaper fra videregående skole som en nøkkelfaktor for suksess på NHH, både for karakterer og gjennomstrømming.¹³ Analysen er basert på kullet som ble tatt opp høsten 2009, og følger studentene de to første årene av bachelorstudiet.

Tabell 2.7 er en reproduksjon av Figur 4 i Bjorvatn og Sæthre (2012), men hvor kolonne (6) er lagt til. Tabellen viser sammenhengen mellom bakgrunnsvariabler og karakterer på NHH, totalt og fordelt på ulike fagområder. Mattekarakterene i andre og tredje klasse på VGS er slått sammen, siden de er så tett korrelert (Karakter Matte 2 og 3). *Avansert matte* er en dummy for om kandidaten hadde enten 3MX eller R2 matematikk fra VGS (noe om lag 60 prosent av kullet hadde). *Mann* er en dummy som tar verdien 1 om kandidaten er mann, og null dersom kvinne.

¹³ Kjetil Bjorvatn og Morten Sæthre (2012). "Matematikk som suksessfaktor i siviløkonomstudiet," *Samfunnsøkonomen* nr. 8: 43-53.

Tabell 2.7 Bakgrunn fra VGS, karakterer og gjennomstrømming på NHH

	(1) NHH	(2) BED	(3) MET	(4) SAM	(5) SOL	(6) Normert
Karakter VGS	0.49** (0.17)	0.53* (0.26)	0.57** (0.20)	0.87*** (0.24)	0.64** (0.23)	0.17 (0.13)
Karakter Matte 1	0.11* (0.05)	0.24** (0.09)	0.11 (0.07)	0.02 (0.07)	-0.01 (0.07)	0.10* (0.04)
Karakter Matte 2 og 3	0.25*** (0.06)	0.39*** (0.09)	0.32*** (0.07)	0.20** (0.07)	-0.02 (0.06)	0.08 (0.04)
Avansert Matte	0.26** (0.08)	0.29* (0.14)	0.43*** (0.10)	0.14 (0.11)	-0.05 (0.10)	0.07 (0.06)
Mann	0.21** (0.08)	0.45*** (0.12)	0.05 (0.09)	-0.00 (0.09)	-0.14 (0.08)	0.08 (0.06)
Alder	-0.09** (0.03)	0.14** (0.05)	-0.04 (0.03)	-0.01 (0.05)	-0.07 (0.04)	-0.01 (0.02)
Konstant	1.68 (1.29)	0.97 (1.88)	0.13 (1.44)	-1.83 (1.95)	2.86 (1.75)	-1.11 (0.94)
Observasjoner	348	343	341	309	297	316
R^2	0.315	0.283	0.289	0.180	0.126	0.104

Robuste standardfeil i parentes. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Matematikk er imidlertid ikke like viktig for alle fagområder i studiet, og spesielt for SOL-karakterene har matte ingen forklaringskraft. Videre peker studien på at størsteparten av variasjonen i karakterer og progresjon på siviløkonomstudiet ved NHH ikke kan tilskrives matematikk-kunnskapene fra VGS, og forfatterne tolker dette som at det som skjer på NHH spiller en vel så stor rolle som bakgrunnen fra VGS for hvor godt den enkelte student gjør det i studiet.

Den nevnte artikkelen følger som sagt kullet bare de to første årene. For å se på gjennomstrømming helt til mål, innhentet vi tilleggsinformasjon om når studentene i 2009-kullet tar ut sitt vitnemål. Kolonne (6) i tabell 2.7 rapporterer en regresjon (estimert med OLS) med fullført på normert tid (som for dette kullet var våren 2012).¹⁴ Vi ser her bare på aktivt kull, dvs. vi ser bort i fra de som har sluttet (antall observasjoner er 316).

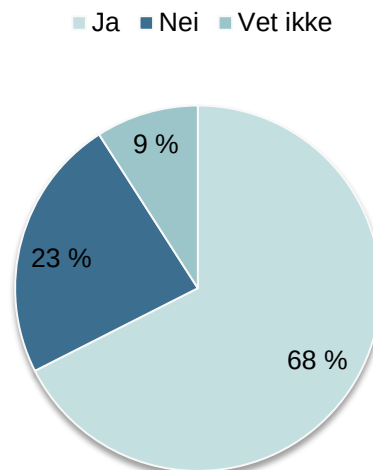
Vi ser at karakterene i matematikk i alle tre årene av VGS predikerer fullføring av bachelorstudiet på normert tid. Den estimerte koeffisienten for matte i første klasse er

¹⁴ En probit regresjon gir samme kvalitative resultater.

signifikant på 5 prosentnivå ($p = 0.018$). Den tilsvarende for matte i andre og tredje klasse er nesten signifikant på 5 prosentnivå ($p = 0.051$). Vi ser også at et høyt karaktersnitt fra videregående skole tenderer å gi bedre gjennomstrømming, men at koeffisienten ikke er signifikant. Heller ingen av de øvrige forklaringsvariablene er signifikante. Vi kan derfor konkludere med at matematikk har en særlig betydning for gjennomstrømmingen på bachelorstudiet. Vi viser for øvrig til kapittel 5 i denne rapporten for en videre analyse av gjennomstrømmingen i bachelorstudiet.

På bakgrunn av betydningen av matematikk for suksess på NHH, stilte vi følgende spørsmål til siste-semester-bachelorstudentene våren 2013: ”De som har gode mattekunnskaper fra videregående skole gjør det jevnt over bedre på NHH. Bør NHH følge NTNUs eksempel og innføre et krav om minst karakter 4 i matematikk fra videregående skole for opptak til bachelorstudiet?” Som figur 2.5 viser, var to tredjedeler av respondentene positive til et slikt krav.

Figur 2.5 Strengere opptakskrav i matematikk?

Kilde: Spørreundersøkelse bachelorstudenter våren 2013

PBU tar ikke stilling til hvorvidt NHH bør skjerpe inn opptakskravet i matematikk, men anbefaler at man sørger for å gi et best mulig tilbud i matematikk til de som faktisk blir tatt opp, med et særlig fokus på de som sliter mest med dette faget.

2.6 **Sammenfatning: Inntakskvalitet**

NHH er den klart ledende institusjonen i Norge innenfor økonomisk-administrativ utdanning. Poenggrensen er stabilt høy, noe som vitner om vedvarende god inntakskvalitet. Men andre institusjoner har kommet på banen de siste årene, og konkurrerer med NHH både som tilbyder av 3-årige bachelorprogram og 5-årige integrerte løp. Det er verdt å reflektere over hvordan NHH kan opprettholde sin posisjon, og innfri målsetning om å være et klart førstevalg for økonomisk-administrative fag og tiltrekke seg de beste norske studentene. Samtidig som den gjennomsnittlige inntakskvaliteten utvilsomt er høy, så er det verdt å merke seg at vi tar opp studenter med karaktersnitt ned mot 4, og ikke så rent få med gjennomsnittskarakter rundt 3 i

matematikk (se for øvrig Figur 5.1, som viser fordelingen av matematikk-karakterene fra videregående skole for 2009-kullet). Det er viktig å ha et tilbud til disse som gjør at de lykkes på NHH, med et særlig fokus på å sikre adekvate matematikk-kunnskaper tidlig i studiet.

Hovedutfordring:

- Matematikk er en nøkkelfaktor for suksess på NHH. Viktig å styrke matematikk-kunnskapene hos studentene.

Tiltak:

- Styrke matematikk-kunnskapene ved å sørge for en tettere kobling mellom matematikk-kurset og anvendelsen i økonomisk-administrative kurs. Denne koblingen styrkes i forslaget til revidert studieplan ved å legge et kurs i samfunnsøkonomi, hvor det matematiske verktøyet har en naturlig anvendelse, i samme semester som matematikk-kurset, altså i første semester. Matematikk-kunnskapene styrkes også ved å ha skreddersydde tilbud til studenter som strever med faget; en seminarserie i matematikk blir våren 2014 gjennomført som et pilotprosjekt for dette formålet.

3 Studiestruktur

I dette kapittelet stiller vi følgende spørsmål.

- Hvordan er strukturen på NHHs bachelorstudium i forhold til NRØAs krav og i forhold til vårt utvalg av benchmarking-institusjoner?
- Hvordan er arbeidsmengden fordelt på de ulike semestrene? Er det semester som utpeker seg som spesielt arbeidskrevende?
- Hvordan oppleves dagens studiestruktur av studentene?
- Hvordan er oppslutningen om de ulike valgfagene?

3.1 Strukturen på bachelorstudiet i dag

Bachelorstudiet i økonomi og administrasjon er et treårig studium som totalt teller 180 studiepoeng. 135 av disse dekkes av obligatoriske kurs og 45 er valgfrie. Studiet er strukturert med fire kurs à 7,5 sp per semester, bortsett fra IØA010 og IKE010 i første semester som til sammen utgjør 7,5 sp.

Tabell 3.1 Dagens studieplan for bachelorstudiet i økonomi og administrasjon

1.sem (Høst)	IØA010 Introduksjon til øk.adm.analyse IKE010 Introduksjonskurs i etikk	MET020 Matematikk for økonomer	BED011 Driftsregnskap og budsjettering	MET030 Databehandling for økonomer
2.sem (Vår)	SAM010 Introduksjon til mikroøkonomi	MET040 Statistikk for økonomer	BED015 Bedriftsøkonomiske beslutninger	Valgfag
3.sem (Høst)	SAM020 Videregående mikroøkonomi	SOL010 Markedsføring	BED020 Finansregnskap	Valgfag
4.sem (Vår)	INT010 Anvendt metode	SOL020 Psykologi og ledelse	BED030 Investering og finans	Valgfag
5.sem (Høst)	SAM030 Int. handel og øk.vekst	SOL030 Organisasjonsteori	VOA/Valgfag	Valgfag
6.sem (Vår)	SAM040 Makroøkonomi	SOL040 Strategi og ledelse	BED040 Økonomisystem og styring	VOA/Valgfag

VOA: Valgfritt økonomisk-administrativt kurs

I 2011 ble det åpnet opp for å velge allmenne valgfag i stedet for valgfritt økonomisk-administrative kurs (VOA).¹⁵ Studentene må velge minimum fire allmenne valgfag, men VOA-kurs er ikke lenger obligatorisk.

¹⁵ Endringene gjelder fra og med 2011-kullet.

Det er verdt å merke seg at omkring 90 prosent av alle bachelorstudenter fra NHH går videre til masterstudier ved NHH. Bachelorstudiet bør dermed i praksis betraktes som første del i et integrert femårig løp.

3.2 NRØAs minstekrav

Nasjonalt råd for økonomisk-administrativ utdanning (NRØA) vedtok i 2011 ny plan for bachelorstudiet i økonomi og administrasjon. Den nasjonale planen legger opp til følgende grunnstruktur i studiet: Obligatoriske emner minimum 90 studiepoeng; fordypningsemner minimum 30 studiepoeng; andre emner inntil 60 studiepoeng. Institusjonene står relativt fritt til å oppfylle kravet om fordypningsemner; ved NHH er kravet oppfylt ved et høyere antall obligatoriske emner.

I tillegg til grunnstrukturen stiller den nasjonale planen krav til fordeling innenfor de økonomisk-administrative fagområdene. De nasjonale føringene (minimumskrav), og NHHs studieplan er oppgitt i tabellen under.

Tabell 3.2 NRØA-minimumskrav og situasjonen på NHH (antall studiepoeng)

Fagområde	Nasjonale minimums krav	NHH
Bedriftsøkonomisk analyse	30	37,5
Administrasjonsfag	25	30
Samfunnsøkonomi	15	30
Metodefag	20	30

Kilde: NRØAs plan for bachelor i økonomi og administrasjon, vedtatt 17. oktober 2011.

Som vi ser, oppfyller NHHs studieplan de nasjonale kravene i alle fagområdene. Bachelorstudiet ligger over minimumskravene innen alle fagområder; spesielt har studiet ved NHH et større innslag av samfunnsøkonomi og metodefag enn den nasjonale planen krever.

3.3 Benchmarking: Studiestruktur

Tabell 3.3 gir noen nøkkeltall for å beskrive studiestrukturen på benchmarking-institusjonene. Vi ser at NHH som eneste skole ikke har bacheloroppgave. Med unntak av Bocconi, som har en utredning på 3 studiepoeng, og som vel i praksis derfor kan karakteriseres mer som et term paper, har de andre øvrige institusjonene en nokså omfattende bacheloroppgave på omkring et halvt semesters arbeid (15 studiepoeng).

NHH ligger nokså høyt når det gjelder utveksling. For eksempel reiser bare omkring 10 prosent av bachelorstudentene på HHS på utveksling, noe som er omtrent med nivå med de andre norske institusjonene. Men variasjonen i utvekslingsprogrammene er stor; for eksempel reiser alle bachelorstudentene i Mannheim på utveksling.

Tabell 3.3 Benchmarking: Nøkkeltall

	Norge			Norden		Resten av Europa			
	NHH	BI	HiST	HHS	CBS	St.Gallen	RSM	Mannheim	Bocconi
Antall studenter	473	696	333	295	650	487	419	400	n/a
Jenteandel (%)	48	46	61	39	33	28	44	45-50	51
Spesialisering (sp)	0	15	60	60	0	0	15	0	48
Bachelorutredning (sp)	0	15	7,5/ 15	15	15	16	12	12	3
Utvexling (%)	34	15	6-9	10	29	16	54	100	n/a

Merknad: Antall studenter er fra 2012 unntatt St Gallen som er fra 2011. Bocconi tilbyr 7 bachelorprogram, og til sammen går det 7616 studenter på disse programmene.

Tabell 3.4 ser nærmere på enkelte fag. Vi ser at NHH ligger nokså høyt når det gjelder metodekurs som andel av obligatoriske kurs. Det mest iøynefallende er imidlertid at NHH som eneste institusjon ikke har et obligatorisk kurs i rettslære. Det kan for øvrig være verdt å merke seg at mens kursstørrelsen på lærestedene i Norden typisk er på 7.5 studiepoeng, er kursstørrelsen i det øvrige Europa i liten grad standardisert.

Tabell 3.4 Benchmarking: Utvalgte fag

	Norge			Norden		Resten av Europa			
	NHH	BI	HiST	HHS	CBS	St.Gallen	RSM	Mannheim	Bocconi
Metodekurs (%)	17	13	13	8	17	7	12	11	18
Matematikk obl.	Ja	Ja	Ja	Nei	Nei	Ja	Ja	Ja	Ja
Rettslære obl.	Nei	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Språkfag obl.	Nei	Ja	Nei	Nei	Nei	Ja	Nei	Ja	Ja

Tabell 3.5 oppgir fordelingen mellom de ulike fagområdene innenfor obligatoriske kurs. For eksempel er det 18 obligatoriske kurs à 7.5 studiepoeng i NHHs bachelorstudium (dersom vi betrakter de to introkursene IØA010 og IKE010 som ett kurs), og 6 valgfrie. De obligatoriske kursene utgjør dermed i alt $7.5\text{sp} * 18 = 135$ studiepoeng. Det er 5 BED kurs, som i alt utgjør $7.5\text{ sp} * 5 = 37.5\text{ sp}$. Som andel av de obligatoriske kursene, utgjør dermed BED-sekvensen 28 prosent ($37.5/135$). Samme fremgangsmåte er brukt for de øvrige fagene på NHH og de øvrige institusjonene.

Tabell 3.5 Benchmarking: Fagområdene

	Norge			Norden		Resten av Europa			
	NHH	BI	HiST	HHS	CBS	St.Gallen	RSM	Mannheim	Bocconi
BED (%)	28	40	33	33	42	19	19	28	33
SOL (%)	22	20	27	28	14	30	43	23	11
SAM (%)	22	10	13	17	14	12	7	9	20
MET (%)	22	20	21	11	10	10	16	24	26
Diverse (%)	5	10	6	11	19	29	16	27	10
OBL sp	135	150	120	120	157,5	160	160	176	126

Posten "Diverse" i Tabell 3.5 inkluderer obligatoriske kurs eller aktiviteter som enten ikke passer inn i de øvrige fagområdene, eller som er en spesialisering, slik at studentene kan velge kurs fra den ene eller andre faggruppen. For NHH inngår introduksjonskursene i økonomisk-administrative analyse og etikk, IØA010 og IKE010, i denne posten; for BI inngår blant annet et obligatorisk språkkurs, for HHS en spesialisering i tredje året, og tilsvarende i Bocconi, hvor man fra fjerde semester velger en spesialisering innen samfunnsøkonomi eller innen finans.

Hovedinntrykket fra benchmarking-tabellen for fagområdene er at de ulike institusjonene har nokså ulik profil. Mens NHH har en balanse mellom de ulike fagområdene, har både St. Gallen og RSM tyngdepunktet innenfor SOL, og tilsvarende nedtoning av både BED, SAM, og MET. CBS har tyngdepunktet innenfor BED og har mindre SAM og MET, mens BI også har fokus på BED, men med mer MET enn CBS. De tre institusjonene som er mest like NHH i fagsammensetning er HHS, Bocconi, og HiST i den forstand at det er en relativt stor grad av balanse mellom fagområdene.

3.4 Hva mener instituttene og NHHS om studiestrukturen?

For å innhente synspunkter på studiestrukturen, ble det den 20. januar 2014 sendt ut et høringsbrev til instituttene og Fagutvalget ved NHHS, med svarfrist 5. februar 2014. Høringsbrevet viste til benchmarking analysen, og inviterte høringsinstansene til å reflektere over disse forskjellene. Spesielt ble følgende forskjeller fremhevet i brevet:

- Det er ingen bachelorutredning på NHH
- Det er ikke noe obligatorisk kurs i rettslære på NHH
- Det er relativt mye samfunnsøkonomi på NHH
- Ingen av de obligatoriske øk-adm kursene går på engelsk på NHH

Videre at:

- Noen institusjoner har obligatorisk språk (engelsk); ikke NHH
- NHH ligger i øvre sjikt når det gjelder utveksling
- Mange institusjoner har spesialisering på bachelor; ikke NHH

Spørsmålet som ble stilt var :

Basert på den informasjonen som fremkommer i benchmarking-tabellene, bør NHH gjøre endringer i bachelorstudiet? Hvis ja, hva bør gjøres?

Høringsbrevet og uttalelsene kan finnes i Appendiks 4. Her følger en oversikt over hovedmomentene i disse uttalelsene:

- **Økonomisk-administrative kurs på engelsk:** Obligatoriske øk-adm kurs (OBL) gis i dag utelukkende på norsk. Det kan være flere gode grunner til å gi ett eller flere av disse kursene på engelsk: (i) kunne benytte internasjonal fagstab også på OBL; (ii) gi studentene trening i engelsk; (iii) gi innvekslingsstudenter et bredere og mer attraktivt tilbud av engelskspråklige kurs. Institutt for finans (FIN) går i sin høringsuttalelse inn for en slik løsning. Også studentene er positive, men ønsker ikke at norske forelesere skal tvinges til å undervise på engelsk. Institutt for Regnskap, revisjon, og rettsvitenskap (RRR) er skeptiske, siden studentene kan velge å ta en rekke valgfrie kurs på engelsk. Institutt for samfunnsøkonomi (SAM) er positiv til at det gis undervisning på engelsk på bachelor, for å utnytte internasjonale lærerkrefter. Institutt for fagspråk og interkulturell kommunikasjon (FSK) viser til forskning som tilsier at læringsutbyttet er høyest når man undervises på sitt morsmål, og understreker at man må ha en god grunn for å foreta en slik endring.
- **Rettslære obligatorisk:** Alle benchmarking-institusjonene har et obligatorisk kurs i rettslære. Institutt for Regnskap, revisjon, og rettsvitenskap anfører i sin høringsuttalelse at det er ”merkelig at man kan få en økonomisk-administrativ grad uten rettslære.” FIN er positive til et obligatorisk kurs i rettslære, mens Institutt for foretaksøkonomi (FOR) er mer åpen for om det er nødvendig å gjøre rettslære obligatorisk; et argument mot er at dette reduserer valgfriheten på bachelor. FSK er positive til at rettslære gjøres obligatorisk, men peker på at dette ikke må føre til at antall valgfag reduseres.
- **Mindre samfunnsøkonomi:** Benchmarkingen viser at NHH har relativt mye samfunnsøkonomi i sin bachelor. RRR og SOL mener at det er *for* mye samfunnsøkonomi; FIN mener det er en styrke at NHH har mye obligatorisk samfunnsøkonomi, og at disse kursene danner grunnlaget for andre fag (slik som finans, foretaksøkonomi, og regnskap); FOR mener også at det er en styrke at NHH har en bachelor med tungt innslag av metode og samfunnsøkonomi. NHHS er også positive til samfunnsøkonomi, siden dette gjør dem bedre i stand til å lykkes på master. SAM mener at innslaget av samfunnsøkonomi på bachelor er en styrke, men

vil sette i gang en prosess for å se på hvilke kurs som gis, for å revitalisere kurstilbudet.

- **Obligatorisk engelsk:** RRR er positiv til obligatorisk engelsk, mens NHHS er negativ; de ønsker heller flere kurs *på* engelsk enn et kurs *i* engelsk. FOR ønsker en nærmere utredning om hvorvidt engelsk-kunnskapene til våre bachelorstudenter er gode nok til å møte et masterstudium som stadig mer engelskspråklig og et stadig mer internasjonalt næringsliv. FSK er negative til å gjøre engelsk obligatorisk, siden dette vil svekke grunnlaget for de andre språkene.
- **Bacheloroppgave:** Ingen av høringsinstansene går inn for å innføre en bacheloroppgave. Årsakene er dels at NHH tilbyr et fem-årig studium, hvor studentene skriver en masteroppgave, og dels at en bacheloroppgave ville legge beslag på mye ressurser. SAM peker på muligheten for å utvikle et kurs med deltakelse fra flere institutt som bygger på Anvendt Metode, og hvor studentene jobber med case, som et alternativ til å ha en bacheloroppgave.

3.5 *Hva sier studentene om studiestrukturen?*

Spørreundersøkelsen blant siste-semester-bachelor og midt-i-master studentene åpnet opp for kommentarer til bachelorstudiets struktur og innhold. Her er noen sitater fra disse undersøkelsene om helheten i studiet og kurs og kurssekvens.

Om helheten:

“Jeg begynner omsider å forstå helheten i hele bachelorprogrammet, men man kunne kanskje fra starten vist til en større oversikt over hele bachelor og hvordan alle bitene henger sammen.” (Siste semester bachelorstudent våren 2013)

”Studiet må vendes mot praksis og tverrfaglighet - f.eks. coop mellom sam020 og sol010 - mer av dette!” (Masterstudent, høsten 2013)

”Fagene bør knyttes mer sammen, og opp mot virkeligheten.... På bachelor framstår hvert fag som et eget område, mens i virkeligheten kan man ikke bruke noen av områdene alene.” (Masterstudent, høsten 2013)

”Mer muntlig og koordinering mellom fag, som f.eks SAS-Norwegian case i SAM020 og SOL010.” (Bachelorstudent, våren 2013)

Om kurs og kurssekvens:

”Synes at det burde jobbes mer med fagene på første kull for å gjøre dem mer spennende og relevante.” (Bachelorstudent, våren 2013)

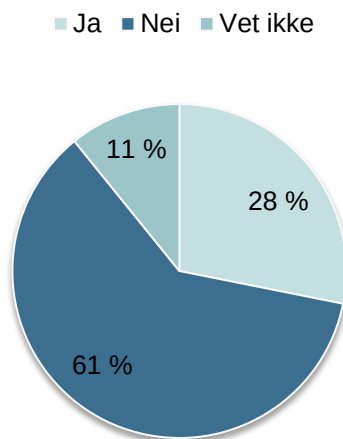
”Flytte strategikursene fram til tidligere semester, sånn at man blir eksponert for en variasjon av kursene NHH tilbyr relativt tidlig i utdanningen. Da har man bedre forutsetninger for å velge den profilen man faktisk interesserer seg for, uten at man blir ”farget” av BED kursene.” (Masterstudent, høsten 2013)

”Gikk ett år på TØH før og deres valg av fag første året er mye bedre. Man føler at man forstår hva det dreier seg om ganske tidlig. Etter første året på NHH ble jeg bare forvirret, men fortsatte fordi jeg ville inn på masterprogrammet til NHH.” (Masterstudent, høsten 2013)

”Mer matte. Innføre bacheloroppgave. Tvinge studentene til mer muntlige presentasjoner. Den vanlige masterstudent er livredd for å holde presentasjon (dette burde vært kurert tidligere.” (Masterstudent, våren 2013)

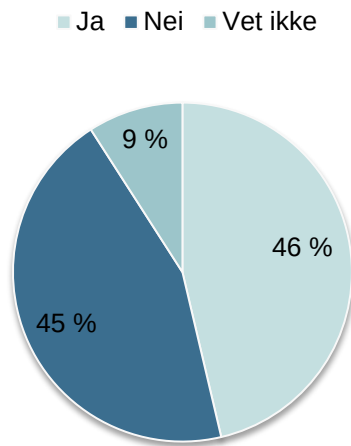
Vi stilte også spørsmål til bachelorstudentene om de mente rettslære og engelsk burde være obligatorisk på bachelorstudiet. Som vi ser under er studentene nokså negative til et obligatorisk rettslærekurs (61 prosent svarte nei, 28 prosent ja), og mer delt i synet på engelsk.

Figur 3.1 Obligatorisk rettslære?

Fra spørreundersøkelse blant bachelorstudentene våren 2013. Bør rettslære (ett kurs, altså 7.5 studiepoeng) være obligatorisk fag i bachelorstudiet?

Figur 3.2 Obligatorisk engelsk?

Fra spørreundersøkelse blant bachelorstudentene våren 2013. Bør engelsk (ett kurs, altså 7.5 studiepoeng) være obligatorisk fag i bachelorstudiet?

3.6 Valgfrie kurs

3.6.1 Valgfrie allmenne kurs

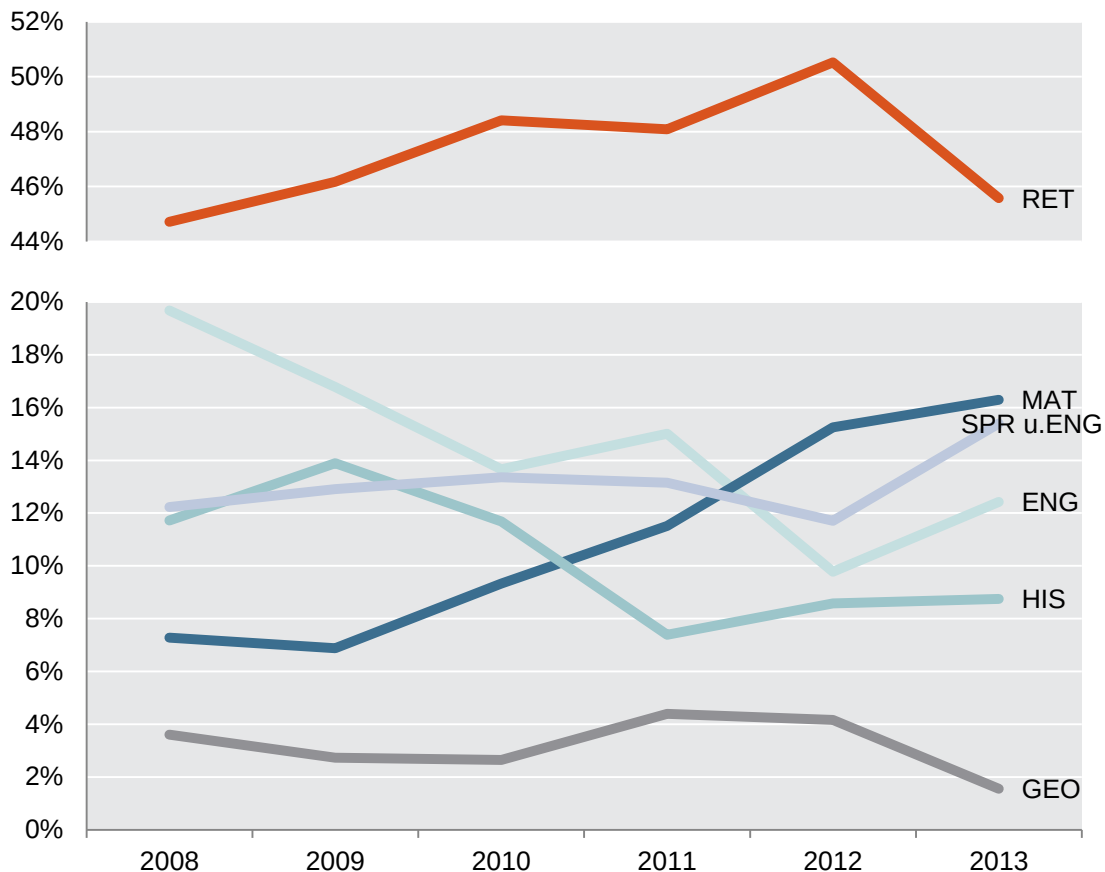
Det tilbys i dag over 30 valgfrie allmenne kurs fordelt på ni fagområder. Studentene skal velge minimum fire allmenne fag, og har stor frihet når det gjelder sammensetning av kursene, hvor eneste begrensningen er i språkkursene hvor man må for hvert språk må ta to kurs for å få uttelling. Databehandling ble lagt ned i 2012 grunnet lav oppslutning over tid.

Det er stort spenn i kursenes størrelse; japansk hadde i 2012 15 avlagte eksamener mens rettslære hadde 971.¹⁶ Rettslære har den desidert største andelen av studenter, andelen har ligget mellom 44 og 50 prosent siden 2008.¹⁷ Figur 3.3 viser studentenes fordeling mellom de ulike fagområdene. Engelsk har opplevd et kraftig fall fra 19,7 prosent i 2008 til 12 prosent i 2013. Japansk hadde i 2013 et samarbeid med UiB og opplevde en kraftig økning i antall studenter. I figuren under er kun NHH- studenter talt med. De andre språkfagene har opplevd en mindre økning fra 2012 til 2013. Kursene i matematikk har hatt en jevn økning siden 2009.

¹⁶ En fullstendig oversikt over valgfag og eksamenstall for 2007 til 2012 finnes i Appendiks 5.

¹⁷ Målt som andel av alle avlagte eksamen (møtt) i et av valgfagene som hører innunder det aktuelle fagområdet. Rettslære inkluderer f.eks de fire kursene RET010-RET014.

Figur 3.3 Oppslutning om valgfagene, 2008-2013

Merknad: Andel av alle møtt til eksamen for de allmenne valgfagene.

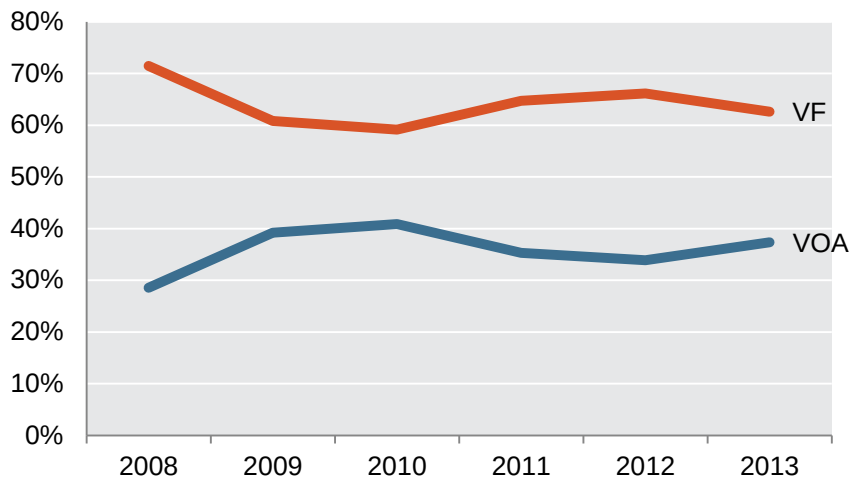
I forrige programevaluering ble det pekt på at andelen av 2001-kullet som valgte språkfag hadde økt betydelig, og at engelsk hadde den absolutt største veksten. I dag ser vi at språkfagene, spesielt engelsk, har redusert tilstrømming og at matematikk har opplevd en kraftig økning.

3.6.2 Valgfrie økonomisk-administrative kurs

De valgfrie økonomisk-administrative kursene går hovedsakelig på engelsk. Tilbudet av VOA-kurs varierer noe fra år til år, men det skal tilbys minimum syv engelskspråklige kurs hvert semester, fordelt på de forskjellige instituttene, for å ha et tilfredsstillende tilbud til innvekslingsstudentene. I praksis tilbys det imidlertid normalt flere engelskspråklige kurs (se Tabell 6.2, kapittel 6). De siste årene har også antallet norske VOA-kurs økt. I 2012 ble det tilbudt 16 VOA-kurs på engelsk; ni på høstsemesteret og syv om våren. I tillegg ble det tilbudt fem VOA-kurs på norsk. En oversikt over kurstilbudet for 2012 presenteres i Appendiks 6.

Høsten 2011 ble reglene for valg av allmenne og økonomisk-administrative valgfag endret, og studentene kan nå ta seks kurs i allmenne valgfag, og dermed velge bort VOA-kurs. Konsekvensene av omleggingen vil ikke kunne måles før tidligst høsten 2014, når 2011-kullet normert har avlagt sine valgfagseksamener.

Figur 3.4 Oppslutning VOA versus allmenne valgfag (VF), 2008-2013

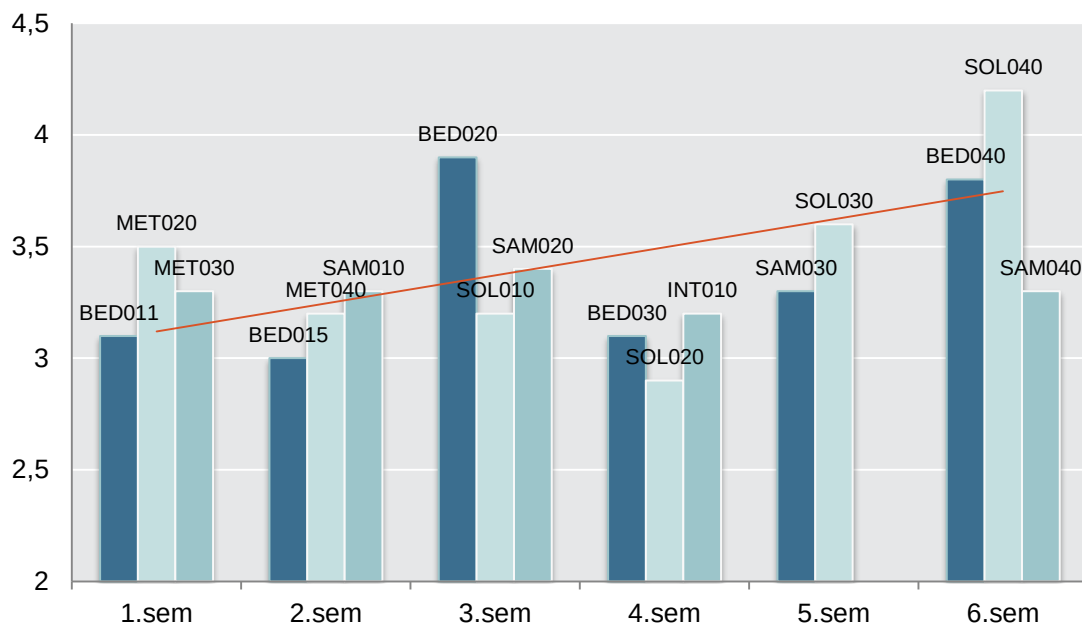
Andel møtt til eksamen av alle valgfrie kurs

3.7 Arbeidsmengde

I kursevalueringene blir studentene bedt om å anslå egen arbeidsmengde i det aktuelle kurset: ”Arbeidsmengden i dette kurset var for stor (1=altfor lite, 3=passe, 5=altfor mye)”.

Resultatene for våren og høsten 2013 vises i Figur 3.5. Vi ser at noen kurs skiller seg ut og oppleves som mer arbeidskrevende, slik som BED020 og SOL040, mens andre oppleves som mindre arbeidskrevende. Merk at verdien 3 er oppgitt som akkurat passe arbeidsmengde. Gjennomsnittet for obligatoriske kurs er 3,3. Ellers ser vi at arbeidsmengden blir oppfattet som større jo lenger ut i studiet man kommer, kanskje med unntak av 4. semester.

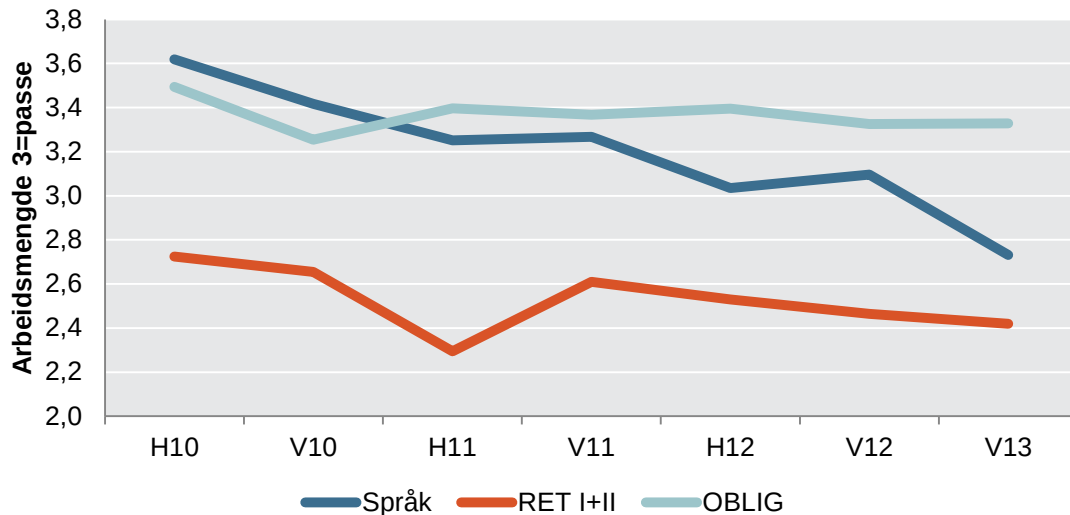
Figur 3.5 Arbeidsmengde i obligatoriske kurs fordelt på semester

Kilde: Kursevalueringene H12 og V13. IKE010 og IØA010 er utelatt

Ser vi på de andre kursgruppene, så ligger gjennomsnittlig rapportert arbeidsmengde noe under de obligatoriske kursene. Språkfagene har redusert den opplevde arbeidsmengden de siste årene, fra 3,6 i gjennomsnitt høsten 2010 til 2,7 våren 2013, se Figur 3.6.

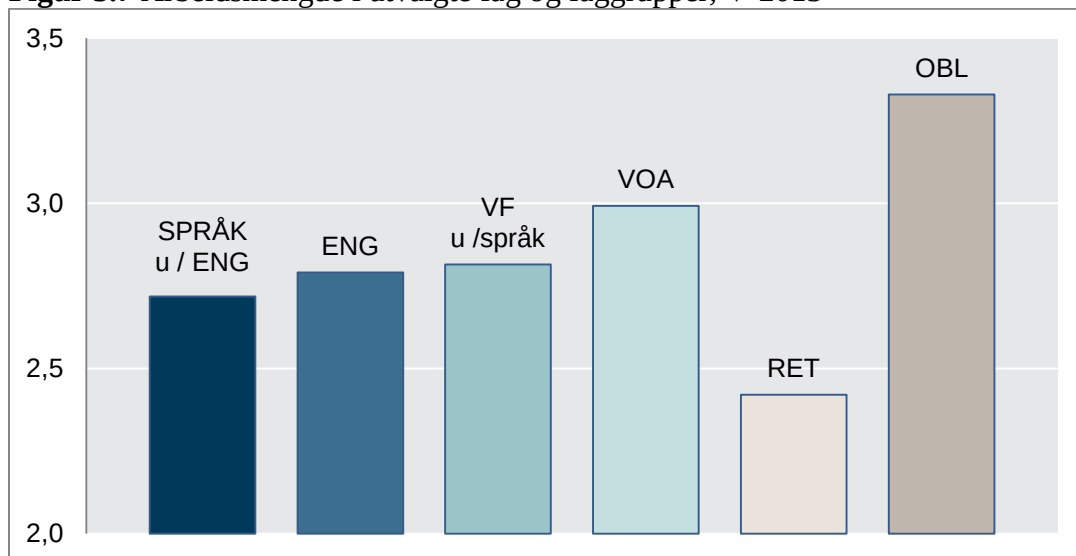
Figur 3.6 Arbeidsmengde i utvalgte typer kurs, H10-V13

Kilde: Kursevalueringene

Merk at gjennomsnittene kan skjule store variasjoner mellom enkeltkurs. For eksempel innenfor språkfagene varierer den rapporterte arbeidsmengden fra 2 til 4. Introduksjonskursene i rettslære (RET010 og RET011) har svært lav arbeidsmengde, og har hatt det over tid. Situasjonen har vært diskutert med faglærer og ansvarlig institutt, og grep er tatt for å øke arbeidsmengden, blant annet ble det fra høsten 2012 innført obligatoriske innleveringer. Som det fremgår av Figur 3.6 ser det imidlertid ikke ut til at dette har gitt noe utslag på den rapporterte arbeidsmengden i disse kursene.

Figur 3.7 Arbeidsmengde i utvalgte fag og faggrupper, V-2013

Kilde: Kursevalueringene V-2013. RET: RET010 og RET011

3.8 Sammenfatning: Studiestruktur

NHH har som målsetning å bli en ledende handelshøyskole i Europa. Benchmarking-analysen gjennomført i forbindelse med programevalueringen viser at det er stor forskjell i profilene på de ledende handelshøyskolene. Likevel er det noen særtrekk som skiller NHH fra de andre, og det kan det være grunn til å reflektere over disse forskjellene. For eksempel, alle andre institusjoner i vår benchmarking-analyse har en bacheloroppgave; bør ikke NHH også ha det? Alle andre har et obligatorisk kurs i rettslære; bør ikke NHH ha det? NHH har mer samfunnsøkonomi enn de øvrige benchmarking-institusjonene, og langt mer enn minstekravet fra NRØA; bør det være slik? I et høringsnotat inviterte vi instituttene og NHHS om synspunkter på disse spørsmålene; tilbakemeldingene er oppsummert i rapportens siste kapittel.

På spørsmål om studiestrukturen, svarer studentene blant annet at de ønsker seg en mer inspirerende start på studiet, og en bedre helhetsforståelse gjennom tverrfaglige prosjekter. Andre forslag fra representanter fra instituttene og studentene som vi har mottatt i løpet av arbeidet med rapporten inkluderer å (i) plassere valgfag mot slutten for å legge til rette for spesialiserte kurs; (ii) innføre valgfag fra første semester (som det var før reformen i 2009) for å gjøre det enklere for FSK å bygge på språkkompetanse fra videregående skole; (iii) gjøre alle valgfag valgfrie; (iv) endre strukturen for å gjøre utveksling enklere, spesielt ved å legge ”vanlige” kurs i utvekslingssemestrene.

Vi ser at arbeidsbelastningen stiger ut over studiet, og spesielt det siste semesteret oppfattes som tungt. Det er imidlertid et stort sprik mellom arbeidsmengden i de ulike kursene. For å oppnå en jevn arbeidsfordeling i studiet, kan det derfor være grunn til å se både på hvor kursene plasseres i tid, og på arbeidsmengden i enkeltkurs. Oppslutningen om de ulike valgfagene varierer mye over tid. Språkfagene har hatt en synkende trend den seneste tiden, men fikk et løft i 2013. Videre ser vi at avslutningen på bachelorstudiet fremstår som mer arbeidskrevende for studentene, og at det er stort sprik i arbeidsmengden mellom kurs.

Hovedutfordringer:

- Studentene ser ikke helheten i studiet
- Starten på studiet oppleves som lite inspirerende
- Alle benchmarking-institusjonene har obligatorisk rettslære, på NHH er det valgfritt

Tiltak:

- En revidert studieplan som (i) legger til rette for bedre kommunikasjon mellom relaterte kurs vil skape en bedre helhetsforståelse; (ii) inspirerer og gir bedre oversikt ved å flytte et økonomifag til første semester; (iii) innfører et obligatorisk kurs i rettslære, betinget på et tilfredsstillende forslag til kursinnhold og undervisningskrefter.

4 Studiekvalitet

”Undervisningen, studieprogrammene og studiemiljøet ved NHH skal være på høyde med de beste internasjonale studiestedene.”

NHHs strategi, 2014-2017

I dette kapittelet stiller vi følgende hovedspørsmål:

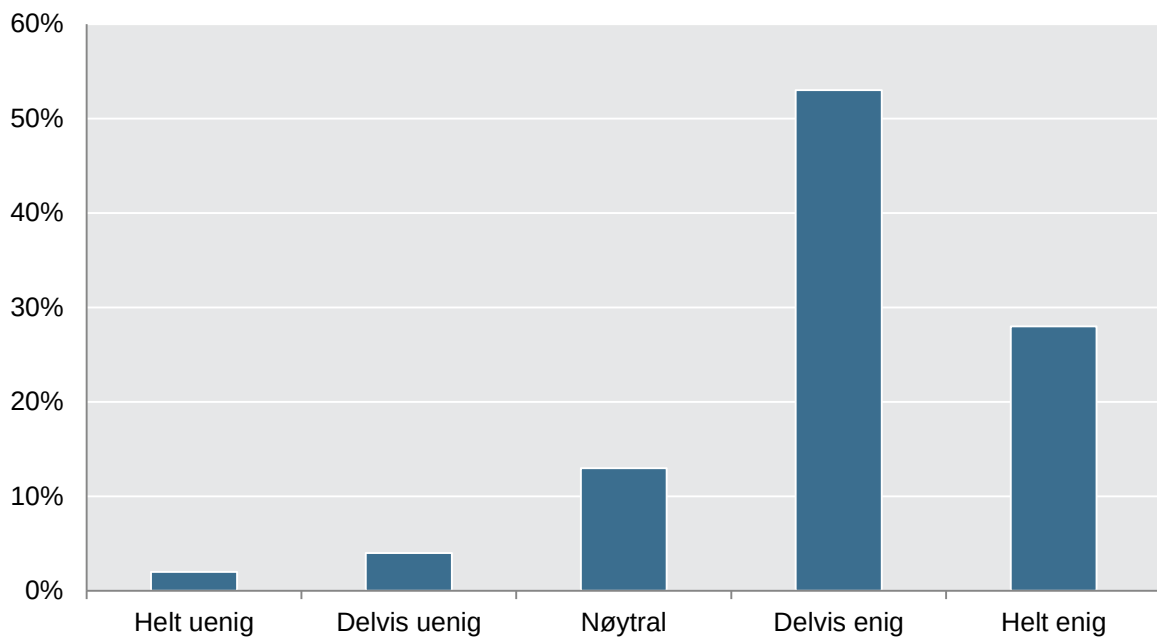
- Hvor fornøyde er studentene med bachelorstudiet?
- Hvilke anbefalinger gir studentene for at studiet skal bli bedre?
- Hva er betydningen av studiemiljøet for bachelorstudiet?
- Hvordan ser undervisnings- og vurderingsformene på NHH ut i forhold til våre benchmarking-institusjoner?
- Hvordan bruker NHH undervisningsteknologien, og hva er erfaringene så langt?
- Hva er kvaliteten på kandidatene etter endt bachelorstudium?

4.1 Hva sier studentene om studiekvaliteten ved NHH?

4.1.1 Overordnet: Siste semester bachelor

Våren 2013 ba vi bachelorstudentene på slutten av sitt studium om å ta stilling til følgende utsagn: *”I det store og hele er jeg godt fornøyd med studiet”*. De kunne svare fra 1 til 5, hvor 1 betyr ”Helt uenig” til 5 som betyr ”Helt enig”. Fordelingen (N=231) er gjengitt i Figur 4.1. Gjennomsnittet er 4,01.

Figur 4.1 ”I det store og hele er jeg godt fornøyd med studiet.”

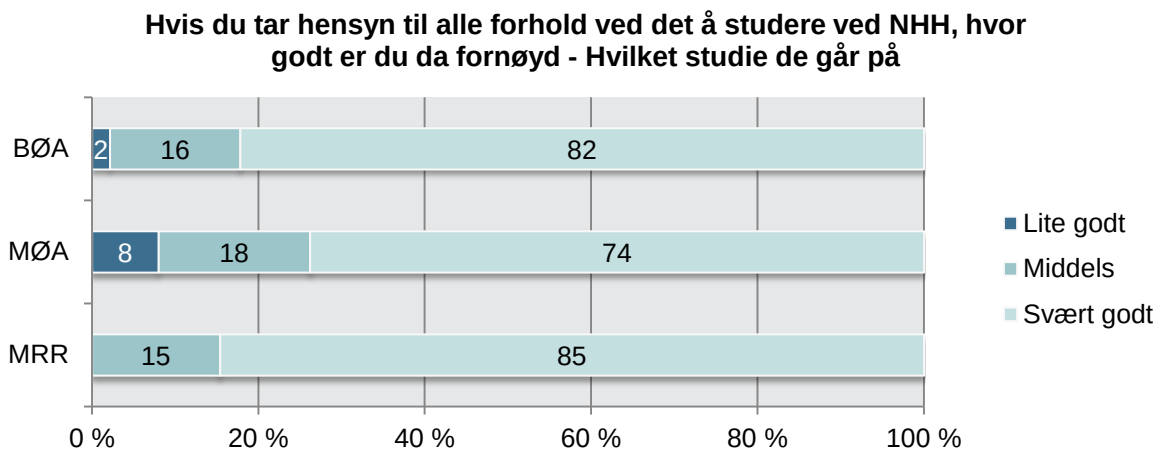

4.1.2 Trivselsundersøkelsen 2011

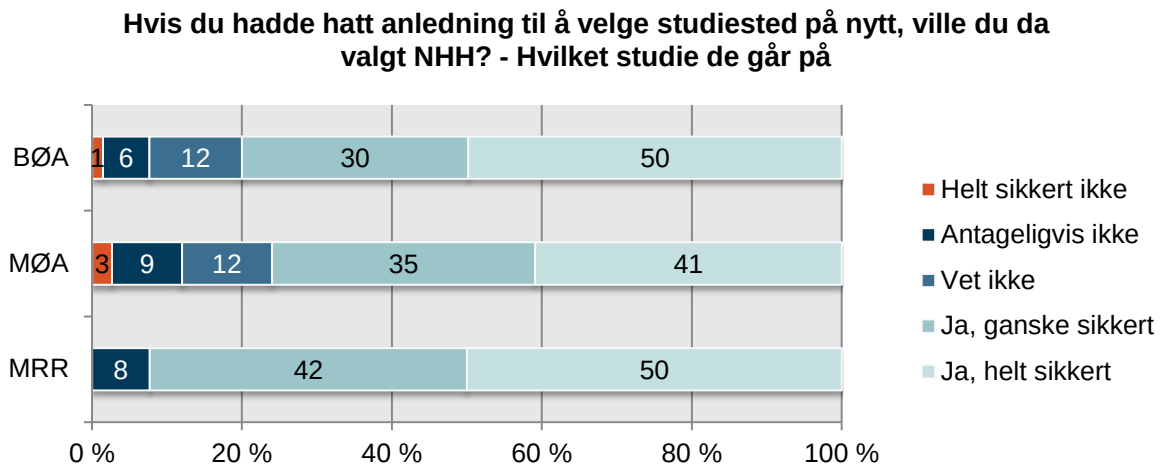
Tilfredshetsundersøkelsen (TUS) 2011 ble gjennomført i slutten av 2011 i regi av Læringsmiljøutvalget (LMU). Undersøkelsen rettet seg mot alle semesterregistrerte studenter på Bachelor i økonomi og administrasjon (BØA), Master i økonomi og administrasjon (MØA) og Master i regnskap og revisjon (MRR) (N=2881). Av disse var det 632 som svarte på undersøkelsen, noe som gir en svarprosent på 21,9 prosent; for BØA var svarprosenten 21,7 prosent.

Rapporten er basert på et relativt omfattende sett med spørsmål som berører studentenes oppfatning av NHHs servicetjenester, forhold knyttet til auditorier og lesesalsplasser, sosiale forhold, og utveksling. Vi gjengir her studentenes svar på de overordnede spørsmålene om hvor godt fornøyd man er med å studere ved NHH, og hvorvidt man hadde valgt NHH om man hadde hatt anledning til å velge studiested på nytt. Som vi ser, virker studentene svært fornøyd med å studere på NHH, og angreir ikke på sitt valg.

Figur 4.2 Trivselsundersøkelsen: Hvor godt fornøyd med å studere ved NHH?

Figur 4.3 Trivselsundersøkelsen: Ville du valgt NHH på nytt?

4.1.3 Econa undersøkelsen

Econa gjennomførte våren 2013 en spørreundersøkelse blant sine medlemmer om hvor fornøyd de er med sitt studiested. Omkring 1100 medlemmer svarte på undersøkelsen, balansert mellom bachelor og masterstudenter, og rapporten "Økonomiskolene 2013: Økonomistudentenes oppfatning av forhold i studiehverdagen" dokumenterer funnene.¹⁸

På en skale fra 1-7 topper NHH undersøkelsen på spørsmålet "Hvor fornøyd er du totalt sett med skolen (læringsmiljø, studiemiljø, utenomfaglig miljø)?" NHH får her en score på 5.81. Til sammenligning får HiST (Handelshøyskolen i Trondheim) 5.56 (4. plass på listen av i alt 14 rangerte) og CBS 5.31 (9. plass). NHH scoret høyt på forelesernes kvalitet (3. plass), at foreleserne bringer praksis inn i teorien (3. plass), på at skolen legger opp til organiserte seminarserier/kollokviegrupper (3. plass), men svakere på tilbakemeldinger på arbeid utført i kollokviegruppene (7. plass), og veldig lavt på om foreleserne aktivt trekker studentene inn i undervisningen (11. plass). NHH scorer også godt på tilbud av valgfag (4. plass) og på utveksling (2. plass). Ikke overraskende ligger NHH helt i toppen når det gjelder tilfredshet med aktiviteter i regi av studentforeningen.

Studentene gir i sine kommentarer uttrykk for at studiestedene i utlandet i større grad bruker eksempler fra virkeligheten og at studentene deltar mer aktivt i forelesningene enn i Norge.

4.1.4 Kursevalueringene

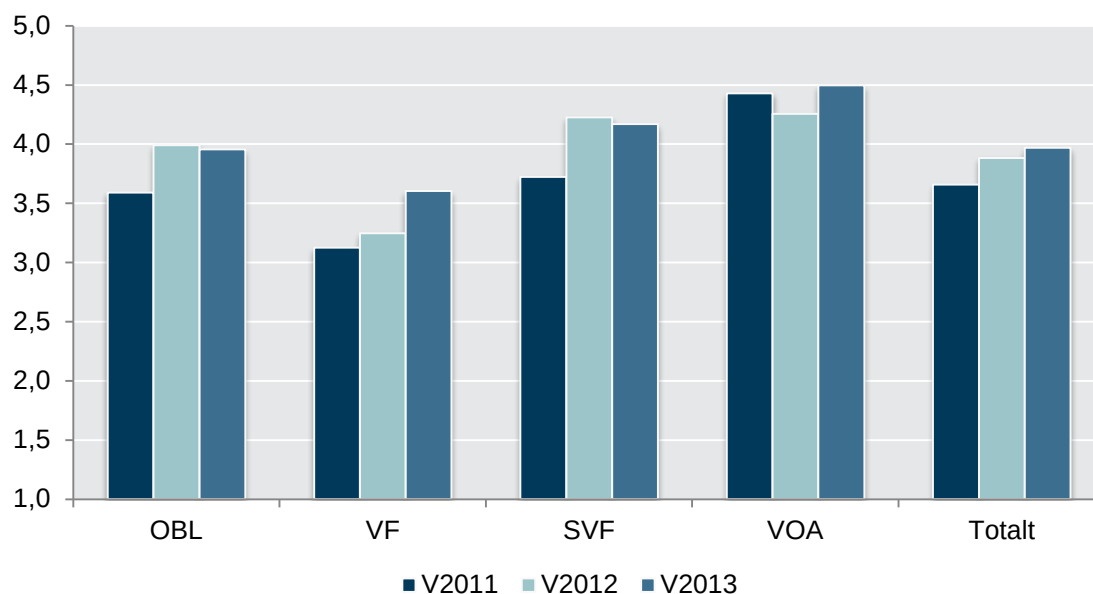
Studentene evaluerer hvert semester kursene og foreleserne på bachelorstudiet. Dette gir en god indikasjon på undervisningskvalitet. Selv om det ikke er noe mål i seg selv å være mest "populær", så er det opplagt slik at kurs som får en lav score ikke har fungert godt, og at læringsutbyttet derfor heller ikke er optimalt. PBU har en målsetning om at kurs skal ha en score på minst 4 på spørsmålet "Totalt sett, hvor fornøyd er du med kvaliteten på dette kurset", hvor skalaen går fra 1 (veldig lite fornøyd) til 5 (veldig fornøyd).

Figur 4.4 viser gjennomsnittsscoren for de ulike kurstypene og totalt for våren 2011 til 2013, mens Figur 4.5 viser tilsvarende for kursene som gikk høstsemestrene 2011 til 2013.

---

¹⁸ <https://www.econa.no/ny-rapport-okonomiskolene-2013>

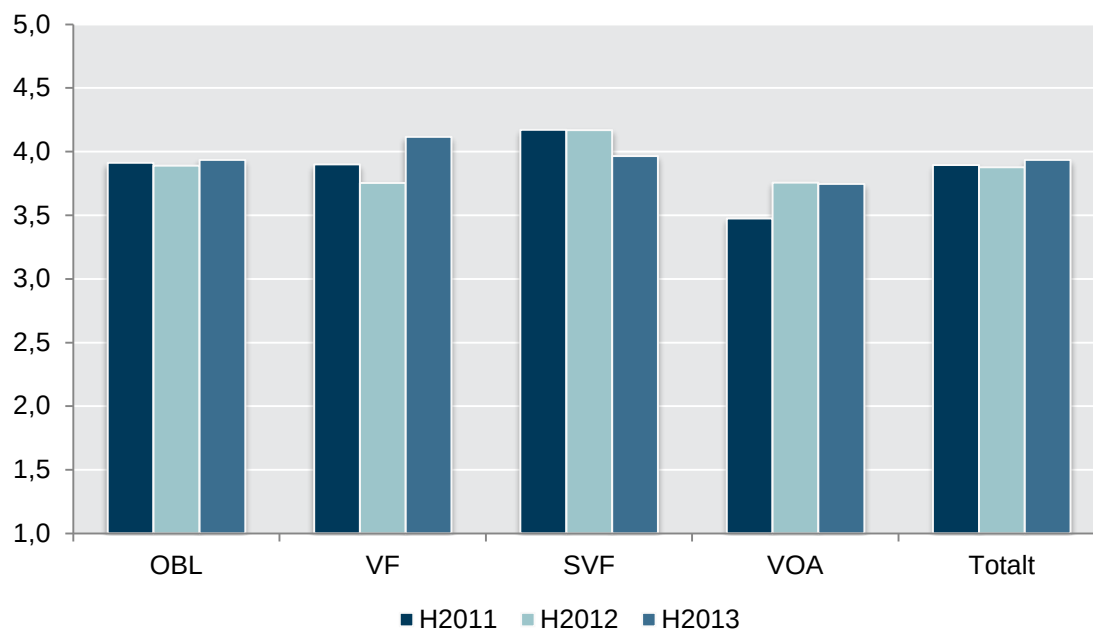
Figur 4.4 Totalt sett fornøyd med kvaliteten på kurset: Våren 2011-2013

Kilde: Dekanens semesterbrev høsten 2013.

OBL-Obligatoriske kurs, VF-allmenne valgfag utenom språk, SVF-språkvalgfag, VOA-økonomisk-administrative valgfag

Figur 4.5 Totalt sett fornøyd med kvaliteten på kurset: Høsten 2011-2013

Kilde: Dekanens semesterbrev høsten 2013.

OBL-Obligatoriske kurs, VF-allmenne valgfag utenom språk, SVF-språkvalgfag, VOA-økonomisk-administrative valgfag

Vi ser at det har vært en fin fremgang i studentenes tilfredshet med bachelorkursene, spesielt for kursene som går om våren. De obligatoriske kursene, og kursene totalt sett, ligger rett under 4, noe som må karakteriseres som tilfredsstillende.

4.1.5 Studiemiljø

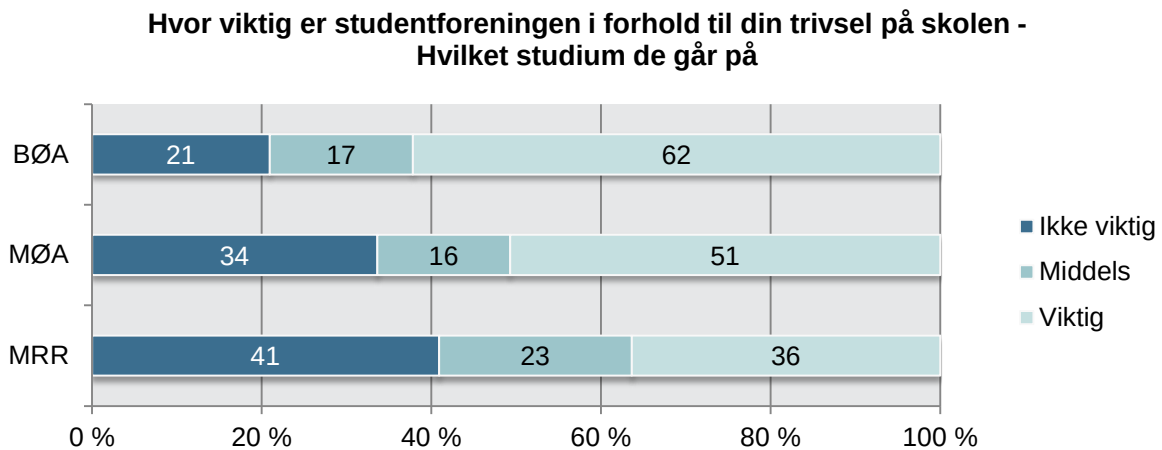
I forbindelse med evalueringen av bachelorprogrammet blant bachelorstudentene i siste ordinære semester av studiet våren 2012 (87 svar), ba vi dem ta stilling til følgende utsagn: *”Jeg kan varmt anbefale dette studiet til andre.”* Svaralternativene gikk fra 1 til 5, hvor 1 var ”Helt uenig” og 5 ”Helt enig”. Gjennomsnittsscoren ble hele 4.30, noe som er svært bra. Studentene fikk også anledning til å utdype sin score verbalt, og mange studenter trakk da frem betydningen av NHHS for sin anbefaling, slik som disse to eksemplene illustrerer:

”Pga NHHS” (Bachelorstudent, 2012)

”Med studie forstår jeg hele pakken, inkludert studentforeningen som følger med. Kombinasjonen man får på NHH, med akademiske utfordringer samtidig som man kan være med i noe man interesserer seg for i NHHS, er fantastisk.” (Bachelorstudent, 2012)

Trivselsundersøkelsen 2011 spurte også studentene om betydningen av NHHS for trivselen på NHH. Svaret, fordelt på de ulike studiene i undersøkelsene, er gjengitt nedenfor. Vi ser at blant bachelorstudentene oppgir hele 62 prosent at studentforeningen er viktig for deres trivsel; bare 21 prosent anser den som uviktig.

Figur 4.6 Trivselsundersøkelsen: Betydningen av NHHS for trivselen på NHH

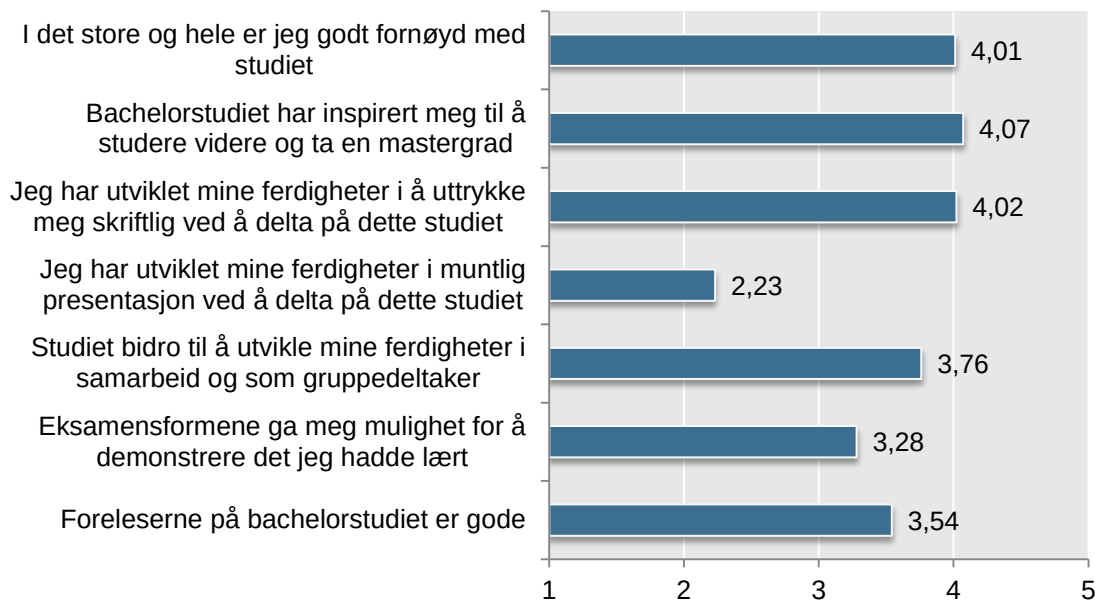

4.1.6 Mer detaljert: siste semester bachelor

Vi lanserte i 2012 en spørreundersøkelse blant studentene som i følge normalplanen går i sitt siste semester på bachelor, en undersøkelse som vi med mindre justeringer også gjennomførte våren 2013.

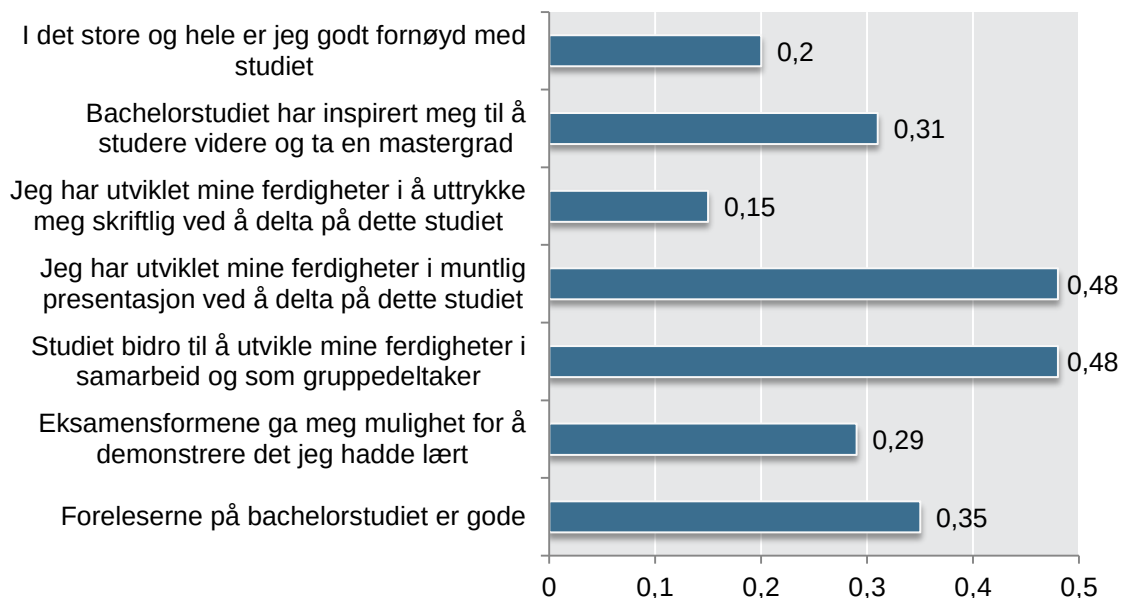
I tillegg til det overordnede spørsmålet om hvor tilfreds de var med studiet som helhet (som er rapportert ovenfor), stilte vi også mer detaljerte spørsmål om undervisnings- og vurderingsformer. Figur 4.7 er hentet fra undersøkelsen våren 2013 og er basert på 231 svar.

Figur 4.7 Studentenes tilfredshet med ulike aspekter ved studiet

Kilde: Studieevalueringen, siste-semester-bachelor, våren 2013

Figur 4.8 Sammenligning av evalueringen til bachelor- og masterstudentene.

Kilde: spørreundersøkelsene til bachelorstudentene våren 2013 og til masterstudentene høsten 2013

Det kan være interessant å sammenligne scoren som ble gitt av bachelorstudentene våren 2013 med de svarene som masterstudentene ga høsten 2013. Dette er gjort i Figur 4.8.

Vi ser at for alle spørsmålene er det en positiv differanse, som viser at bachelorstudentene som våren 2013 oppsummerte sitt bachelorstudium var mer fornøyd enn masterstudenten som høsten 2013 så tilbake på sitt studium. Dette kan naturligvis skyldes ulike utvalg eller det faktum at mastestudentene reflekterer over bachelorstudiet i lys av sine erfaringer på master. Men det kan også reflektere at bachelorstudiet faktisk er blitt bedre; dette er også i tråd med tendensen fra kursevalueringene, som vist over. Spesielt gledelig er det at dagens bachelorstudenter er mer positive til utviklingen av ferdigheter i muntlig presentasjon, selv om nivået fremdeles er lavt. En slik positiv utvikling reflekterer muligens økningen i muntlig presentasjon i obligatoriske fag som dokumentert i senere i dette kapitlet, selv om det fremdeles er stykke igjen til vi kan si oss fornøyde.

4.2 Studentenes anbefalinger for økt studiekvalitet

Spørreundersøkelsene blant siste-semester bachelorstudenter hadde et åpent kommentarfelt hvor de kunne skrive inn synspunkter på studiet og forslag til forbedringer. En tilsvarende spørreundersøkelse ble også gjennomført blant NHH-studenter midt i sitt masterprogram høsten 2013, og nedenfor gjengis noen sitater fra disse undersøkelsene på temaer som ofte ble berørt.

Om undervisningsformer:

“Mange kurs kunne dratt fordel av å ha undervisning i mindre grupper hvor en i større grad kommuniserer med foreleser.” (Bachelorstudent, våren 2012)

“Jeg forstår at aud.max forelesninger er grunnet ønske om lavere kostnader, men læringsutbyttet blir da også lavt...Det hadde vært kjempegøy om disse timene kunne utfordret til debatt og refleksjon rundt stoffet...” (Bachelorstudent, våren 2012)

“Jeg syns at det skal være flere oppgaver som definerer en sluttarakter. Det at flere fag står og faller på den ene dagen hvor eksamen skal avholdes er dumt. F.eks burde standpunktskarakteren være et snitt av prestasjon i gruppetimer/mid-semester oppgaver, eksamen og mer. Jeg var på utveksling i Australia, og måten man får en karakter på her syns jeg var veldig fin.” (Bachelorstudent, våren 2013)

Om arbeidsflyt og skippertak:

“Mer praktisk læring - dra inn flere relevante case knyttet til bedrifter. Dele opp eksamensform i flere mindre oppgaver. Ikke la hele karakteren avhenge av skriftlig eksamen ved slutten av semesteret. Lære av andre skoler i utlandet og innføre "tutor"-timer, obligatoriske, som teller en viss prosentandel av karakteren. Karakter her burde avhenge av muntlig aktivitet. Slik får en stimulert til mer jevn studieprogresjon for studentene, delt opp karakteren i mindre prosentandeler og stimulert til økt muntlig aktivitet noe som vil gjøre studentene mer komfortable med dette. Samtidig får man mulighet til å diskutere faget meg medstudenter, noe jeg mener gir veldig økt læringsutbytte.” (Bachelorstudent, våren 2013)

”Jeg vil mye heller ha mindre og mer jevnlig obligatoriske innleveringer i SAMTLIGE fag. Dette trigger jevn læringskurve og ikke skippertakene dagens vurderingsformer (100%-eksamen) tillater. Jeg hadde også likt mid-terms eksamener i de største fagene igjen for å sikre jevn lesing og også minske presset på 100%-eksamenene. (Vi tar nå 30 studiepoeng på 20 dager..). Det må jo være grunner til internasjonale universiteter gjør dette?? Hvorfor kan ikke NHH gjøre det? Poenget er vel at vi kommer ut av NHH med en noe større kunnskap og forbedret evner til å tenke analytisk selv? Fører dagens eksamensoppsamling på slutten av semesteret til dette best? Jeg er usikker..” (Bachelorstudent, våren 2013)

”Jeg savner i veldig stor grad flere underveis-evalueringer. Særlig etter å ha vært på utveksling har jeg blitt oppmerksom på hvor dårlig oppfølgingen til studentene er på NHH. Flere innleveringen, tester, presentasjoner, mid-term osv som teller på endelig karakter. Dette tvinger studentene til å jobbe jevnt. Det er en ukultur med skippertak blant NHH-studenter og jeg tror tiltakene jeg nå nevnte kan gjøre noe med det. Slik var det der jeg var på utveksling og jeg har aldri lært mer enn jeg gjorde der. Jeg skulle også ønske det var mindre klasser da man blir veldig passiv i forelesningene. Forelesninger der muntlig aktivitet er viktig, og gjerne en del av karakteren.” (Bachelorstudent, våren 2013)

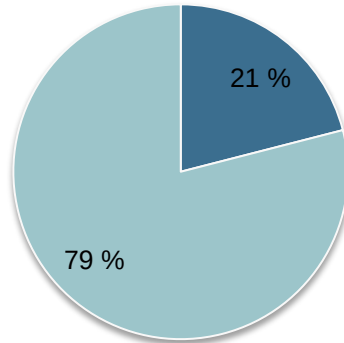
”Legg opp til mer obligatoriske innleveringer og midterms. Dette lærer man mye av, og det er en grunn til at dette er standard på alle universiteter i utlandet.” (Bachelorstudent, våren 2013)

”Det bør legges opp til jevnere arbeidsflyt. Per dags dato så studerer 90% av studentene kun i løpet de siste 1,5 månedene av semesteret. NHH er kanskje Norgesmester i skippertak - og det er IKKE bra med tanke på både læringsutbytte og læringsforhold. Jeg har vært på utveksling to ganger i løpet av min tid ved NHH og jeg har lært at en jevnere arbeidsflyt fører til at læringen sitter i langt større grad. Det bør legges opp til at 30-50% av karakteren i hvert fag bestemmes ved hjelp av midtsemesterprøver og innleveringer. Noe annet er bare pedagogisk uforsvarlig.” (Masterstudent, våren 2013)

Vi spurte bachelorstudentene i 2013 om antallet obligatoriske øvelser i studiet. Figur 4.9 viser at omtrent 80 prosent av studentene mente at det ikke er for mange slike øvelser i dag.

Figur 4.9 Studentenes syn på obligatoriske øvelser

- Det er for mange obligatoriske øvelser i bachelorstudiet. Jeg ønsker mer frihet til å definere min egen studiehverdag.
- Det er ikke for mange obligatoriske øvelser i bachelorstudiet. Obligatoriske øvelser hjelper til jevnere lesing.

Kilde: Studieevalueringen, siste-semester-bachelor, våren 2013

Om undervisningsmetoder:

”Det jeg synes er det viktige er å få studenter til å kunne se sammenhengen mellom teori og praksis. Dette synes jeg spesielt de flinke foreleserne klarer, men bør allikevel gjøres mer av. Studentene blir mer motiverte når man kan oppleve at teori har en plass i virkeligheten.” (Bachelorstudent, våren 2013)

”Det er nødt til å satses på bachelorutdanning. Det er nødvendig at det sette av mer ressurser, færre studenter pr faglig ansatt er viktig. Kanskje det kan være en ide å bruke phd-kandidatene mer i undervisning? Det bør være fokus på pedagogikk og alternative former for læring. Podcasting fungerer godt, samarbeid mellom fag er strålende. Da får man et bedre inntrykk av at graden er en helhet.” (Bachelorstudent, våren 2013)

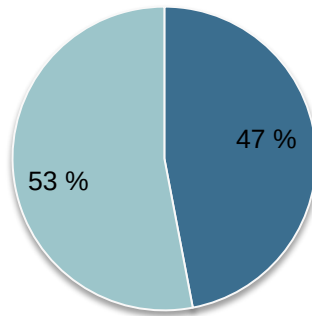
Om muntlig presentasjon:

”Jeg utvekslet til Singapore Management University forrige semester. I løpet av de fire månedene jeg tilbrakte som utvekslingsstudent i Singapore fikk jeg betydelig mer og bedre personlige tilbakemeldinger på mitt arbeid enn jeg har gjort under mine resterende fem semestre på NHH til sammen. For å få brukbar tilbakemelding (altså, ikke skrevet av mer eller mindre flinke studentassistenter i hui og hast) på NHH, er det nesten sånn at å be om begrunnelse på eksamen er den eneste muligheten. Jeg mener virkelig at dette er HELT bak mål for en institusjon som NHH. Man er avhengig av å kunne få god feedback for å bli bedre! Videre har jeg i løpet av mine tre år på NHH holdt 1 (EN!) muntlig fremføring, der min del utgjorde mindre enn 5 minutter. I snitt har jeg altså presentert mindre enn et eneste minutt per halve år jeg har gått på skolen. Presentasjoner er en særdeles viktig og veldig utbredt del av arbeidsdagen til mange som utdannes på NHH, og jeg synes det er ekstremt kritikkverdig at jeg har lært mer om presentasjonsteknikk på en times kurs på et rekrutteringsarrangement med Ernst & Young enn det jeg har gjort under hele Bachelor-graden min på NHH.” (Bachelorstudent, våren 2013)

Vi spurte også studentene om deres syn på gruppebaserte eksamener versus individuelle eksamener, og Figur 4.10 viser at studentene er mer delt i synet på dette.

Figur 4.10 Studentenes syn på gruppebaserte eksamener

- Det er for mange gruppebaserte eksamener i bachelorstudiet. Det ender ofte opp med at noen i gruppen gjør hele jobben, og karakteren sier derfor ingenting om den enkeltes innsats eller kunnskap.
- Det er ikke for mange gruppebaserte eksamener i bachelorstudiet: Dette er en fin læringsform og en fin måte å bli testet på.

Kilde: Studieevalueringen, siste-semester-bachelor, våren 2013

4.3 Et eksperiment

Vi har sett at mange studenter mener at skippertak-mentaliteten er et stort problem, og som gjerne vil ha hjelp til kontinuerlig lesing og læring. Midtveis-eksamener eller obligatoriske innleveringsoppgaver i løpet av semesteret blir ofte nevnt. En utfordring med slike øvelser er at de gjerne tar all oppmerksomhet, og dermed går ut over andre kurs. I tillegg er det ressurskrevende for fagstaben å utforme og rette denne type oppgaver.

Men forskning viser at selv små ”dytt”, eller *nudges* på engelsk, kan gi store effekter.¹⁹ Inspirert av denne litteraturen, gjennomførte de kursansvarlige i SAM010 Introduksjon til mikroøkonomi våren 2013 et eksperiment. Halve klassen, de med etternavn som begynte på A-J, fikk en sms fra foreleser, mens andre halvparten, K-Ø, ikke fikk noen sms. Den første gruppen er eksperiment-gruppen, mens den andre er kontroll. Et eksempel på en slik tekstmelding er:

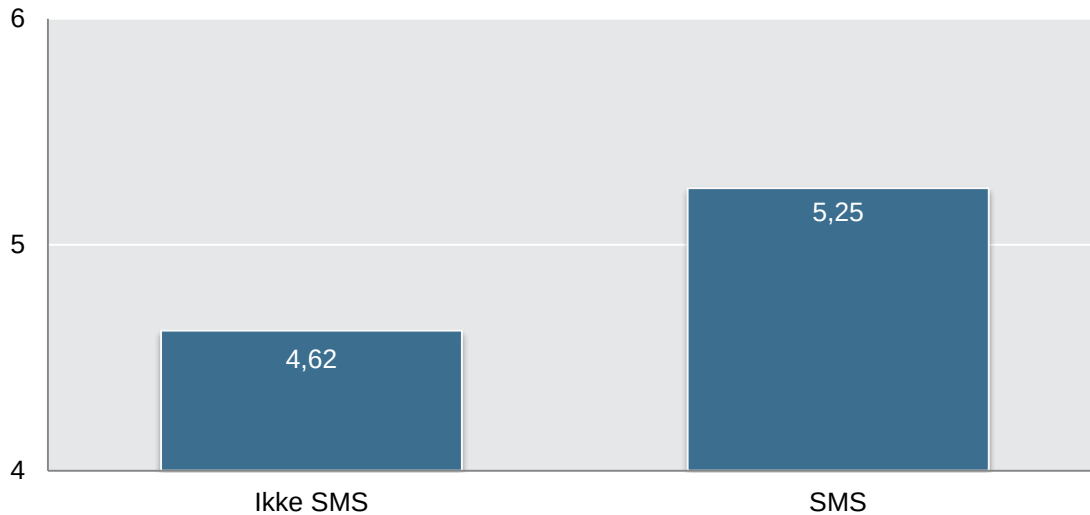
”Husk neste forelesning i SAM010 onsdag. Tema: Valg under usikkerhet (kap. 5). Les kapittelet og gjør de anbefalte oppgavene. Dette vil øke læringsutbytte. Bertil”

Det ble sendt ut i alt 5 tekstmeldinger, to dager før hver forelesning. Det ble så gjennomført en uannonisert test i begynnelsen av en forelesning med 10 spørsmål, fem fra stoff som var dekket i kurset frem til den aktuelle forelesningen (for å fange opp læring) og fem fra stoff som skulle dekket i den aktuelle forelesningen (for å fange opp forberedelse). Figur 4.11 viser antall riktige svar fordelt på kontrollgruppen (søylen til venstre) og eksperiment-gruppen

¹⁹ Richard H. Thaler og Cass R. Sunstein (2009). *Nudge: Improving decisions about health, wealth and happiness*, Penguin Books.

(søylen til høyre). Forskjellen er på 0,36 standardavvik, og er signifikant på 1 prosentnivå. Dette viser at selv små dytt kan gi effekt. De små dyttene trenger naturligvis ikke være i form av tekstmeldinger. Alternativt kan man tenke seg å bruke Facebook og legge ut små meldinger, videosnutter, avisoppslag eller lignende, som motivasjon for den kommende forelesningen.

Figur 4.11 Resultat fra eksperimentet

Antall rette svar (0-10)

En student skrev følgende i kursevalueringen:

“Jeg var en av dem som mottok sms med påminnelse om å lese før forelesning, og syns at dette var svært nyttig! Bare det å få en strukturert melding, hvor det står hvilket kapittel som er relevant for den kommende forelesningen gjorde det mye lettere å sette seg ned og faktisk lese. Syns også at multiple-choice oppgavene var greie, da det ble en liten test på om jeg faktisk hadde forstått det jeg leste. Nå som eksamensperioden er i gang føler jeg at i SAM010 trenger jeg ikke ta det store skippertaket som jeg må i andre fag, siden jeg har jobbet jevnt hele semesteret. Takk!”

4.4 Undervisnings- og vurderingsformer på NHH

Kvalitet i undervisning er avgjørende for god studiekvalitet. Videre skal vurderingsformene være tilpasset det enkelte kurs og være en god test på læringsutbytte.

Arild Raaheim drøfter i boken ”Råd og tips til deg som underviser”, utgitt på Gyldendal Akademisk Forlag i 2013 betydningen av motivasjon for læring. Et hovedpoeng i boken er at det er viktig å aktivisere studentene både i og utenfor auditoriet; et godt læringsmiljø er et miljø som utfordrer studentene (side 11-12). Forelesninger i store grupper byr selvsagt på spesielle utfordringer, men det finnes mange grep man kan ta (summeoppgaver, bruk av responsverktøy, etc) som gjør det mulig å skape aktivitet selv i plenumsforelesninger.

Vurderingsformene skal reflektere læringsutbyttebeskrivelsen. Det betyr for eksempel at når læringsutbyttebeskrivelsen sier at studentene ved avsluttet studium skal ha

kommunikasjonsferdigheter til å kunne opptre profesjonelt på en internasjonal arena, så må det i hvert fall være noe muntlig eksamen i løpet av studiet.

Hvilke alternative undervisning- og vurderingsformer benytter vi på NHH? Vi fokuserer her på de obligatoriske kursene, som på grunn av sin størrelse tradisjonelt har vært dominert av plenumsforelesninger og skoleeksamen. Tabell 4.1 gir en oversikt over alternative undervisnings- og vurderingsformer. Med alternative undervisnings- og vurderingsformer forstår vi undervisning utenom plenumsforelesninger og vurderinger utenom individuell skoleeksamen.

Tabell 4.1 Alternative undervisnings- og vurderingsformer, obligatoriske kurs

	2011	2012	2013
<u>Alternative undervisningsformer</u>			
Gruppeundervisning	58 %	63 %	63 %
Lab-øvelser (data)	16 %	21 %	21 %
Podcasting	5 %	36 %	68 %
Caseundervisning	32 %	32 %	42 %
Gjesteforelesere fra næringslivet	21 %	42 %	42 %
Andre tiltak i auditoriet (quiz, mentometer, etc)	11 %	26 %	26 %
Tilbakemeldinger (orakel, multiple-choice, etc)	84 %	84 %	84 %
Muntlige studentpresentasjoner	0 %	11 %	16 %
<u>Alternative vurderingsformer</u>			
Muntlig eksamen (gruppe)	16 %	21 %	21 %
Hjemmeeksamen (gruppe)	37 %	37 %	37 %
Kursgodkjenning	58 %	58 %	63 %

Merknad: Basert på forelesers egne tilbakemeldinger og Studiehåndboken for de 19 obligatoriske kursene i bachelorprogrammet. Et kurs kan være registrert i flere kategorier.

Fra 2011 til i dag ser vi en klar tendens til at flere kurs benytter et videre spekter av undervisningsformer. Antallet forelesninger som bruker podcasting har gått kraftig opp siden 2011, noe som henger sammen med tilgjengelig utstyr. I tillegg har man de siste årene hatt et særskilt fokus på å øke studentenes kommunikasjonsferdigheter i form av obligatorisk muntlig aktivitet, slik som "SAM-SOL caset" og "Intro-caset". Mer detaljer både om podcasting og de to nevnte casene kommer senere i dette kapittelet.

4.5 Benchmarking: Undervisnings- og vurderingsformer

4.5.1 Benchmarking analysen

Tabell 4.2 gir en oversikt over bruk av alternative undervisnings- og vurderingsformer i benchmarking-institusjonene.

Tabell 4.2 Benchmarking: Undervisnings- og vurderingsformer

	Norge			Norden		Resten av Europa			
	NHH	BI	HiST	HHS	CBS	St.Gallen	RSM	Mannheim	Bocconi
Studenter/faglig ansatt (2013)	13,9	64,3	17,7	10-13	20	n/a	~ 9	n/a	~ 9
Obligatoriske fag på engelsk (%)	0	0	0	13	14	100	100	100	100
Valgfag på engelsk (%)	43	39	33	62	79	100	100	100	100
Blokkundervisning	Nei	Nei	Nei	Ja	Ja	Nei	Ja	Nei	Nei
Eksamensforsøk (antall)	2	3	3	∞	∞	2	∞	2	∞
Tidlig konting	Nei	Nei	Nei	Ja	Ja	Nei	Nei	Ja	Nei
Muntlig eksamen (%)	6	0	1	0	0	n/a	n/a	0	n/a
Muntlig eksamen bachelorutredning	--	Nei	Nei	Ja	Ja	Nei	Nei	Nei	n/a

Merknad: Antall studenter per faglig ansatt baseres på samtlige utdanningsprogram og ikke kun for bachelornivå. Obligatoriske fag på engelsk er i prosent av alle obligatoriske fag; Valgfag på engelsk er i prosent av alle valgfag; Muntlig eksamen er i prosent av obligatoriske kurs. HHS, RSM og Bocconi har ingen begrensning på antall eksamensforsøk (∞).

Det er interessant å merke seg at ingen av de norske institusjonene har undervisning i obligatoriske økonomisk-administrative kurs på engelsk, mens de to nordiske benchmarking-institusjonene har dette, og all undervisning i obligatoriske kurs i de øvrige europeiske institusjonene skjer på engelsk (men på disse kan det også finnes program på morsmålet).

Vi valgte ut tre kurs fra NHH og ba faglærer sammenligne deres kurs med tilsvarende kurs på Handelshögskolan i Stockholm (HHS), både med tanke på tematisk bredde og på dybde. NHH-kursene er INT010 Anvendt Metode, BED030 Investering og finans, og SAM040 Makroøkonomi. Sammenligningen er basert på forelesningsplaner og nyere eksamensoppgaver innhentet fra HHS. Analysene tyder på at vårt kurstilbud på disse områdene er fullt på høyde med kurstilbudet på HHS, både i bredde og dybde (se Appendiks 7 for denne benchmarking-analysen).

4.6 Innovasjoner i undervisnings- og vurderingsformer på NHH

4.6.1 Markedsføring-Mikro-caset

NHH har siden høsten 2010 gjennomført et felles case-prosjekt i kursene SOL010 Markedsføring og SAM020 Videregående mikroøkonomi. Caset har som hovedformål å (i) bidra til økt læring gjennom faglig integrasjon, og (ii) styrke studentenes ferdigheter innenfor muntlig presentasjon. Bakgrunnen for prosjektet er studentenes etterspørsel etter anvendelse av teori, på faglig integrasjon, og på trening i muntlig presentasjon.

Det faglige fokuset i caset er prising og posisjonering. De tre første årene var det luftfart som var tema, høsten 2013 var det kaffe, med foredrag av Herman Friele. Caset starter med case-dag hvor studentene får en introduksjon til aktuell teori og empiri, etterfulgt av en intensiv

periode med oppgaveskriving, og til slutt en muntlig presentasjon foran et panel bestående av representanter fra Høyskolen og næringslivet. Det blir lagt vekt på at prosessen skal ligge tett opp til den virkeligheten som økonomistudentene vil møte i arbeidslivet; rapporten skal derfor være i form av "en kort rapport til styret" og den muntlige presentasjon er "til styret".

Prosjektet representerer en brobygging mellom ulike fagområder, og mellom fag og næringsliv. Kombinasjonen av teori og praksis gjør at studentene sitter igjen med en bedre forståelse av fagene og teorien. I tillegg får studentene trening i muntlig presentasjonsteknikk med tilbakemelding fra både fagperson og fra ekspert på kommunikasjon fra næringslivet (representanter fra Geelmuyden-Kiese).

Evalueringene av caset høsten 2013 var gjennomgående positive, selv om det fortsatt er rom for forbedring, spesielt når det gjelder tilbakemelding på det skriftlige arbeidet. For eksempel skriver en student i evalueringen følgende:

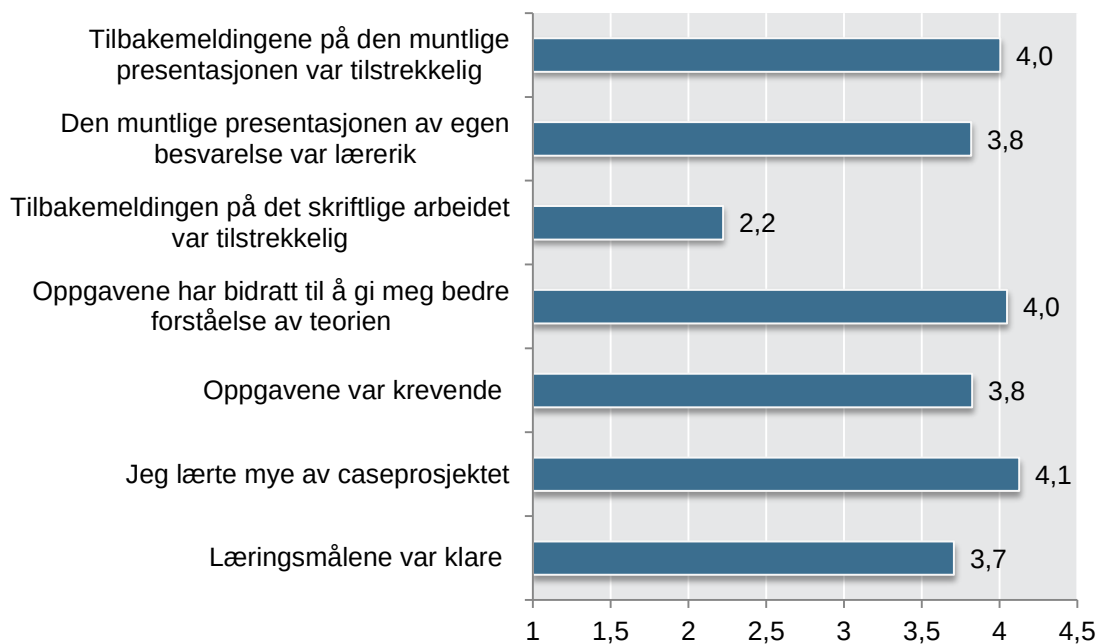
"Tilbakemeldingen vår bestod av tre ord (seks bokstaver)

OK

OK

OK"

Figur 4.12 Evalueringen av Caset: Gjennomsnittsscore (1-5)

Merknad: 1 = Helt uenig, 2 = delvis uenig, 3 = verken enig eller uenig, 4 = delvis enig, 5 = helt enig.

4.6.2 Muntlig eksamen i Introduksjonskurset

Muntlig eksamen ble innført i IØA010 Introduksjon til økonomisk-administrativ analyse høsten 2012. Eksamen skjer i grupper på fem studenter, hvor gruppene får en uke til å forberede presentasjonen. Tre grupper er inne samtidig og presenterer svar på hver sin

forhåndstildelte oppgave foran to sensorer. Hver gruppe får 13 minutter til presentasjonen. Mot slutten av den avsatte klokketimen kommenterer sensorene faglig innhold og muntlig presentasjonsteknikk. Sensorene samles til et informasjonsmøte før eksamen.

Tilbakemeldinger fra studentene tyder på at de hadde lært mye av å jobbe med oppgavene. Noen grupper meldte fra at de hadde brukt omtrent en full dag til forberedelser i gruppa, og de hadde jobbet mye med å tilegne seg informasjon og å velge ut hva som hørte med og hva som ikke skulle med. Flere mente at det var en stor utfordring å begrense seg til 13 minutter, men at de likevel synes muntlig eksamen var en verdifull erfaring og en positiv opplevelse. Noen nevnte også at det var annerledes å presentere på NHH enn på videregående skole siden kravet til faglig innhold var mye høyere, og dette gjorde muntlig eksamen til en verdifull erfaring.

4.6.3 Økonomi og psykologi

Selv om fokuset i denne diskusjonen om studiekvalitet har vært på obligatoriske kurs, må det nevnes at Norges Handelshøyskole i 2013 mottok Utdanningskvalitetsprisen på én million kroner for det valgfrie kurset Økonomi og psykologi (VOA040). Kurset, som har blitt gitt av professorene Alexander Cappelen og Bertil Tungodden siden 2011, har stor oppslutning blant studentene og får svært gode evalueringer.

I begrunnelsen fra juryen for tildelingen av prisen står det:

Emnet tek forskingsbasert utdanning på alvor ved å la studentane lese originale forskingsartiklar og sjølv gjennomføre forskning som speglar desse artiklane. Særleg er det forteneftfullt at studentane systematisk blir introduserte for fagleg usemje, og at dei vert fortrulege med at faget inneheld meir usemje enn det studentar normalt blir introduserte for eller får kunnskap om. Slik komitéen ser det fremjar dette fagkritisk tenking på ein tilgjengeleg og sakleg måte.

Prisen på én million kroner ble overrakt på NOKUTs jubileumskonferanse i Oslo 8. November 2013.

Den 29. januar 2014 arrangerte NHH "Life is a Lab", med 900 påmeldte studenter, og med foredrag fra ledende internasjonale forskere innenfor eksperimentell økonomi og adferdsøkonomi, Uri Gneezy (University of San Diego) og John List (University of Chicago). Idéen bak arrangementet var å bringe forskningen ut til studentene, og PBU vil i tiden fremover på ulike måter fortsette denne satsingen.

4.7 Styrking av studentenes ferdigheter

NHH mottok i 2011 en ny, femårs-akkreditering fra EQUIS; dette blir ansett for å være en forutsetning for å være blant de ledende handelshøyskoler i Europa. EQUIS poengterte imidlertid i sin "Mid-term report 2013" at NHH måtte arbeide for å forbedre studentenes ferdigheter innenfor kommunikasjon og gruppearbeid.

Det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket for livslang læring (2011) slår fast at en i læringsutbyttebeskrivelsene skal ha med elementer av kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse.²⁰ Her kommer trening i blant annet kognitive, praktiske og kommunikasjonsferdigheter inn. Videre vil også ferdigheter innen problemløsning, samarbeid og refleksjon være sentrale elementer som bør inn i undervisningen. For NHHs vedkommende vil ulike typer fag rette seg inn mot ulike former for læringsutbytte, hvor utvikling av kunnskap er sentralt i alle kurs. Enkelte kurs, slik som metodekurs, tar sikte på å utvikle metodiske ferdigheter som gir en generell kompetanse som kan anvendes i ulike kurs (matematiske, statistiske og databehandlingsmessige ferdigheter). Andre allmenne valgfag, slik som språkfagene, vil utvikle kommunikasjonsferdigheter, mens enkelte økonomiske-administrative kurs (VOA) vil kunne bidra til utvikling av ferdigheter innen problemløsning, samarbeid, og refleksjon.

Basert på vurderinger fra studentene synes det som om spesielt kommunikasjonsferdigheter ikke får tilstrekkelig plass i studiet. Alle kurs har et skriftlig produkt som grunnlag for kursgodkjenning og/eller vurdering.²¹ Det er i de siste årene blitt gitt en introduksjon til akademisk skriving i to kurs på bachelorstudiet, IØA010 Introduksjon til økonomisk-administrativ analyse, som gis i første semester, og SOL020 Psykologi og ledelse, som gis i fjerde semester. Foreleser i akademisk skriving har vært Professor Trine Dahl fra Institutt for fagspråk og interkulturell kommunikasjon.

Ett av læringsutbyttepunktene spesifisert under generell kompetanse i IØA010 er at kandidaten kan formidle en diskusjon av en faglig problemstilling skriftlig og bruke siteringer og referanser korrekt uten å plagiere. Kursbeskrivelsen sier at: *Studentene blir også gitt opplæring i muntlig presentasjonsteknikk, gruppedynamikk og akademisk skriving.* I tillegg har studentene tilgang til NHH sine nettsider om oppgaveskriving. I dag gis det én dobbeltforelesning i IØA010 med fokus på:

- viktige særtrekk ved akademisk språk
- overordnet struktur i akademiske tekster
- håndtering av referansene i løpende tekst og i liste

Det brukes språklige eksempler fra norske forskningsbaserte tekster om finanskrisen og etikkfeltet slik at studentene skal oppleve eksemplene som relevante for kurset, samtidig som de språklige fenomenene som tas opp også er av generell nytte for de fleste kurs ved NHH. En utfordring med opplegget slik det er i dag er at gruppeoppgaven som studentene skriver og skal anvende skriveferdighetene sine på, ikke gis i IØA010, men i IKE010 Introduksjonskurs i etikk. IKE010 har i læringsutbyttebeskrivelse *ikke* noe om akademisk skriving, og det gis i

²⁰ <http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Internasjonalt/UNESCO/NasjonaltKvalifikasjonsrammeverk200612.pdf>

²¹ 11 av 18 obligatoriske fag har en eller flere skriftlige innleveringer for kursgodkjenning. I 6 obligatoriske kurs har studentene studiepoenggivende innleveringer, hvorav 2 er hjemmeeksamenen. Blant de allmenne valgfrie kursene og i de økonomisk-administrative kursene har 35 av 54 kurs kursgodkjenninger med en eller flere innleveringer.

liten grad veiledning og tilbakemelding på gruppeoppgaven som studentene leverer som hjemmeeksamen. Dette begrenser selvsagt læringsutbyttet av innføringen i akademisk skriving.

I SOL020 Psykologi og ledelse er et av læringsutbyttene at studentene skal kunne ”skrive en tekst med teknisk og etisk korrekt kildehenvisning, logisk oppbygning og klar fremstilling”. Igjen må treningen i akademisk skriving sies å være nokså begrenset. Som i IØA010 gis det bare én forelesning (2 x 45 minutter) om temaet, og studentene får i liten grad veiledning og tilbakemelding på gruppeoppgaven som fungerer som hjemmeeksamen.

I tillegg til disse to kursene som eksplisitt tar opp akademisk skriving har NHH siden høsten 2010 gjennomført et felles case-prosjekt i kursene *SOL010 Markedsføring* og *SAM020 Videregående mikroøkonomi*, omtalt ovenfor. Tilbakemeldingene, særlig på det skriftlige arbeidet, oppleves som mangelfull av studentene, og verken læringsmålene til ferdighetstrening eller koblingene til det som skjer i IØA010 eller senere i SOL020 er veldig klare.

Generelt har mange av de valgfrie kursene store innslag av ferdighetstrening, både de allmennfaglige og de økonomisk-administrative (VOA) kursene. Alle språkvalgfagene (engelsk, fransk, japansk, norsk, spansk og tysk) har elementer av både skriftlig og muntlig ferdighetstrening (tekstproduksjon, presentasjoner, korte forhandlinger, etc.), selv om det varierer hvilket nivå dette trenes på i språkene. Engelsk er her i en særstilling siden studentene begynner på et mye høyere ferdighetsnivå når de tas opp i bachelorprogrammet. RET010/011 har også de siste par semestrene hatt oppgaveskriving som et obligatorisk element. VOA045 East Asian Culture and Communication og VOA039 Accounting Ethics: Moral Choice in Accounting Practice er også kurs som har et større innslag av ferdighetstrening.

Til sist vil vi nevne et opplegg som gjennomføres i masterkurset *FIE428 Corporate Financial Management*, med Aksel Mjøs fra Institutt for finans som kursansvarlig. Kurset er et “applied corporate finance”-kurs som skal skolere studentene for arbeid innen *investment banking*, konsulentvirksomhet eller finansfunksjonen i større virksomheter. Hele kurset gjennomføres på engelsk, både gjennom innlevering av oppgaver (‘board level style’), klassediskusjoner og presentasjoner. Studentene får en skriftlig og en muntlig karakter, og det er ikke eksamen i kurset. Engelsk er undervisningsspråket, siden de fleste trenger kompetanse i profesjonell bruk av engelsk. Ved å integrere engelsk som bruksspråk i kurset har dessuten studentene en ekstra motivasjon til å løfte seg også språklig.

Læringsutbyttet i kurset er i stor grad rettet mot ferdighetstrening. Studentene skal, etter å ha fullført kurset:

- *have obtained an advanced and integrated understanding of core corporate finance issues*
- *have implemented and understood the use of this knowledge in practical corporate settings*

- *have increased competence in presenting and discussing complex corporate finance issues in a challenging context*
- *have confidence in conducting clear, written analyses and presentation of corporate finance related solutions towards top management and board of directors*
- *have completed demanding case work and presentations as constructive members of students groups*
- *understand the need for a substantial effort and high precision needed to excel in a demanding role as consultant or investment banker*

Merk spesielt at målsetningene i tredje, fjerde og femte kulepunkt fokuserer på ferdigheter innenfor muntlig og skriftlig presentasjon, og gruppearbeid. For å oppnå dette, har foreleseren innledet et samarbeid med fagpersoner ved FSK som bidrar med integrert engelskopplæring i kurset. Engelskundervisningen foregår ved at FSKs fagpersoner mottar en av innleveringsoppgavene (rapport) per epost og kommenterer besvarelsene mht. språk og stil. I tillegg gis det en forelesning basert på felles inntrykk fra gjennomgangen av rapportene studentene har skrevet, samt generelle råd om bedre skriftlig framstilling. Etter forelesningen samles to og to grupper med en av foreleserne og har presentasjonstrening. I evalueringen får opplegget god score, og engelskundervisningen blir nevnt positivt av flere studenter.

En ferdighet som EQUIS ber NHH se spesielt på er teamarbeid, som med fordel kan ses i sammenheng med problemløsning. NHH har gruppearbeid i bachelorstudiet som enten gir uttelling direkte gjennom eksamen med karakter på gruppenivå (eksempel MET030, BED015), som obligatoriske elementer i kurs som må bestås (eksempel SOL020), eller som frivillige gruppeinnleveringer i ulike kurs. Med unntak av noen få timers forelesning i starten på studiet, så får studentene liten trening i hvordan team skal fungere med unntak av en evaluering av sluttresultatet for gruppen som helhet enten i form av eksamenskarakter eller bestått/ ikke bestått.

4.8 Styrking av forelesernes ferdigheter: Pedagogikkarbeid på NHH

4.8.1 Pedagogikkutvalget

Pedagogikkutvalget har ansvar for å initiere og koordinere fellesaktiviteter vedrørende pedagogisk utvikling og innovasjon i tråd med høyskolens strategiske føringer og fastsatte mål, og i tråd med vedtak fattet i programutvalgene, som har det overordnede ansvaret for kvaliteten på de ulike studieprogrammene, herunder pedagogikk.

Dekan for bachelorutdanningen og dekan for masterutdanningen sitter begge i utvalget og leder det hvert sitt år. Utvalget består i tillegg av en person med pedagogikkfaglig ekspertise tilknyttet NHH, en foreleser, studiesjefen, en representant fra sentral ledelse og tre studentrepresentanter oppnevnt av NHHS.

4.8.2 Pedagogisk skolering for ansatte på NHH

Det overordnede målet med den pedagogiske skoleringen for ansatte på NHH er å bevisstgjøre og dyktiggjøre vitenskapelige ansatte med hensyn til forhold som er av betydning for planlegging og gjennomføring av undervisning, samt vurdering av studentenes læringsutbytte.

Kurset består av to samlinger samt arbeid i mellomperioden. Den første samlingen strekker seg over to dager, som inkluderer korte presentasjoner, gruppediskusjoner og deltakerframlegginger. I perioden mellom første og andre samling skal deltakerne besøke hverandres undervisning i grupper på tre og tre. Andre samling består av en halv dag hvor deltakerne oppsummerer sine erfaringer fra arbeidet i mellomperioden, og hvor mulige framtidige undervisningsopplegg diskuteres.

4.9 Undervisningsteknologi

4.9.1 Podcasting (videoopptak)

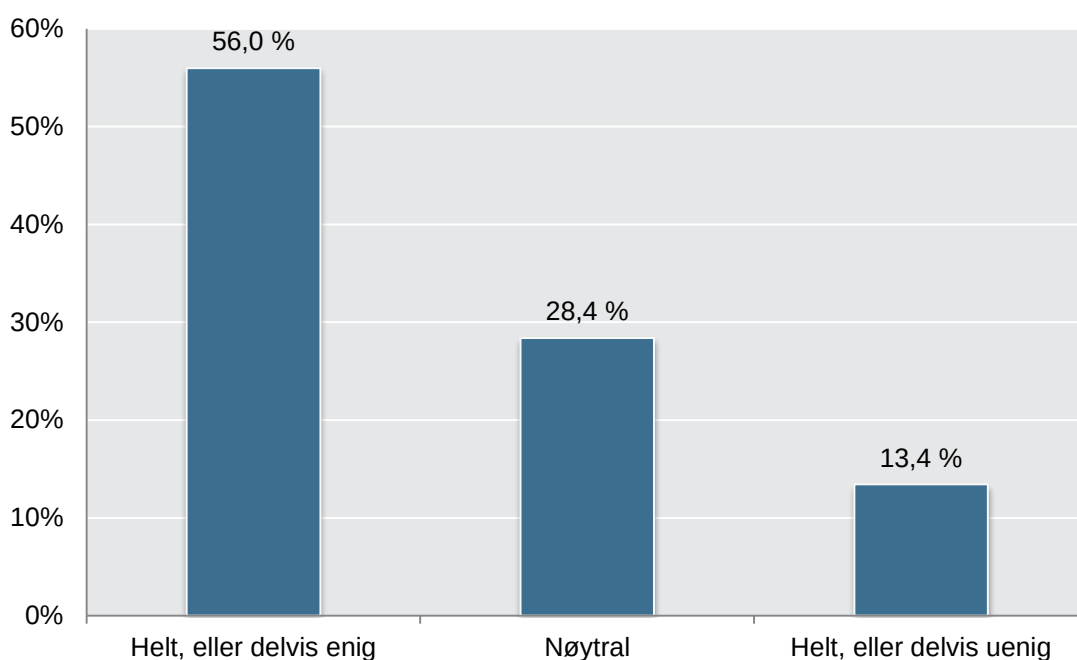
Arild Raaheim (UiB, NHH) skriver i boken ”Råd og tips til deg som underviser” fra 2013 om forskning på læringseffekten av podcasting (se Tips 9 *Bruk teknologi med fornuft*). Han viser til studier som dokumenterer at studenter har stort utbytte av å kunne se opptak av forelesninger flere ganger, særlig når stoffet er krevende, og særlig når studentene kombinerer det å se på videoen med å ta notater. Han refererer også til studier som viser at studentene ikke velger vekk ordinære forelesninger til fordel for å se på videoen.

Høsten 2013 ble det stilt spørsmål om podcasting som en del av den ordinære kursevalueringen. Vi ba studentene vurdere to utsagn.

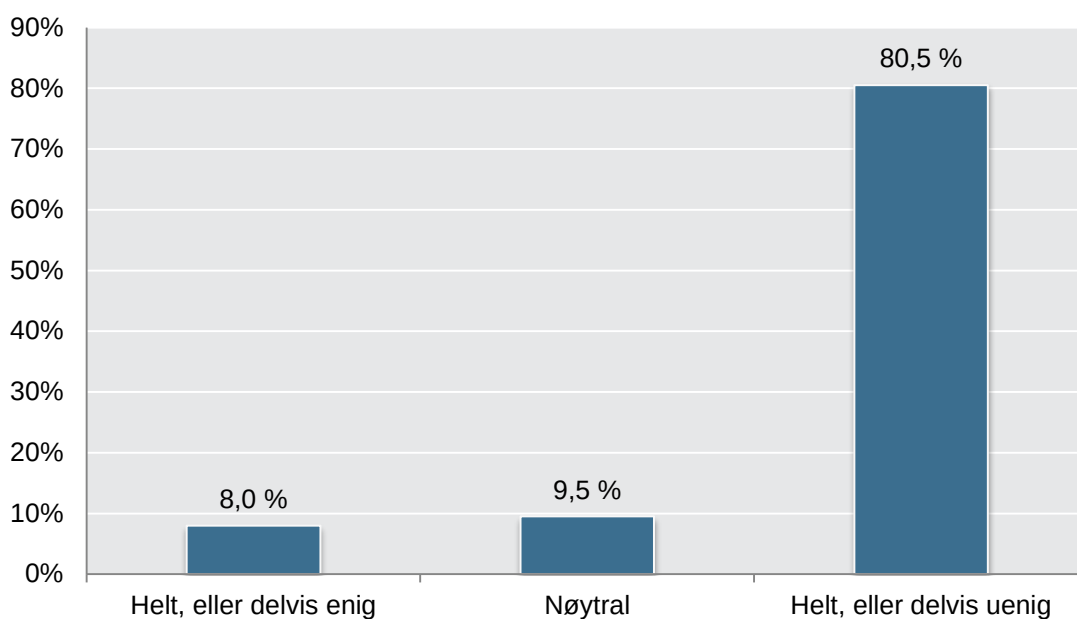
1. *Jeg har hatt stort utbytte av å kunne se forelesningene i opptak*
2. *Jeg har unnlatt å gå på forelesninger til fordel for å se de i opptak senere*

Figur 4.13 og 4.14 viser hva studentene svarte.

Figur 4.13 Stort utbytte av forelesning i opptak

Figur 4.14 Unnlatt å gå på forelesninger til fordel for å se de i opptak senere

En student skriver:

”Videoforelesning er genialt! NN sier så mye klokt at det er en stor fordel å av og til kunne stoppe han opp og rekke og skrive det han sier. Jeg har selv brukt videoene etter forelesning på utredning av modeller som er vanskelig, og fått et større utbytte av forelesningen på den måten. Alle forelesere burde ha video.”
(Bachelorstudent, høsten 2013)

NHH er i dag godt teknisk rustet til å gjøre opptak av forelesninger. Utfordringen fremover blir å finne hensiktsmessige måter å dele og gjenbruke de mange timene med videoopptak.²² Videre er det viktig å være klar over at utvikling av digitale læringsressurser har en kostnadsside, ikke bare ved at utstyr på skaffes, men at det tar tid å utvikle og kvalitetssikre disse ressursene. Selv om det kan være nyttig å produsere, la oss si, korte videoer med gjennomgang av sentrale teorier i et fag, så må gevinsten av dette veies opp mot hva foreleseren alternativt kunne brukt tiden til, for eksempel å utvikle nye case-prosjekt i kurset.

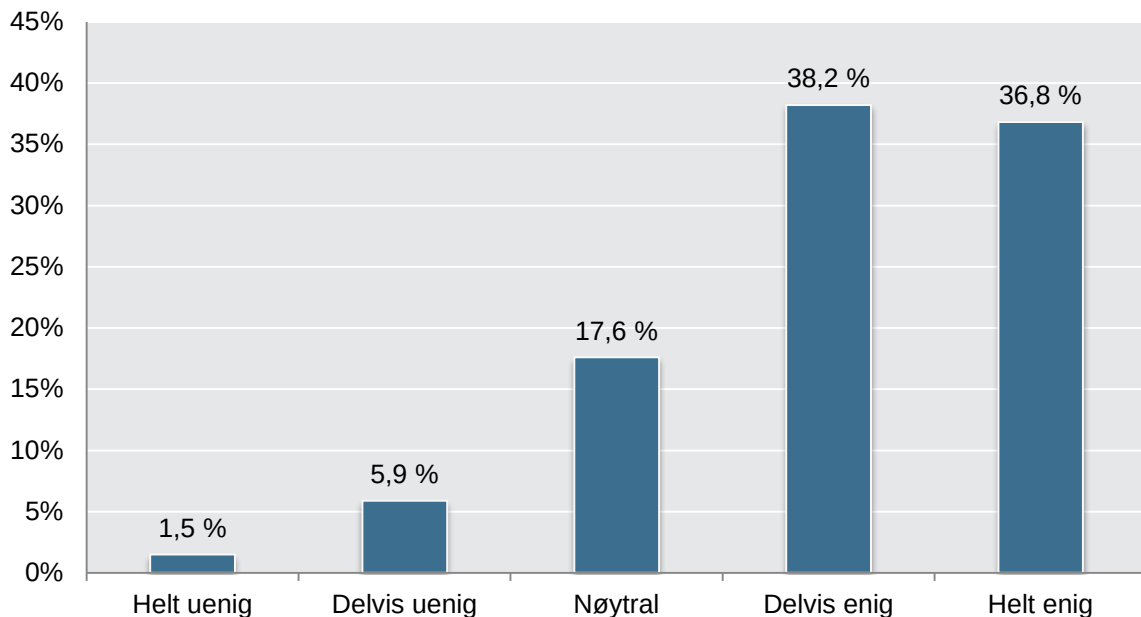
4.10 Kandidatkvalitet

Læringsutbyttebeskrivelsen for bachelorstudiet ved NHH sier at kandidaten ved avsluttet bachelorstudium skal ”holde et høyt analytisk nivå og ha en faglig bredde som gjør kandidaten godt rustet til å møte utfordringer i arbeidslivet og til å kunne gå videre på masterstudier i inn- og utland.”

4.10.1 Bachelorstudiet og master

I hvilken grad føler masterstudentene at bachelorstudiet ga dem et godt grunnlag for videre studier? Vi stilte dette spørsmålet til masterstudentene høsten 2013; 68 masterstudenter med bachelor fra NHH svarte på undersøkelsen. Resultatet er oppsummert i Figur 4.15. Gjennomsnittsscoren ble 4,03, som altså betyr ”Enig” (Skala: 1=Helt uenig, 5=Helt enig).

Figur 4.15 ”Bachelorstudiet har gitt meg et solid fundament for masterstudiet.”

²² Les mer om undervisningsteknologi i Appendiks 8.

4.10.2 Bachelorstudiet og arbeidsmarkedet

Studentene som blir tatt opp på bachelorstudiet i økonomi og administrasjon ved NHH blir tatt opp til et 5-årig integrert løp. Da kun et begrenset antall studenter slutter etter endt bachelorgrad ved NHH, vet vi lite om disse. Hovedfokuset for høyskolens kandidatundersøkelser vil derfor være studenter med mastergrad.

NHH foretar årlige arbeidsmarkedsundersøkelser for nyutdannede siviløkonomer. Dette inkluderer både studenter som har gått hele sitt 5-årige løp på NHH, men også studenter som kun har tatt mastergraden her. Med det forbeholdet at det er vanskelig å skille bachelorstudiet fra masterstudiets effekt på arbeidssituasjonen, kan vi likevel si noe om kandidatkvaliteten på bachelorprogrammet på bakgrunn av disse undersøkelsene.

Hovedkonklusjonene fra undersøkelsen for de som ble uteksaminerte våren 2012 var at de aller fleste kandidatene (91 prosent) hadde relevant jobb etter seks måneder. Kandidatene søkte få jobber, og var på få intervjuer før de fikk jobb. 81 prosent fikk jobb før de var ferdig å studere. Undersøkelsen viser at arbeidsmarkedet for kandidater fra NHH er godt, og at dette har holdt seg over tid.

4.11 Sammenfatning: Studiekvalitet

Jevnt over er studentene fornøyd med bachelorstudiet, kurs for kurs og som helhet. Masterstudentene mener at bachelorstudiet ga dem et godt grunnlag for videre studier. Benchmarkingen viser også at kursene våre holder like bra faglig nivå som tilsvarende kurs på Nordens ledende handelshøyskole, Handelshögskolan i Stockholm.

Hovedutfordringer:

- Manglende trening i kommunikasjonsferdigheter
- Manglende kontakt mellom faglærer og student

Tiltak:

- Mer faglige ressurser inn i bachelorprogrammet
- Systematisk opplæring i skriftlig og muntlig kommunikasjon, både på norsk og engelsk, koblet opp til obligatoriske kurs i programmet.

5 Gjennomstrømming

I dette kapittelet stiller vi følgende spørsmål:

- Hvordan er gjennomstrømmingen på NHH?
- Hvordan måles gjennomstrømming?
- Hvem er det som blir forsinket? Hvem er det som slutter?
- Hva sier studentene om årsakene til forsinkelse?

5.1 Gjennomføring og gjennomstrømming på NHH

Tabell 5.1 viser gjennomføringen og gjennomstrømmingen på bachelorstudiet. NHH er svært gode på gjennomføring, bare 10-15 prosent faller fra. Til sammenligning er frafallet i statlige høyskoler 24,6 prosent og i universitetene 33,2 prosent.²³

Samtidig viser også tabellen at bare 43 prosent av 2010-kullet gjennomførte studiet på normert tid. I følge KDs statistikk er gjennomstrømmingen på normert tid 51,8 prosent for statlige høyskoler og 28,5 prosent for universitetene på (tall for våren 2011).²⁴

Gjennomstrømmingen kan imidlertid måles på ulike måter. Ser man bort fra de som har falt fra, og bare ser på aktivt kull, så har 47 prosent av aktivt 2010-kull fullført studiet på normert tid.²⁵ Teller man studenter med 180 oppnådde studiepoeng i stedet for utstedte vitnemål, har 62 prosent av de som ble tatt opp i 2010 og 68 prosent av 2010-kullet som fortsatt er aktivt, fullført på normert tid. En gjennomgang av studentene fra 2009-kullet viser imidlertid at 27 prosent av studentene som hadde 180 studiepoeng etter tre år men ikke tok ut graden, tok obligatoriske fag i sitt 7. og 8. semester. Disse studentene har dermed ikke hatt gradsgivende fagkombinasjon. Det reelle tallet for fullført med 180 studiepoeng etter tre år som faktisk kunne fått bachelorgraden er med andre ord noe lavere enn tallene i tabell 5.1 viser.

---

²³ Se KDs tilstandsrapport for høyere utdanning 2013, vedlegget, tabell V2.21A – 22. Kun Kunsthøgskolen i Oslo og Haraldsplass diakonale høyskole med hhv 91,8 og 80,8 prosent har bedre resultater å vise til her. Det er også verdt å merke seg at begge disse skolene har betydelig mindre opptakskull enn NHH (hhv. 110 og 73 studenter høsten 2008).

²⁴ Se tilstandsrapport om høyere utdanning 2013, tabell 2.21A og 2.21B.

²⁵ 481 studenter møtte til studiestart i 2010. I 2013 var 42 av disse falt fra studiet.

Tabell 5.1 Gjennomstrømming og gjennomføring kull 2006-2010

Kull	2006	2007	2008	2009	2010
Semester fullført normert	V09	V10	V11	V12	V13
Antall møtt til studiestart	422	444	449	424	481
Fullført per H13	83 %	85 %	82 %	76 %	43 %
Normert tid (3 år)	49 %	47 %	44 %	38 %	43 %
Med ett semester ekstra	15 %	20 %	15 %	21 %	na
Med to semestre ekstra	16 %	15 %	21 %	17 %	na
Fullført normert , aktivt kull	54%	52%	49%	43%	47%
Fullført 180 sp normert	63 %	65 %	59 %	56 %	62 %
Fullført 180 sp normert, aktivt kull	70%	72%	66%	64%	68%
Frafall	15 %	9 %	12 %	12 %	9 %

Kilde: FS

Vi observerer at gjennomføring på normert tid har hatt en synkende tendens de siste årene. En mulig forklaring på dette kan være at antallet lovlig eksamensforsøk på bachelorstudiet høsten 2009 ble redusert fra tre til to. Gjentakproduksjonen i perioden gikk ned som følge av dette, fra 7,4 studiepoeng per student i 2009 til 6,1 i 2012, noe som tyder på at tiltaket har hatt en viss effekt. Samtidig kan reformen ha hatt den utilsiktede virkningen å redusere gjennomstrømmingen, ved at studentene velger å bruke ekstra god tid på å forberede seg til eksamen (ved å legge inn et ”kontesemester” eller ved å ta færre studiepoeng hvert semester).

5.2 Hvorfor måle gjennomstrømming?

Kunnskapsdepartementet har ”Gjennomføring på normert tid” som et kvantitativt styringsparameter for målsetningen om at ”Universiteter og høyskoler skal gi utdanning av høy internasjonal kvalitet i samsvar med samfunnets behov”.²⁶ Videre har NHHs styre hatt fokus på gjennomstrømming, blant annet var dette tema for risikoanalysen i 2012. Næringslivet ser også på hvorvidt kandidaten har fullført sitt studium på normert tid eller ikke når de vurderer søkere til en stilling; det å fullføre på normert tid blir sett på som et signal om god arbeidskapasitet og gode ferdigheter.

Men bortsett fra at gjennomstrømming er et signal om kvaliteten på studiet eller kandidaten, hva er kostandene forbundet med at studentene ofte bruker et semester ekstra? Ett problem er at det skaper mer press på infrastrukturen, blant annet lesesalsplasser. En raskere gjennomstrømming ville også bety at studentene raskere kommer ut i arbeidslivet; det å bruke lenger tid på studiet har en alternativkostnad. En lav gjennomstrømming er også kostbart for NHH ved at dette gjerne går hånd i hånd med at studentene tar opp igjen (konter) eksamener; for eksempel har 2009-kullet per høsten 2013 tatt i alt 1335 eksamener om igjen; et overslag over sensurkostnadene for 1335 eksamener er i overkant av 300 000 kroner.²⁷ Lav gjennom-

²⁶ Se ”Orientering om Statsbudsjettet 2014 for Universiteter og Høyskoler”, Kunnskapsdepartementet.

²⁷ For en 4-timers eksamen er det en stykkpris på kr 204 for førsteamanuensis og kr 245 for professor. Hvis vi legger til grunn en gjennomsnittlig sats på kr 225, blir den samlede variable kostanden forbundet med sensur av 1335 eksamensoppgaver 300 375 kroner (i tillegg kommer noen faste kostnader per sensor, en såkalt grunnsats).

strømming er også kostbart for samfunnet (og for studentene selv) ved at studentene mottar stipend i en lengre periode enn normalt.

Samtidig er det ikke nødvendigvis bare negativt å bruke noe lenger tid på bachelorstudiet. Arbeid i studentforeningen tar tid og kan føre til forsinkelser i studiet, men dette arbeidet kan gi ferdigheter som blir verdsatt av arbeidsgiver, og nettverk mellom studentene skapes og styrkes som også kan gi en økonomisk avkastning på sikt. Det er derfor ikke opplagt at lav gjennomstrømming er en indikasjon på lav studiekvalitet eller er uheldig for studentene, NHH eller samfunnet.

5.3 *Hvordan måle gjennomstrømming?*

Med gjennomstrømming mener vi ofte hvor lang tid det tar for studentene å komme seg gjennom studiet. Det er imidlertid ikke åpenbart hvilke studenter som skal inkluderes i målingen, og når man sier at studiet er avsluttet.

Kunnskapsdepartementet (KD) har i sin tilstandsrapport om høyere utdanning 2013 definert gjennomstrømming som andelen av studentene som møtte til studiestart og som fikk utskrevet sitt vitnemål etter tre år. Her tas altså alle studentene som er møtt til studiestart med, også de som kun registrerte seg men aldri har tatt fag. PBU har brukt KDs definisjon i Rapport og planer 2012/2013. Vi ønsker å knytte to kommentarer til denne måten å måle gjennomstrømming på.

For det første inkluderer tallet frafalte studenter; dersom man har et lavt gjennomstrømmingstall vet man ikke om det skyldes høyt frafall eller om det skyldes at studentene har dårlig studieprogresjon (at de er forsinket). Skal frafalte studenter telles med når vi måler *andelen som tar ut vitnemålet* etter ferdig studie? En alternativ måte å definere studentmassen på er å trekke fra studenter som ikke lenger har studierett på det aktuelle studiet slik at man teller aktive studenter. Frafall må da oppgis som eget mål.

For det andre gjør forskjeller i praksis hos forskjellige institusjoner at tallene for gjennomstrømming ikke er direkte sammenlignbare. Ved NHH har studentene fire års studierett, og vi utskriver ikke automatisk vitnemålet når de har oppnådd 180 studiepoeng. Dermed kan en student ha oppfylt vilkårene for å få en bachelorgrad, men dersom studenten ikke selv gjør noe aktivt (melder overgang til master, søker om opphold eller ber om å få vitnemålet utskrevet), vil ikke vitnemålet bli skrevet ut før studieretten går ut. Studenten kan bruke dette ekstra året til å ta opp igjen fag på bachelornivå, ta flere valgfag eller bare være registrert som aktiv student ved NHH uten å ta studiepoeng. Ved andre institusjoner, eksempelvis NTNU og HiST, blir vitnemålet skrevet ut automatisk så snart kravene er oppfylte; dette bidrar til å øke gjennomstrømmingstallet.²⁸ Dataene i KDs tilstandsrapport

---

²⁸ NTNU begynner å skrive ut vitnemålet automatisk etter oppnådd kvalifikasjon fra og med august 2014, nettopp på bakgrunn av gjennomstrømmingstallene. NTNU tillater ikke å forbedre vitnemålet etter det er utstedt. Studentene kan imidlertid reservere seg mot å få vitnemålet utskrevet i inntil to semestre for å forbedre karakterer. På HiST er det mulig å forbedre karakterer i opp til ett år etter graden er skrevet ut. Det kan da skrives ut nytt vitnemål.

fanger ikke opp slike ulikheter. Et alternativ er å telle studenter som har oppnådd 180 studiepoeng etter tre år. Da får vi med studentene som av ulike grunner ikke har fått skrevet ut graden sin, men som har oppnådd kvalifikasjonen bachelorgrad og slik sett har gjennomført på normert tid. Svakheten med denne operasjonaliseringen er at den ikke synliggjør at en stor andel av studentene har oppnådd kvalifikasjonen bachelorgrad men bruker ett eller to semestre til gjentak.

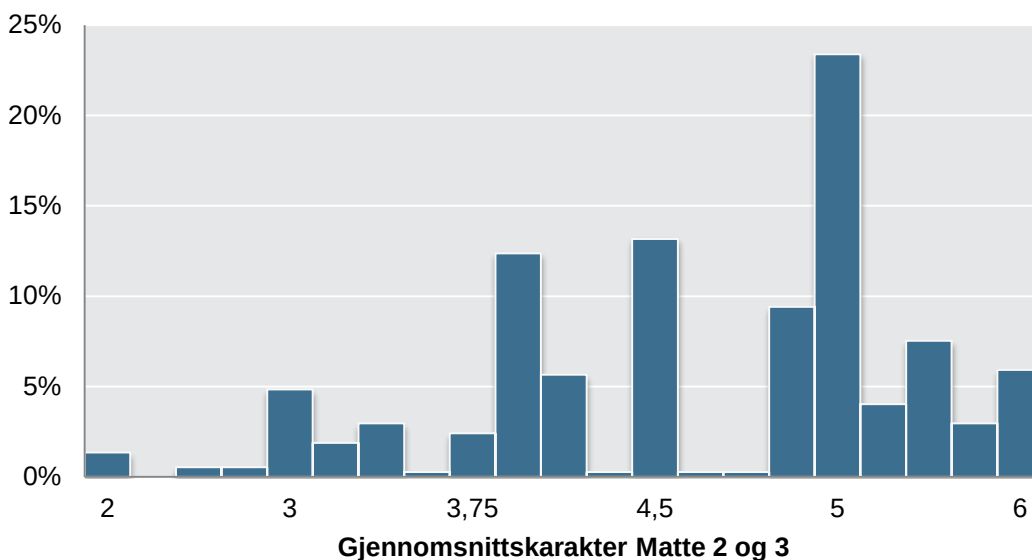
U-Multirank er en ny EU-finansiert rangering av høyere utdanningsinstitusjoner. Rankingen kommer ut første gang i 2014, og har en annerledes måte å måle gjennomstrømming på. De måler andelen av vitnemålene som ble produsert et gitt år som er tatt på normert tid. Dette tar både hensyn til frafalte studenter, og utfordringene med forskjellig praksis som beskrevet over.

5.4 Hvem blir forsinket, og når blir de forsinket?

Tidligere i denne rapporten viste vi Tabell 2.7, som presenterer sammenhengen mellom inntakskvalitet og suksess på bachelorstudiet. Her dokumenteres det at det er en positiv sammenheng mellom matematikk-karakterer på videregående skole og å fullføre på normert tid på NHH.

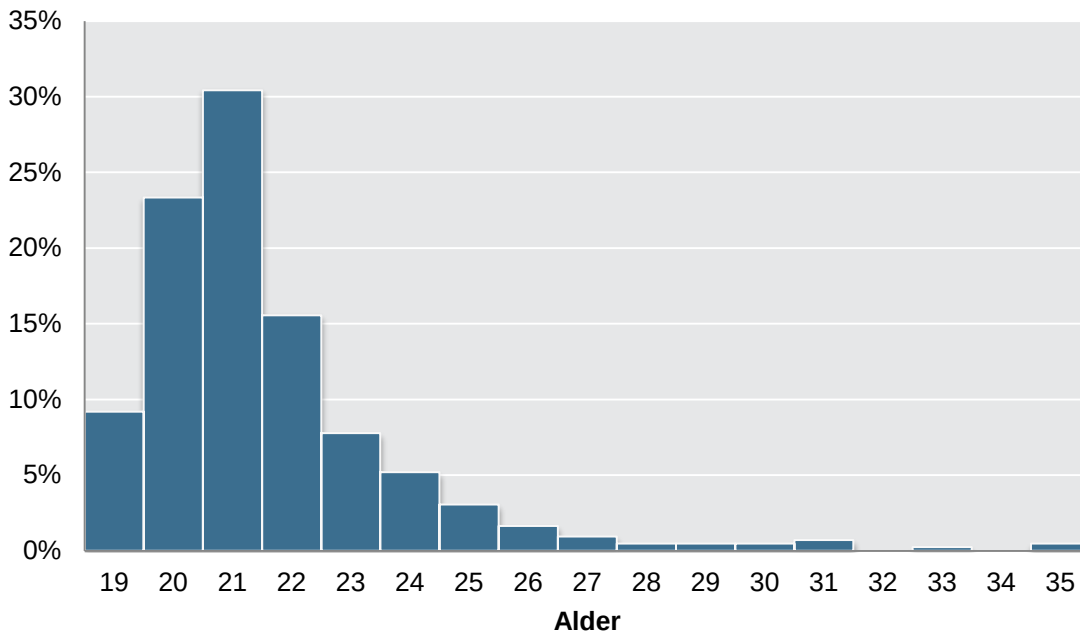
Figur 5.1 viser fordelingen av gjennomsnittskarakteren i matematikk for andre og tredje klasse på videregående for 2009-kullet. Medianen er 4.75, men spredningen er nokså stor.

Figur 5.1 Karakterfordeling matematikk fra videregående skole, 2009-kullet

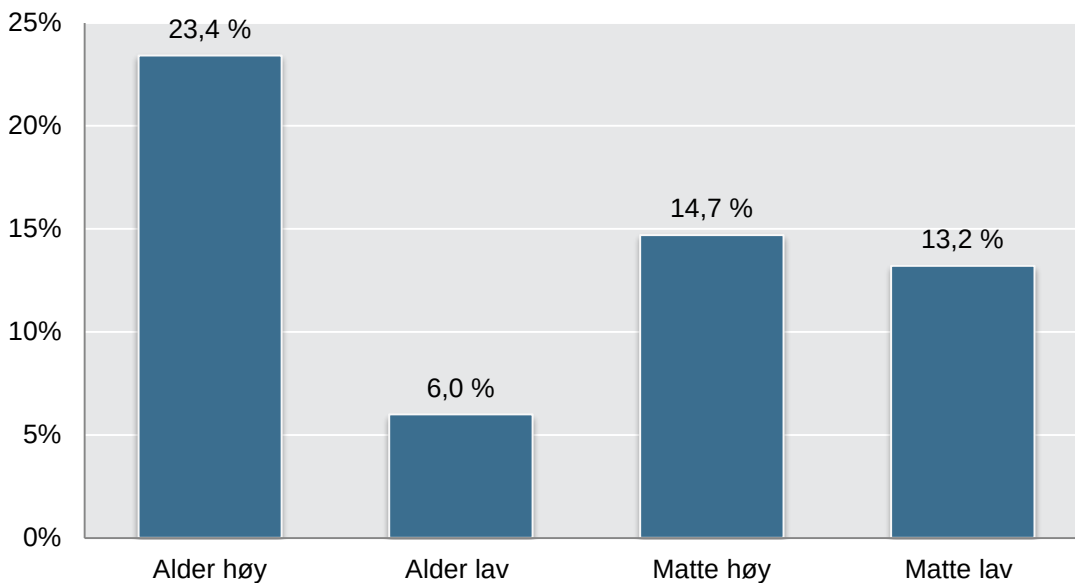
La oss så se på aldersfordelingen på studentene som ble tatt opp i 2009. Figur 5.2 viser aldersfordelingen. Den eldste studenten var 35 år gammel, den yngste 19; gjennomsnittsalderen 22 og medianen 21.4.

Figur 5.2 Aldersfordeling, 2009-kullet

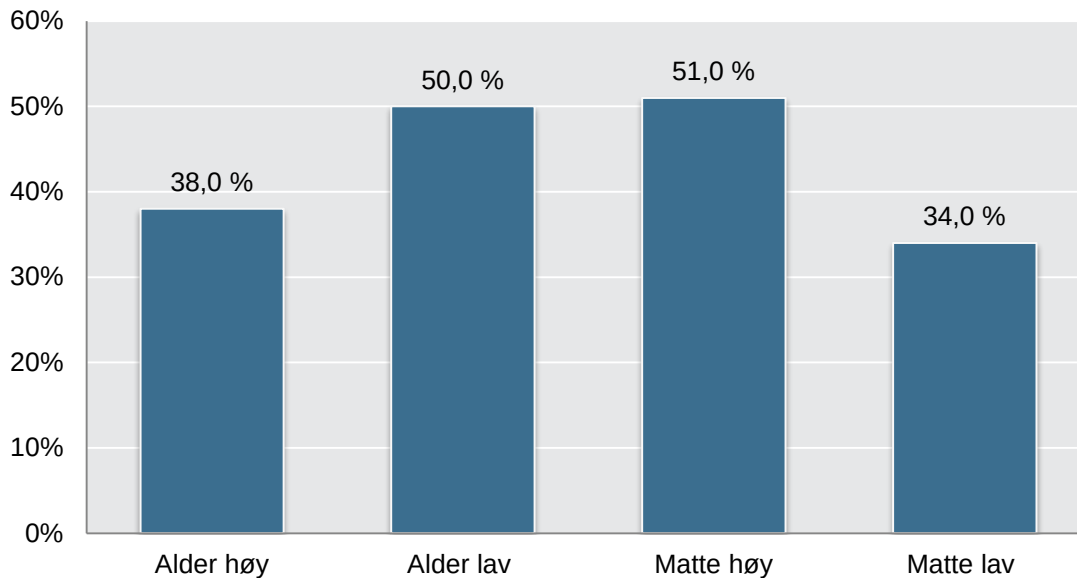

Vi deler kullet i to langs dimensjonene matte og alder, og kaller de over medianen for ”høy” og de på eller under medianen ”lav”, og sammenligner gjennomsnittene for hvorvidt de har sluttet (Figur 5.3), og hvorvidt de (aktive studentene, altså de som ikke har sluttet) har gjennomført på normert tid (Figur 5.4). Vi observerer at eldre studenter er langt mer tilbøyelige til å slutte enn de yngre studentene, mens matematikk ikke spiller noen større rolle i denne sammenheng. Videre, i Figur 5.4, fremgår det tydelig at yngre studenter og de med bedre mattekarakterer er langt mer tilbøyelige å fullføre på normert tid enn de eldre studentene eller de med lavere karakterer.

Figur 5.3 Sluttet (i prosent av hele 2009-kullet)

Figur 5.4 Normert (i prosent av aktive studenter i 2009-kullet)

Nå kan man argumentere for at matematikk og alder korrelerer med andre faktorer som er de egentlige underliggende årsakene til gjennomstrømming og frafall. For eksempel er de som er gode i matte også gode i andre fag. Men vi viser til regresjon (6) i Tabell 2.7 hvor vi ser på fullført på normert tid og hvor vi også kontrollerer vi for gjennomsnittskarakterene (og en rekke andre faktorer); den positive og signifikante estimerte matte-koeffisienten indikerer at matematikk betyr noe spesielt for suksess.

Tilsvarende kan man undersøke om det faktisk er studentenes alder, eller for eksempel det faktum at eldre studenter kommer inn med flere tilleggs-poeng og dermed lavere karakterer, som betyr noe. Tabell 5.2 viser resultatet av en regresjon med sluttet som avhengig variabel og med karaktergjennomsnitt fra videregående skole og alder som uavhengig variabel. Vi ser at alder har en signifikant effekt på det å slutte selv når vi korrigerer for karakterene (som altså ikke betyr noe for tilbøyeligheten til å slutte); det ser dermed ut til at det er noe med studentens alder som påvirker om man fullfører eller ei.

Nøyaktig hvorfor noe eldre studenter er mer tilbøyelige til å slutte, er ikke klart. Men både lengre fravær fra skolebenken, vanskeligheter med å finne seg til rette i studentmiljøet, familieforpliktelser, osv. kan være aktuelle forklaringer.

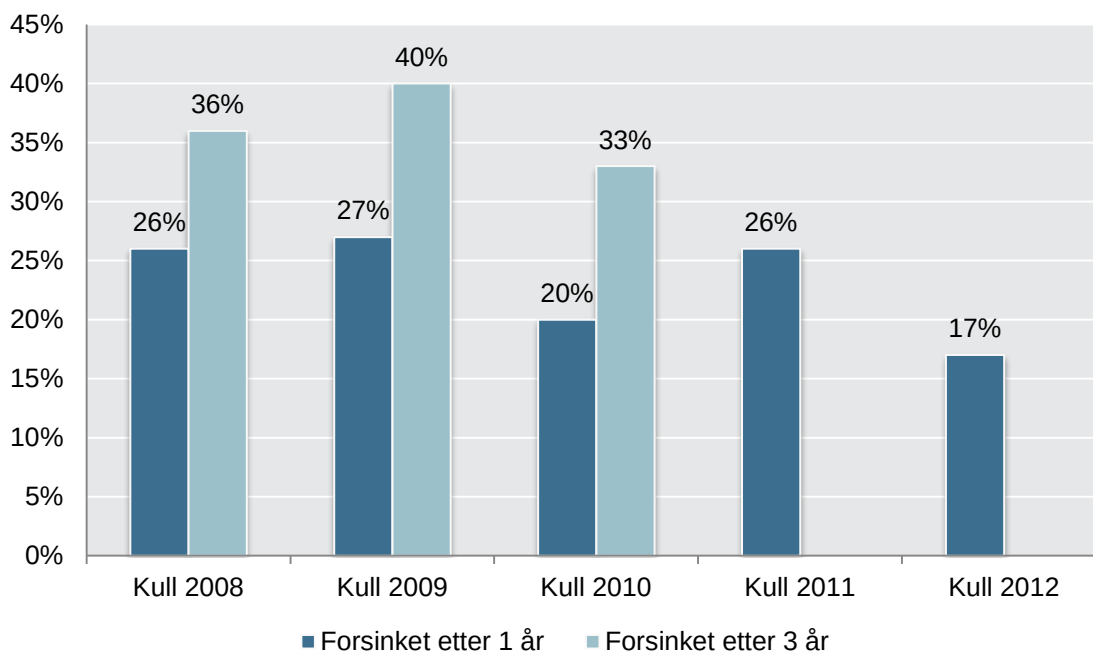
Tabell 5.2 Hvem er det som slutter?

Sluttet	
Karakter VGS	-0.02 (0.06)
Alder	0.04*** (0.009)
Konstant	-0.67 (0.41)
Observasjoner	422
R^2	0.07

*** $p < 0.001$

Når blir studentene forsinket? I Figur 5.5 ser vi på kullene som ble tatt opp i perioden 2008-2012, og viser andelen av aktivt kull som har produsert *færre* studiepoeng enn normert, etter 1 år (normert 60 sp) og etter 3 år (normert 180 sp).²⁹ Kullet som ble tatt opp høsten 2011 skal normert være ferdig våren 2014, mens 2012-kullet skal være ferdig våren 2015. For disse to kullene har vi dermed ikke tall for forsinkelse etter 3 år.

Figur 5.5 Andel av aktivt kull som er forsinket (kull 2008-2012)

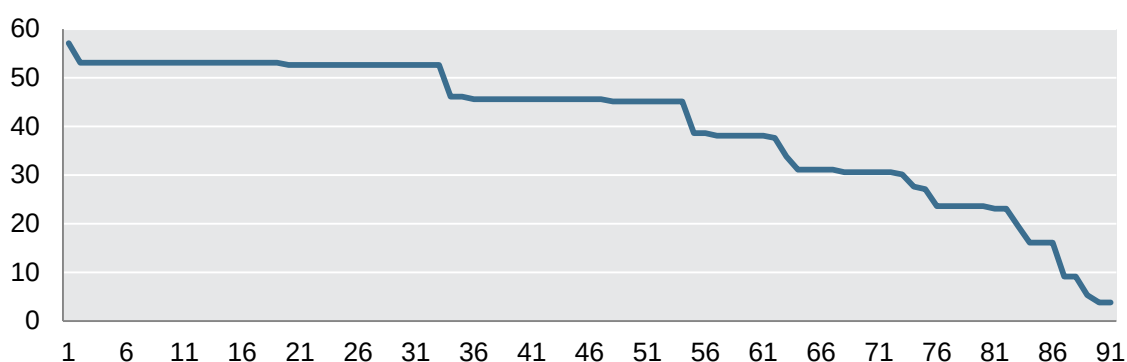

²⁹ Tallene er våre beste anslag, men noen studenter som faktisk har sluttet kan være med i tallene. Videre viser vi ikke andel forsinket etter 2 år, siden mange studenter drar på utveksling midt i studiet, og dette skaper problemer med registrering av antall studiepoeng.

Vi ser at mesteparten av forsinkelsen inntreffer i det første studieåret. En mulig tolkning av dette er at overgangen fra videregående skole til bachelorstudiet på NHH oppleves som tøff for mange studenter, og at det første året på NHH kanskje ikke oppleves som veldig inspirerende. Denne tolkningen er konsistent med det studentene selv sier, se kapittel 5.6 for mer detaljer.

Hvor mye forsinket er de som ikke er i rute med sine studier? Figur 5.6 tar for seg antall studiepoeng etter 1 år for den forsinkede gruppen fra 2010-kullet. Bildet for de andre kullene er veldig likt.

Figur 5.6. Antall studiepoeng blant studenter som er forsinket etter 1 år, 2010-kullet

Vi ser at blant de 91 som er forsinket, så er om lag en tredjedel *litt* forsinket (mer enn 50 studiepoeng), en tredjedel er *moderat* forsinket (mellom ca. 40 og 50 studiepoeng), og en tredjedel er *sterkt* forsinket (30 studiepoeng eller mindre).

5.5 Utveksling og gjennomstrømming

Bidrar utveksling til lavere gjennomstrømming? Vi kan studere 2009-kullet for å se om dette er tilfelle.³⁰ Vi ser på gjennomføring på normert tid som avhengig variabel, og inkluderer i første omgang bare en dummy for om studenten har vært på utveksling som forklaringsfaktor. Denne enkle analyse viser at de som drar utveksling faktisk har en raskere gjennomstrømming enn de som blir hjemme.

Dette betyr ikke nødvendigvis at utveksling gir økt progresjon, siden det kan være en selektert gruppe som drar på utveksling. For å ta høyde for dette, inkluderer vi karaktersnitt fra NHH som forklaringsvariabel (tabell 5.3). Nå ser vi at det ikke lenger er noen sammenheng mellom utveksling og fullført på normert tid. Poenget er at det er en seleksjon av relativt flinke studenter inn i utveksling, og disse holder høyere fart i studiet, uavhengig av om de drar på utveksling eller ikke. Faktisk er den estimerte koeffisienten for utveksling nå negativ, men ikke i nærheten av signifikant.

³⁰ Se for øvrig Tabell 2.7, regresjon (6), for sammenheng mellom inntakskvalitet og gjennomstrømming.

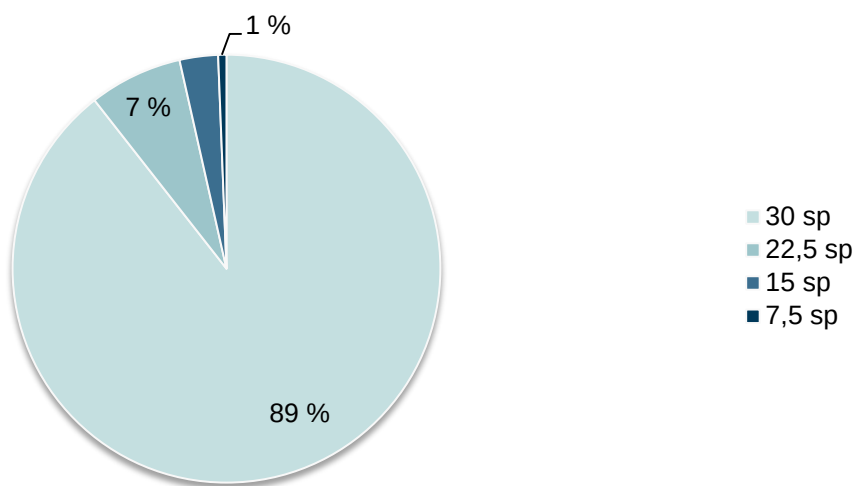
Tabell 5.3 Gjennomstrømming og utveksling

	Normert	Normert
Utteksling	0.14* (0.06)	- 0.01 (0.05)
NHH karakter		0.35*** (0.03)
Konstant	-0.67 (0.41)	-1.03 (0.12)
Observasjoner	364	362
R^2	0.02	0.30

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

Vi ser altså at det ikke er noen negativ sammenheng mellom å dra på utveksling i bachelorstudiet og gjennomføring av bachelorstudiet. Tvert i mot er det en større andel av studentene som *har* vært på utveksling som fullfører på normert tid, enn blant de som ikke drar. Det er med andre ord ingen holdepunkter for å hevde at studieplanen i dag hindrer studenter i å foreta utveksling innenfor normert tid.

Figur 5.7 Godkjente studiepoeng på utveksling

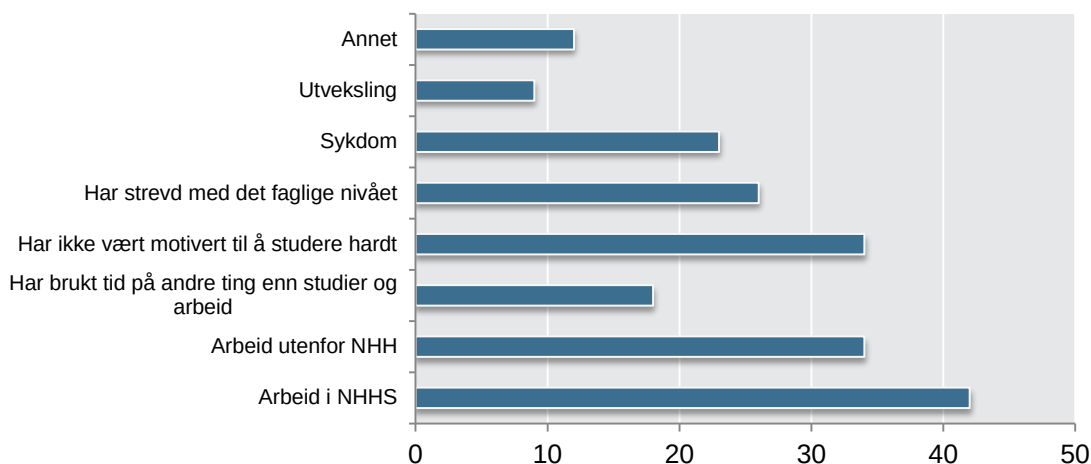

Dette vises igjen i statistikken over studiepoeng NHH-studentene avlegger under utenlandsoppholdet. I snitt produserer bachelorstudentene 28,9 studiepoeng pr semester på utveksling, noe som er noe høyere enn den gjennomsnittlige produksjonen ved NHH. Nesten 90 prosent av de utreisende studentene har full studiebelastning også i utvekslingssemesteret (se figur 5.7).

5.6 Hva sier studentene om årsakene til forsinkelse?

Våren 2013 stilte vi følgende spørsmål til bachelorstudentene i sitt siste ordinære semester: ”Hva er årsaken(e) til at du er forsinket i studiet?”

Figur 5.8 Hva er årsaken(e) til at du er forsinket?

Merknad: N = 65. Kun studenter som i sitt siste semester var forsinket. Man kunne krysse av på mer enn ett svaralternativ. Tall i prosent.

De forsinkede studenter i denne undersøkelsen mener at den viktigste årsaken til forsinkelsen er arbeid i NHHS (42 prosent), mens arbeid utenfor NHH og mangel på motivasjon til å studere hardt begge ligger på 34 prosent. Mange har også strevd med det faglige nivået (26 prosent), mens 23 prosent oppgir sykdom som årsak til forsinkelsen.

5.7 Hvilke tiltak foreslår studentene for å øke gjennomstrømmingen?

Studentene fikk også anledning å skrive kommentarer i forbindelse med undersøkelsen våren 2013. Her er fire kommentarer som gir litt mer informasjon om bakgrunnen for forsinkelsen, og forslag til tiltak.

*Jeg syns det viktigste man kan gjøre er å se elevene bedre. Mange kommer fra videregående og bor alene for første gang. Det er en utfordrende, men også veldig bra del av livet. Likevel om man sliter og feks. kanskje man må droppe et fag er det ingen som fanger opp disse. Jeg tror om man kunne fått en eller annen form for personlig veiledning for alle bachelorstudenter. Enten via studentassistenter eller at det er obligatorisk at alle skal innom studieveiledningen i løpet av første studieår. Eller kanskje bare at de som dropper et fag blir kontaktet og forespurt hvorfor. Man får veldig følelsen av at om man gjør det bra på bachelor så er du velkommen inn i varmen, faller du litt av så hører du ikke hjemme her, og er egentlig uønsket.
(Bachelorstudent, våren 2013)*

Jeg mener det er viktig å kunne conte eksamen kort tid etter eksamensdato. Slik situasjonen er i dag vil de som er uheldige tidlig i bachelorstudiet slite vesentlig mer

Kapittel 5 Gjennomstrømming

enn de flinkere studentene fordi de må conte eksamen blandt de andre obligatoriske fagene. Dette er en uheldig spiral som sprenger kapasiteten til studenter som må conte en uheldig eksamen samtidig som nye påløper fordi dette fjerner fokuset på de nye eksamenene. Systemet i dag bidrar til at du hele tiden får nye konter som kunne vært unngått dersom det var mulig å ta dem på høsten eller tidlig på våren.

(Bachelorstudent, våren 2013)

For å øke antallet som fullfører bachelor på normert tid vil jeg anbefale dere på det sterkeste å ta opp igjen muligheten for å conte fag i starten av hvert semester! På denne måten unngår man at andre fag blir nedprioritert, og kan unngå denne evige kontesyklusen som mange ender opp i.

(Bachelorstudent, våren 2013)

NHH stiller hele tiden spørsmål om eksamensform og hva som kan gjøres for at en større andel gjennomfører på normert tid. For meg er det svaret klinkende klart. Arrangér konteeksamen i august, slik som andre sammenlignbare institusjoner gjør. Sett av uken før førstekullsuken til eksamener, slik at studentene kan conte en (sett en maksgrense på en) eksamen allerede i august. Samtidig må dere åpne opp for muligheten for å ta ut bachelorvitnemål, selv om man ønsker å conte noen fag. Systemet som det er i dag, gjør at man må ta ut endelig vitnemål for å ta ut graden, hvilket vil si at når man tar ut graden får man ikke lov til å conte ytterligere fag. Dette er en svært konservativ styringsform som fører til tapte inntekter for både den enkelte student og NHH som institusjon.

(Bachelorstudent, våren 2013)

Høsten 2013 inviterte vi en "fokusgruppe" bestående av seks studenter fra NHHS til å diskutere både årsakene til den dårlige gjennomstrømmingen og mulige tiltak. Disse studentene mente at MET020 Matematikk for økonomer i 1. semester er vanskelig, særlig dersom man ikke har hatt R2 fra videregående og har hatt et opphold etter videregående. Som studentene i undersøkelsen over, mente fokusgruppen også at NHHS kan skape forsinkelse i studiet for de som er veldig aktive. Studentforeningen er imidlertid også en viktig trivselsfaktor, og studentene mener at de som ikke er med i NHHS har større risiko for å slutte i løpet av første semester.

Videre oppleves siste semester som arbeidskrevende, noe som kan medføre at studentene tar et ekstra semester da de ikke har kapasitet til å ta gjentak i 6. semester i tillegg til de obligatoriske fagene. Gruppen viste også til at det på Høyskolen hersker et karakterpress som kan skape forsinkelser.

Det viktigste tiltaket for å bedre gjennomstrømmingen, etter studentenes syn, ville være å legge gjentak tidlig i semesteret (før undervisningen i det nye semesteret tar til) heller enn i den ordinære eksamensperioden, altså et halvt år etter første eksamensforsøk. For det første har man da faget ferskt i mente fra forrige eksamensforsøk, og for det andre vil gjentak ikke gripe forstyrrende inn i forberedelsene til de andre eksamenene, noe som kan gjøre at man

velger gjentak fremfor eksamen i nye fag, eventuelt at tar eksamen i normert antall nye fag, men at eksamensresultatene blir svekket, slik at det blir behov for nye gjentak senere; man kan altså ende opp i en ”kontesyklus”.

Studentene pekte også på økt bruk av midtveisvurderinger som et tiltak for å bidra til kontinuerlig lesing, som igjen trolig vil mer læring, bedre eksamensresultater, og dermed redusert behov for gjentak.

5.8 **Sammenfatning: Gjennomstrømming**

En tilfredsstillende gjennomstrømming er en indikasjon på god studiekvalitet. Nesten alle som begynner på NHH fullfører sitt studium, men færre enn halvparten tar ut sitt bachelorvitnemål på normert tid. Årsakene til forsinkelse er sammensatte. Noen blir forsinket på grunn av engasjement i NHHS; vi har en av de mest aktive studentforeningene i landet, og dette er et avgjørende fortrinn for NHH i konkurransen om de beste studentene, og dermed avgjørende for inntakskvaliteten. Andre studenter oppgir at forsinkelsen skyldes faglige utfordringer; studiet oppleves av noen som lite inspirerende og fagene som vanskelige. Andre viser til at overgangen fra videregående skole til NHH er krevende, at det tar tid å finne rett studieteknikk.

Vår analyse viser at forsinkelsen hovedsakelig begynner tidlig i studiet. Tiltak for å hjelpe studentene tidlig i studiet, med et fokus på å opparbeide gode studievaner og gode matematikk-kunnskaper, kan derfor være viktig for å sikre en god gjennomstrømming.

Hovedutfordring:

- Mindre enn halvparten av bachelorstudentene fullfører på normert tid

Tiltak:

- Studieveiledning i en tidlig fase til studenter som kommer på etterskudd
- Seminarserie i matematikk for å hindre at konting i dette faget går ut over progresjonen i resten av studiet; vår analyse viser at matematikk spiller en nøkkelrolle for progresjon
- En studiemodell som gir økt inspirasjon og økt læring; bidrar til å redusere til faglige årsakene til forsinkelse
- PBU vil i tiden fremover pilotere ulike tiltak for å få kunnskap om hva som kan bedre progresjonen.

6 Internasjonalisering

”Internasjonalisering skal prege organisasjonen, være integrert i all virksomhet og bidra positivt til NHHs kvalitetsutvikling og internasjonale omdømme. NHH skal ha et internasjonalt fag- og studiemiljø med god integrering av internasjonal fagstab og internasjonale studenter...”

(Fra NHHs strategi, 2014-2017)

I dette kapitlet viser vi omfanget og utviklingen i utvekslingen på bachelornivå, og stiller spørsmålene:

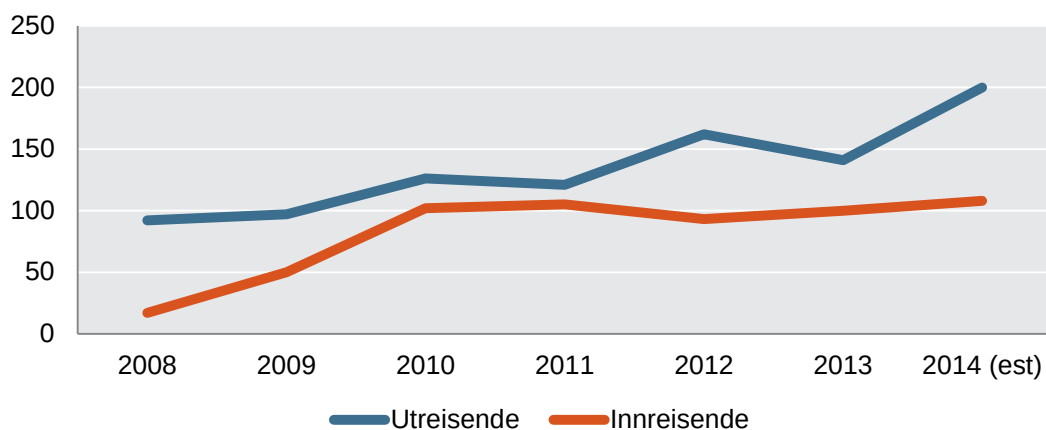
- Hva er omfanget av utvekslingsprogrammet på bachelor?
- Hvor reiser våre studenter? Hvordan gjør de det ute?
- Hvor kommer innvekslingsstudentene fra? Hvordan gjør de det hos oss?
- Hva sier inn- og utvekslingsstudentene om kvaliteten på NHH i forhold til den institusjonen de reiser til/kommer fra?
- Har vi et godt nok kurstilbud til innvekslingsstudentene?

6.1 Omfang og balanse

Omfanget av utveksling ved NHH har økt kraftig siden overgangen fra det fireårige siviløkonomstudiet til i dag. Økningen har vært sterkere når det gjelder utreise enn innreise, og antallet utreisende studenter akselererte kraftig i tiden rundt den forrige programevalueringen av bachelorstudiet i 2007 og 2008 (se figur 6.1).

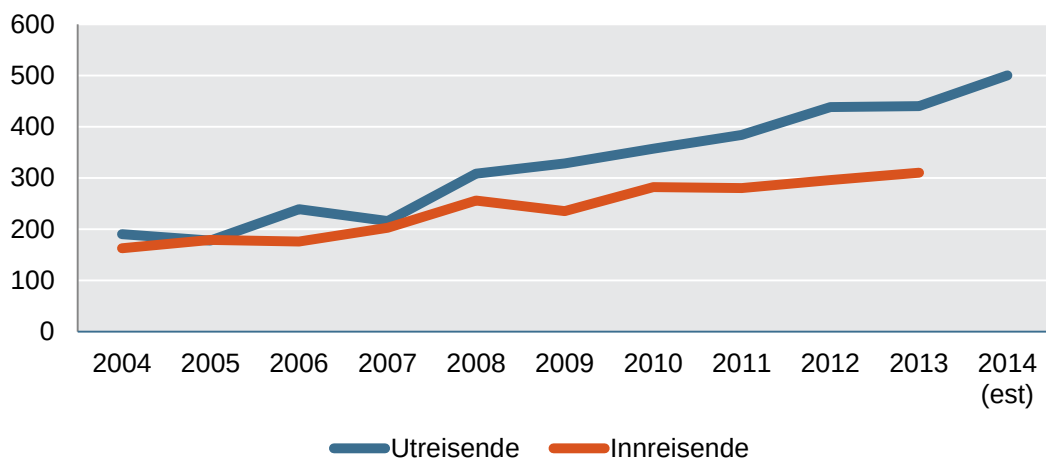
Som det fremgår av Figur 6.1, ligger det an til at antallet utreisende utvekslingsstudenter i bachelorstudiet vil fordoble seg fra 2008 til 2014. Dette er selvsagt et uttrykk for at bachelorstudentene ved NHH synes at et utenlandsopphold i bachelorstudiet er verdifullt. Et velfungerende utvekslingsprogram er også sentralt for det strategiske fokuset på internasjonalisering. Figurene 6.1 og 6.2 viser imidlertid at det er en betydelig ubalanse mellom antallet utreisende og innreisende studenter, både i bachelorstudiet og for NHH som helhet. Veksten skaper administrative utfordringer, og ubalansen gir et økonomisk tap for NHH.

Figur 6.1 Inn- og utreisende på bachelor, 2008-2014 (est)

Kilde: FS/DBH

Figur 6.2 Inn- og utreisende samlet (bachelor og master), 2004-2014 (est)

Kilde: FS/DBH

Administrative kostnader

Seksjon for utveksling og internasjonalisering gir uttrykk for at det er krevende å tilpasse studieplanen i bachelorstudiet til utveksling, til tross for de endringene som ble gjennomført i forrige revisjon av studieplanen. I og med at studieplanen for bachelorstudiet ved NHH er helt uten frie studiepoeng, kreves det individuell tilpasning for alle studenter som skal på utveksling, avhengig av tilgjengelige fag der studenten har fått plass, og hvilke fag studenten har avlagt ved NHH. Individuell tilpasning koblet med den store økningen i utreisende studenter er krevende. Seksjonen beskriver situasjonen på følgende måte:

Dagens tilrettelegging av utveksling på bachelornivå er veldig sårbar, då det som oftast berre er eit enkelt kurs som kan erstatte tilsvarende kurs ved NHH, og viss det kurset ikkje blir tilbode av vertsuniversitetet, har det store konsekvensar for studentane våre. Studentane har då ofte allereie har reist ut når beskjeden kjem, og har gjort endringar i studieplanen heime for å kunne ta nettopp det kurset ute. Det er dette som medfører mykje administrativt ekstraarbeid (vi må leite etter nye kurs,

retteleie studentar i høve til endringane, få på plass reserveløysingar etc.), og det aukar sjølvsaugt usikkerheita og uforutsigbarheita for studentane. Har studentane fleire kurs å velje mellom, og mindre strenge rammer, er vi sikrare på at alle får tatt kurs som kan innpassast i graden heime.

Økonomiske kostnader

Ubalansen i utvekslingsprogrammet har en økonomisk kostnad for NHH. Vi sender ut langt flere studenter enn vi tar i mot, og dette betyr tap av studiepoeng. Men hvor kostbart er egentlig dette for NHH? For å belyse dette legger vi til grunn at NHH har som mål at det skal være balanse i utvekslingen på bachelor. Videre antar vi at vi ikke kan oppnå balanse ved å øke antall innreisende studenter. Antallet innreisende studenter har ligget på ca. 100 studenter de senere årene, og i hvert fall på kort sikt vil det være vanskelig å øke dette betydelig uten å gå på bekostning av kvaliteten på søkerne. Et balansert program betyr da 100 studenter inn og 100 studenter ut. Med disse forutsetningene ligger vi i 2014 an til å sende ut 100 for mange studenter. Hva koster dette? Departementet beregner inntekter for utveksling og studiepoeng basert på endringer to år tilbake i tid. Men la oss for enkelhets skyld se bort i fra denne komplikasjonen. Gevinsten av å sende ut én ekstra NHH student er da engangssummen på 7500 kroner mens tapet i (normert) studiepoengproduksjon er 17500 kroner; altså et netto tap på 10000 kroner per ekstra utreisende NHH student. Mer realistisk, dersom vi legger til grunn at studiepoengproduksjonen i praksis er lavere enn normert, la oss si 15 prosent lavere, blir tapet i studiepoengproduksjon 15000 kroner, og et netto tap per ekstra utreisende student på 7500 kroner. Med normert studiepoengproduksjon blir derfor tapet forbundet med ubalansen én million kroner per år, mens med det noe lavere anslaget på studiepoengproduksjon blir tapet 750 000 kroner per år.

Vi har vi lagt til grunn ovenfor at det ikke er mulig å øke antall innvekslingsstudenter. Merk imidlertid at flere innvekslingsstudenter gir en ren gevinst for NHH, både i form av engangssum og økte studiepoeng (administrative kostnader holdt utenfor).

Regnestykkene ovenfor er røffe estimat på hva NHH kunnet tjent på å fjerne ubalansen i utvekslingen ved å redusere antall utreisende. Betyr dette at NHH kunne tjent penger på å legge ned hele utvekslingsprogrammet? Svaret på det spørsmålet er: Nei. Grunnen er at de innreisende studenter gir en ren gevinst for NHH, siden de både bidrar med engangssummen og studiepoeng. Et balansert utvekslingsprogram gir derfor en nettogevinst for NHH, dersom man legger til grunn at innvekslingsstudentene produserer like mange studiepoeng som våre egne studenter (noe som ser ut til å være tilfelle). For eksempel vil et balansert utvekslingsprogram på 100 studenter gi en økonomisk gevinst for NHH på 1,5 millioner kroner ($100 \text{ (utreisende)} \cdot 7500 \text{ kroner} + 100 \text{ (innreisende)} \cdot 7500 \text{ kroner}$) i forhold til et scenario uten noe utvekslingsprogram i det hele tatt.

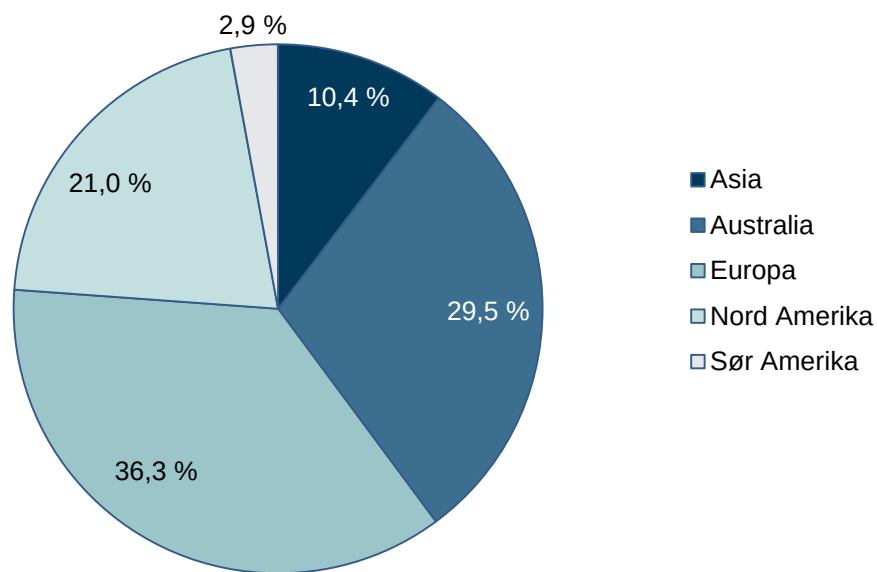
For enkelhets skyld har vi kun sett på hva utvekslingen gir av inntekter, og hva ubalansen koster oss i form av inntektstap, når vi legger til grunn engangssummen og inntekt fra studiepoeng. Vi har dermed holdt utenfor administrative kostnader, nytten for den enkelte student, etc.

6.2 Hvor reiser de hen? Hvor kommer de fra?

6.2.1 Hvor reiser de hen?

Den store økningen i antallet studenter som reiser ut i løpet av bachelorstudiet reflekteres i antallet tilgjengelige utvekslingsplasser. Bortsett fra Afrika er alle kontinenter representerte i bachelorstudentenes utvekslingsavtaler. I overkant av 36 prosent av bachelorstudentene som drar på utveksling drar til andre land i Europa. Den største andelen av disse drar til Bocconi i Milano, med Wien, Manchester, Barcelona og Lisboa (UCP) på de etterfølgende plassene.

Figur 6.3 Geografi utreise BØA - verdensdeler

Kilde: FS/DBH

Nesten 30 prosent av bachelorstudentene drar til Australia, og landet inntar tredje, fjerde, femte, sjette og åttende plass på listen over mest besøkte utdanningsinstitusjoner uavhengig av region. Nord-Amerika følger med 21 prosent av utvekslingsstudentene. Den totalt sett mest besøkte institusjonen blant bachelorstudentene var Berkeley, og i tillegg reiser NHH-studentene både til Hawaii og flere universitet i Canada. Litt i overkant av 10 prosent av studentene drar til Asia. Den største andelen av disse drar til NHHs to partnerinstitusjoner i Singapore, men også Japan mottar et visst antall studenter. Til slutt sender NHH i underkant av tre prosent av utvekslingsstudentene på bachelor til Sør Amerika, som alle har besøkt Pontificia Universidad Católica de Chile (14 studenter i perioden). Den komplette listen over vertsinstitusjoner for NHH-studenter på utveksling i BØA finnes i Appendiks 9.

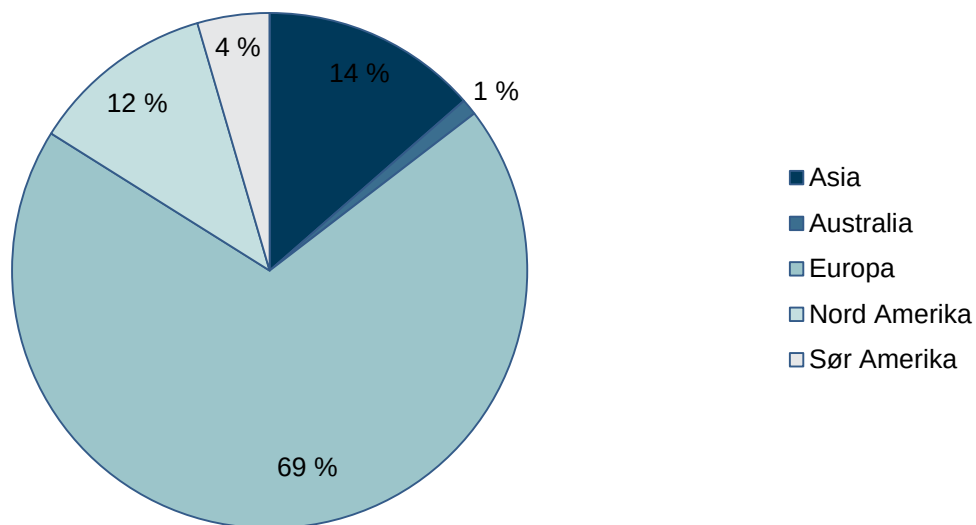
Hva er undervisningsspråket på vertsinstitusjonen? Basert på respons fra 142 av våre studenter som høsten 2012 og våren 2013 reiste på utveksling, så var undervisningsspråket i 96 prosent av tilfellene engelsk, med spansk på andre plass med 8 prosent (flere enn ett

undervisningsspråk er mulig). Studentene våre ble i svært liten grad eksponert for andre undervisningsspråk (slik som tysk, fransk, og japansk).

6.2.2 Hvor kommer de fra?

Siden 2008 har antallet innreisende utvekslingsstudenter på bachelornivå femdoblet seg. Mens vi i periodens begynnelse mottok i underkant av 20 studenter fra andre institusjoner per år, besøkes vi i dag av over 100. Figur 6.4 gir en oversikt over det geografiske opphavet til innreisende utvekslingsstudenter i bachelorstudiet 2009 til 2013, og avdekker ikke overraskende en stor overvekt av studenter fra europeiske institusjoner.

Figur 6.4 Geografi innreisende BØA 2009 - 2013

6.3 Hvor godt gjør de innreisende studentene det?

6.3.1 Studiepoengproduksjon

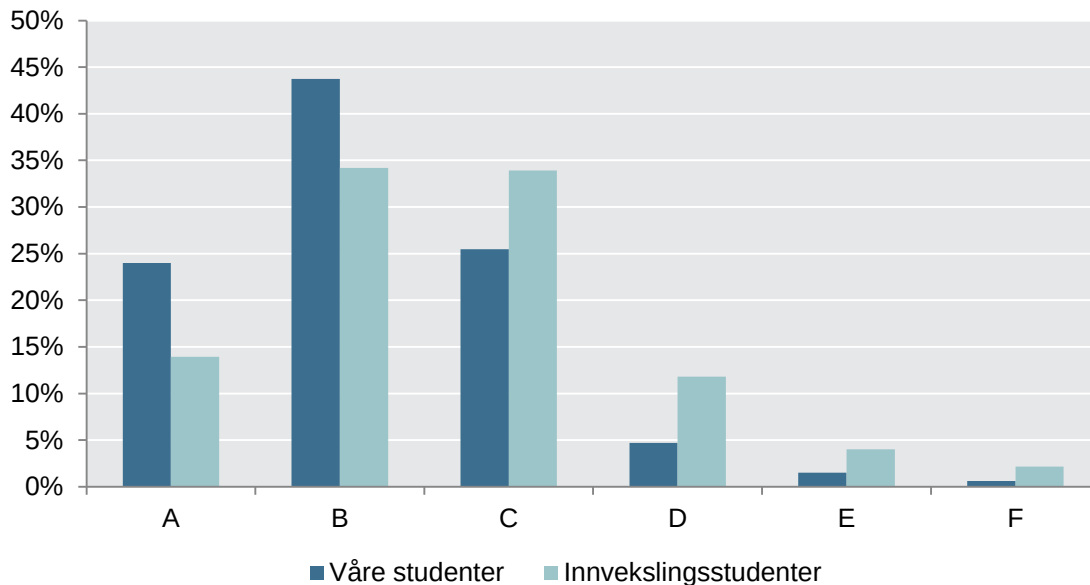
De innreisende utvekslingsstudentene produserer stort sett studiepoeng i tråd med planen. Gjennomsnittsproduksjonen er 27,8 studiepoeng per semester, noe som må karakteriseres som tilfredsstillende. Om man konsentrerer seg om institusjoner som har sendt flere enn fem studenter i perioden, er det vanskelig å se systematiske forskjeller i produksjonen mellom institusjoner.

6.3.2 Karakternivå

Det rapporteres ofte fra foreleserhold om internasjonale studenter med sviktende bakgrunnskunnskaper, noe som skaper problemer for de aktuelle studentene og utfordringer for foreleserne. For å se nærmere på det faglige nivået til innvekslingsstudentene i gjennomsnitt, har vi undersøkt kurs med minst 10 utvekslingsstudenter i perioden 2008–2013. Dette gjelder 14 kurs, hvor vi i alt har 2088 observasjoner, hvorav utvekslingsstudentene utgjør ca. 1/3. Vi har kun sett på skoleeksamen, og har latt karakteren A til F representeres av tallene 1 til 6 (A = 6, B = 5, ... , F = 1). For gruppen som helhet er gjennomsnittskarakteren

4,65 (mellom B og C), med et standardavvik på én karakter. Figur 6.5 gir karakterfordelingen i disse kursene for, henholdsvis, våre studenter og de innreisende studentene.

Figur 6.5 Karakterfordeling

Vi observerer at våre studenter har nesten dobbelt så høy frekvens av karakteren A som de innreisende studentene, og bare omkring en tredjedel av frekvensen av karakterene D og svakere. Gjennomsnittskarakteren for våre studenter er 4,82 mens den for innvekslingsstudentene er 4,36, altså nær en halv karakter i forskjell (altså omkring 10 prosent lavere). En mer detaljert undersøkelse viser at gruppen av utvekslingsstudenter gjør det svakere enn våre studenter i alle 14 kurs som vi har sett på.

De dårligere eksamensresultatene *kan* være en indikasjon på at de innreisende utvekslingsstudentene er noe svakere enn NHH-studentene. Det må imidlertid bemerkes at karakterene til innvekslingsstudentene ikke er spesielt svake, og at de ligger i overkant av det ECTS-normen anser som en normal fordeling. Merk imidlertid at kursene vi ser på her er valgfag, som typisk gir høyere karakter på eksamen enn obligatoriske kurs (se Figur 2.2 i kapittel 2). Om utveksling ved Høyskolen skal bidra til økt kvalitet er det viktig at vi tiltrekker oss sterke studenter fra gode samarbeidsinstitusjoner, så denne normen må ikke anses å være et mål i seg selv.

Dårligere resultater i bachelorstudiets VOA-fag er imidlertid ikke *nødvendigvis* et tegn på at studentene er svakere. For det første handler utvekslingsopphold om mer enn studieresultater, og man kan tenke seg at innreisende studenter prioriterer andre sosiale og kulturelle opplevelser høyere enn å jobbe for de beste karakterene. Dette forsterkes ved at utvekslingsstudenter ofte kun må oppnå et bestått resultat for å få kurset godskrevet ved hjemmeinstitusjonen. Hovedregelen er at karakterene på utvekslingsoppholdet ikke vil fremgå på det endelige vitnemålet.

En annen forklaring kan ligge i at VOA-fagene som tilbys innreisende utvekslingsstudenter er spesialtilpasset den faglige bakgrunnen NHH-studentene har etter de første to årene i bachelorstudiet. Det er ikke overraskende om dette påvirker eksamensresultatene. Også den norske eksamensmodellen skiller seg fra andre kulturer, hvor mindre og kortere eksamener er vanligere enn den norske ”heldagsmodellen”.

6.4 Hvor godt gjør NHH studentene det på utveksling?

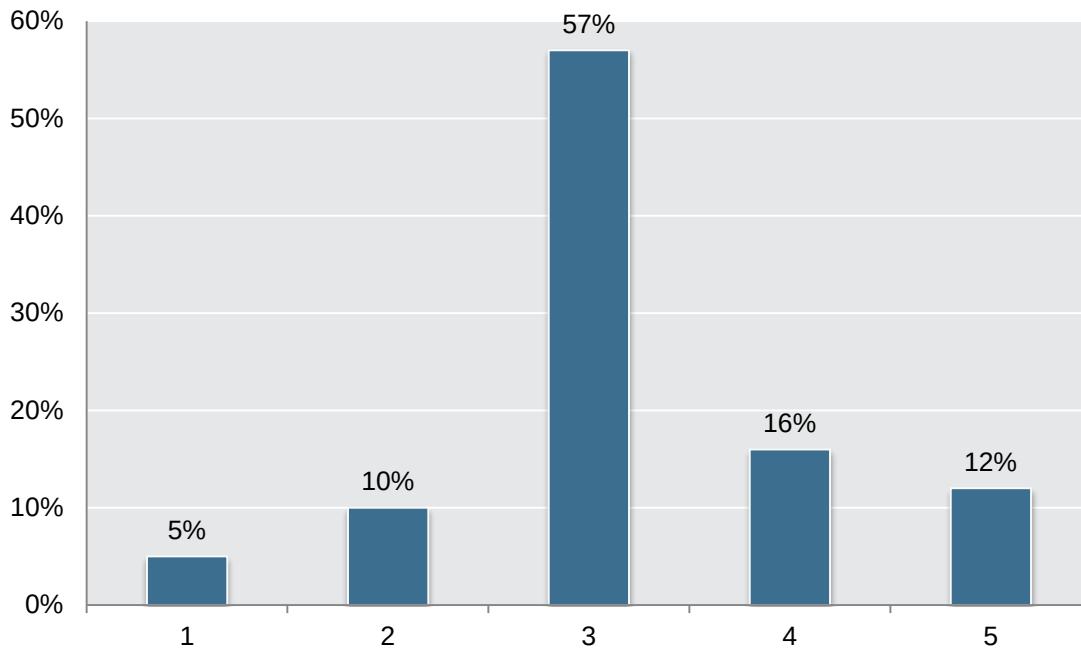
For å få en indikasjon på effektene av å være på utveksling, la oss se hvordan NHH-studentene gjør det på eksamen i sitt utenlandsopphold. Vi har valgt å se på Bocconi, fordi et relativt stort antall NHH-studenter reiser dit for utveksling på bachelornivå. Vi har eksamensresultatene for 19 NHH-studenter som var på Bocconi i perioden 2011-2013, og resultatet fra 100 eksamener som disse har tatt. Fra Bocconi opplyses det om at de praktiserer en normalfordeling av karakteren, også for enkelteksamener, hvor skalaen er som følger:

Tabell 6.1 Karakterfordeling Bocconi

Poeng	30	29-28	27-24	23-21	20-18	<18
Beskrivelse	Excellent	Very good	Good	Satisfactory	Sufficient	Fail
Fordeling	10%	25%	30%	25%	10%	--

Figur 6.6 viser fordelingen av de 100 eksamensresultatene til NHH-studentene på Bocconi, hvor karakterene er målt fra 1=Sufficient til 5=Excellent, som i praksis kan tolkes som vår skala E-A. Vi ser at våre studenter i større grad enn i normen fra Bocconi befinner seg på karakteren 3, som altså tilsvarer ”Good”, eller vår C. Det er imidlertid verdt å merke seg at det er veldig få av våre studenter som befinner seg på den lavere enden av skalaen; bare 15 prosent av våre fikk karakterer som korresponderer med vår D eller E, mens i følge normen fra Bocconi så ligger hele 35 prosent av studentene på dette nivået. Gjennomsnittskarakteren for NHH-studentene i dette utvalget er 3.2, altså noe i overkant av gjennomsnittet for Bocconi.

Figur 6.6 Karakterfordeling NHH-studenter på Bocconi, 2011-2013

6.5 Kurstilbudet for innreisende studenter

For at NHHs bachelorstudie skal kunne tiltrekke seg gode utvekslingsstudenter må tilbudet av kurs på engelsk være interessant og godt. PBU har definert et måltall om minst 7 engelskspråklige kurs hvert semester. Med unntak av to semester har dette målet vært nådd i perioden etter 2008.

Tabell 6.2 Antall engelskspråklige kurs, 2008-2013

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Antall engelskspråklige kurs	15	16	16	15	18	18

Det er ingen nødvendig sammenheng mellom antall tilgjengelige kurs og kvalitet og treffsikkerhet i tilbud. PBU har i arbeidet med denne rapporten mottatt ulike forslag til hvordan fagporteføljen kan gjøres mer interessant for innreisende utvekslingsstudenter. De foreslåtte tiltakene varierer fra å gjøre noen obligatoriske "standardkurs" i bachelorstudiet tilgjengelig på engelsk til å tilby mer nisjepregete kurs som er særegne for Vestlandet, Norge, Skandinavia eller Nord-Europa.

Tabellen nedenfor inneholder de ti mest populære kursene blant utvekslingsstudenter ved NHH i perioden våren 2010 til våren 2013 målt i antall eksamensmeldinger.

Tabell 6.3 De ti mest populære kursene blant innvekslings-studentene

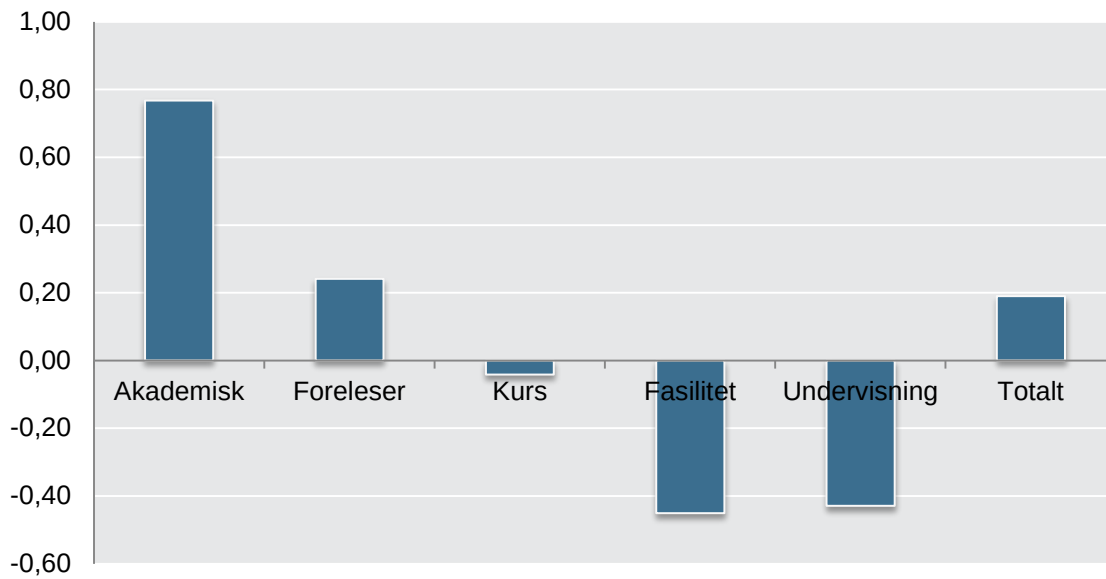
Emnekode	Emnenavn	Antall studenter
VOA021	Frontiers for Business Ethics: Moral Choice in Business Practice	145
VOA033	Management Consulting	127
VOA011	Firm Strategy and Competition	71
VOA036	Purchasing Strategy and Supply Chain Management	73
VOA028	Corporate Governance and Accounting	61
VOA022	Economic Growth and Development	46
VOA039	Accounting Ethics: Ethical Decision Making for Accounting Practice	36
VOA027	Quantitative Risk Management	33
VOA025	Consumer Psychology	26
HIS012	Historical Development of Modern Business	24

I 2008-evalueringen ble det avdekket at et overraskende stort antall utvekslingsstudenter tok kurs på masternivå ved NHH til tross for at de var registrert som bachelorstudenter. I etterkant ble det tatt grep for å redusere omfanget, og omfanget er nå relativt lavt (ca. 20 prosent). Det bekreftes fra Seksjon for utveksling og internasjonalisering at de tilfellene det er snakk om nå er studenter som for eksempel er i slutten av fireårige bachelorprogram, og derfor har en faglig bakgrunn liknende våre egne masterstudenter.

6.6 *Er inn- og utvekslingsstudentene fornøyde?*

Er de som reiser ut fornøyde med sin vertsinstitusjon? Vi gjennomførte en spørreundersøkelse våren 2013 blant de som hadde vært på utveksling høsten 2012 og våren 2013 (og mottok 142 svar). Figur 6.7 viser om de totalt sett mener at NHH er bedre eller dårligere enn vertsinstitusjonen (basert på akademisk nivå, foreleserne, kursene, fasilitetene og undervisningsmetodene). En positiv søyle indikerer at studentene mener at NHH er bedre enn vertsinstitusjonen på den aktuelle dimensjonen, og en negativ søyle indikerer at vertsinstitusjonen er bedre.

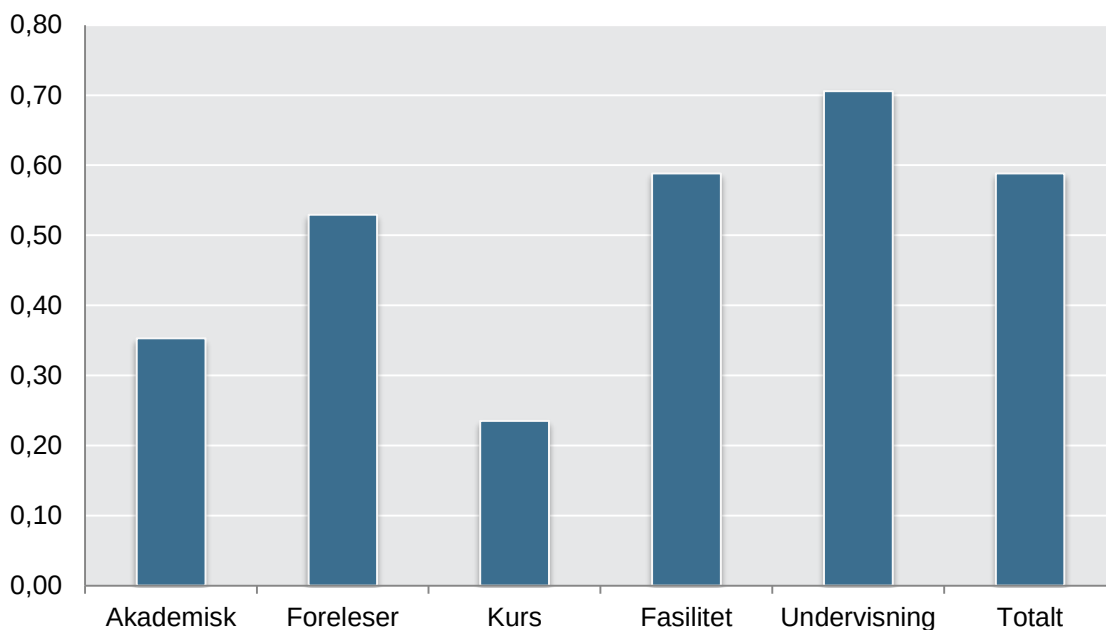
Figur 6.7 De utreisende studentenes evaluering

Vi observerer at våre studenter synes at NHH er klart bedre akademisk, men at både fasilitetene og undervisningsmetodene på vertsinstitusjonen oppleves som bedre ute enn på NHH. Totalt sett er vurderingen at NHH er bedre enn institusjonen ute.

Er de som kommer hit fornøyde? Vi stilte samme spørsmål til de internasjonale bachelorstudentene som tilbrakte et semester ved NHH våren 2013. Antall svar er lavt, bare 17. Men tendensen er klar: de synes at NHH er bedre enn deres egen institusjon på alle dimensjoner.

Figur 6.8 De innreisende studentenes evaluering

6.7 Sammenfatning: Internasjonalisering

Uttekslingen på bachelor har vokst mye de senere årene, og det samme har ubalansen mellom ut- og innteksling. Veksten legger press på administrative ressurser på NHH, og ubalansen legger beslag på finansielle ressurser. Måltallet for utteksling, som nedfelt i Rapport og Planer for 2013-2014, er i dag på 120, opp fra 80 i 2012. Måltallet ser ut til å følge den faktiske uttekslingen, men med et etterslep.

Selv om utteksling utvilsomt er lærerikt, og uttekslingsmulighetene ved NHH er et konkurransefortrinn i kampen om å tiltrekke seg de beste studentene, kan det være grunn til å stille spørsmål ved om veksten har gått på bekostning av kvalitet. Hvis internasjonalisering skal bidra positivt til NHHs kvalitetsutvikling slik strategien legger opp til, må vi sikre både at NHH-kandidater som reiser ut drar til kvalitativt gode institusjoner, og at de inntreisende studentene holder et tilstrekkelig høyt nivå. Dessuten må vi sørge for at vi har et kurstilbud til de inntreisende studentene som i omfang og innhold er tilfredsstillende. Vår analyse viser at de inntreisende studentene jevnt over gjør det noe dårligere enn våre egne studenter på de eksamenene de tar på NHH, noe som sammen med bekymringsmeldinger fra forelesere gir grunnlag for å stille spørsmål ved om inntekslingsstudentene har de tilstrekkelige faglige og språklige forutsetningene for å studere ved NHH. På spørsmål om hvordan innt- og uttekslingsstudentene ser på NHH i forhold til institusjonen ute (den våre reiser til, eller de inntreisende kommer fra), så er svaret jevnt over at NHH er bedre. Det er selvsagt bra at NHH oppfattes som en god institusjon, men aller helst skulle man nok sett at våre samarbeidsinstitusjoner ble oppfattet som minst like bra som NHH, for at uttekslingsprogrammet skal bidra til kvalitetsutviklingen på NHH.

Hovedutfordringer:

- Ubalanse mellom innt- og utteksling
- Er kvaliteten på samarbeidsinstitusjonene god nok?
- Er kvaliteten på inntekslingsstudentene god nok (engelskferdigheter, faglig bakgrunn)?
- Høye administrative kostnader med å håndtere uttekslingsprogrammet
- Har vi et godt nok faglig tilbud til inntekslingsstudentene?

Tiltak:

- Det er behov for en grundigere kostnads-nytte analyse av uttekslingsprogrammet på bachelor, og en diskusjon om hvordan uttekslingen best kan organiseres. Det bør vurderes om man kan oppnå et mer effektivt uttekslingsprogram ved å gå fra dagens skreddersydde løsninger til pakkeløsninger med færre institusjoner, med fokus på forutsigbarhet, kvalitet, og lave administrative kostnader.
- Økt tilbud av engelskspråklige kurs på NHHs bachelorstudium, både ved å stimulere til tilbud av flere valgfrie kurs og ved å tilby ett eller flere obligatoriske økonomisk-administrative kurs på engelsk.

7 PBU's vurderinger

1. Mer faglige ressurser til bachelor

- Mål: I følge NHHs strategi skal undervisningen, studieprogrammene og studiemiljøet ved NHH være på høyde med de beste internasjonale studiestedene. For å få dette til, må man bruke mer ressurser på bachelorstudiet. Bachelorstudiet er flaggskipet på NHH; det er her det faglige og sosiale grunnlaget legges. Kvaliteten på bachelorstudiet er dermed avgjørende for NHHs suksess. En rekke av tiltakene som PBU anbefaler for å nå Høyskolens overordnede målsetning, krever mer ressurser til bachelorstudiet, og da spesielt i form av fagpersoners tid i obligatoriske kurs.
- Status: NHH bruker i dag langt mindre ressurser per student på obligatoriske kurs på bachelor enn på masterstudiet eller valgfrie kurs på bachelor. Ressursfordelingsmodellen må revideres. Her er det for tiden en prosess på gang på NHH, hvor det legges opp til en betydelig økning i antall årsverk til obligatoriske bachelorkurs i tiden fremover; i størrelsesorden er det snakk om en dobling av den faglige ressursinnsatsen på de obligatoriske kursene. Dette er meget positivt, og gjør det mulig å gi bachelorstudiet et betydelig løft. Det er imidlertid viktig at reformen i ressursfordelingsmodellen faktisk fører til økt bruk av faglige ressurser i obligatoriske kursene. Det må utarbeides rutiner for overvåking for at så faktisk skjer. PBU må her få en sentral rolle, med makt til å trekke tilbake midler dersom ressursinnsatsen ikke står i stil med belønningssystemet.
- Tiltak: Det er avgjørende at den økte ressursinnsatsen gir størst mulig økning i læringsutbytte. Her kan det være ulike modeller i ulike kurs, men PBU ønsker spesielt å fremheve følgende tiltak:
  - i. veiledning og tilbakemeldinger på skriftlige innleveringer og muntlige presentasjoner
  - ii. undervisning ved faglærer i mindre grupper
  - iii. filming og utvikling og bruk av andre digitale læringsressurser
  - iv. utvikling av case og annet materiale som støtter opp under undervisningen (aktuelle saker fra media, multiple-choice tester, etc)
- Det er samtidig viktig å presisere at økt ressursinnsats ikke må føre til at arbeidsmengden i det enkelte kurs går ut over det tilmålte antall studiepoeng (7.5 sp i de fleste tilfeller).

2. Styrking av kommunikasjonsferdigheter

- Mål: Det er et behov for mer trening i skriftlig og muntlig presentasjon i bachelorstudiet. Dette er påpekt av EQUIS, av studentene, og av flere fagmiljøer. En viktig komponent av et slikt treningsopplegg er at studentene får tilbakemeldinger på

sitt arbeid; forskning innenfor pedagogikk peker på tilbakemeldinger som et sentralt virkemiddelet for læring.³¹

- **Status:** Alle kurs har en skriftlig komponent, om ikke annet så i hvert fall i form av en skriftlig eksamen. Det er imidlertid minimalt med trening i skriftlig presentasjonsteknikk. Det er innført noe trening i akademisk skriving (IØA010 og SOL020), men tilbudet er begrenset til en dobbeltforelesning i hvert av disse kursene, og er uten veiledning eller tilbakemelding. Når det gjelder muntlig aktivitet, så er denne naturlig nok større i valgfagene enn i de obligatoriske kursene (pga klassestørrelsen). Særlig i språkfagene er det utstrakt bruk av muntlig eksamen. I de obligatoriske kursene er det blitt introdusert muntlig eksamen i et par kurs de senere årene (IØA010, SAM020&SOL010), men både opplæringen i muntlig presentasjonsteknikk og tilbakemeldingen på presentasjonene er svært begrenset.
- **Tiltak:** Tilbudet innenfor skriftlig og muntlig presentasjon må utvides og koordineres bedre. Særlig er det behov for veiledning og tilbakemelding til studentene på deres arbeid; dette er helt nødvendig for at studentene skal få styrket sine ferdigheter innenfor akademisk skriving og muntlig presentasjon. Det er naturlig at fagpersoner fra FSK spiller en sentral rolle i denne opplæringen. PBU vil anbefale at en modell som er brukt på master (i kurset FIE428; kurset går på engelsk, med Aksel Mjøs som kursansvarlig), hvor fagpersoner fra FSK bidrar med undervisning, veiledning og tilbakemelding på språk og stil på tekster som studentene leverer. Det å implementere en slik modell på obligatoriske bachelorkurs vil naturligvis kreve en betydelig ressursinnsats fra FSK som må synliggjøres i NHHs belastningsregnskap. Opplæringen må skje systematisk, og på ulike stadier av bachelorstudiet (i første semester, siden kunnskapen er viktig i alle kurs, og senere i studiet, for å vedlikeholde og videreutvikle denne kunnskapen). Konkret foreslår vi at ferdighetstreningen kobles opp til ett eller flere av introduksjonskursene i første semester (Introduksjon til etikk og, avhengig av om kurset videreføres, Introduksjon til økonomi og administrasjon); i andre semester Psykologi og ledelse, og i tredje semester case-samarbeidet mellom SAM og SOL.

3. Raskere gjennomstrømming

- **Mål:** Dårlig gjennomstrømming tolkes ofte som en indikasjon på dårlig studiekvalitet, og både Kunnskapsdepartementet og NHHs styre forventer bedre gjennomstrømmingstall fra NHH.
- **Status:** Mens gjennomføringsgraden blant bachelorstudentene på NHH er svært god, er gjennomstrømmingen ikke like imponerende; mer enn halvparten bruker mer enn normert tid på å fullføre sitt studium. Vår analyse viser at forsinkelsen oppstår tidlig i studiet. Studentene viser til ulike årsaker for å forklare forsinkelsen. Noe handler om en svært aktiv studentforening, men det handler også om faglige utfordringer, både ved at studiet ikke inspirerer og at fagene oppleves som vanskelige.

---

³¹ John Hattie and Helen Timperley (2007). "The power of feedback," Review of Educational Research 77 1: 81-112.

- Tiltak: Årsakene til den lave gjennomstrømmingen er sammensatte, og det er ikke opplagt hvilke tiltak som bør settes i verk for å gjøre noe med problemet. PBU vil i tiden fremover vurdere ulike tiltak, inkludert endringer i konte-reglene, endring fra én eksamenskarakter til en mappeevaluering, etc, og prøve ut tiltak som vi oppfatter som de mest lovende og høste kunnskap om effekter.
- Noen tiltak er imidlertid allerede iverksatt, eller bør iverksettes umiddelbart: (i) en seminarserie i matematikk er introdusert våren 2014 (i et semester uten ordinær undervisning) som et prøveprosjekt for å gi studenter som ønsker å ta om igjen eksamen i det obligatoriske matematikk-kurset en hjelpende hånd; målsetningen er at kontingen i dette faget på denne måten i minst mulig grad gir negativ smitteeffekt på de øvrige eksamenene; (ii) studenter som blir hengende etter bør på et tidlig tidspunkt bli innkalt til samtale med studieveileder; det er viktig at studentene føler at de blir "sett" på et tidligere stadium enn i dag; (iii) PBU foreslår en revidert studieplan med økt innslag av økonomi i første semester, som vi håper vil gi en mer inspirerende start på studiet; tanken er at et mer inspirerende studium vil gi økt læring, mindre behov for konting, og dermed bedre gjennomstrømming; (iv) forslaget til ny studieplan gir også en jevnere arbeidsbelastning over semestrene; spesielt er krevende semestre på slutten av studiet myket opp med et større innslag av valgfag.

4. Høyere kvalitet i utvekslingsprogrammet

- Mål: Internasjonalisering er et strategisk satsingsområde i NHHs nye strategi. Internasjonaliseringen skal "*bidra positivt til NHHs kvalitetsutvikling og internasjonale omdømme*". For bachelorstudiet handler dette først og fremst om at det er høy kvalitet på utvekslingsprogrammet: det må være høy kvalitet på de institusjonene som vi sender våre studenter til, det må være høy kvalitet på de studentene vi tar imot, og det må være høy kvalitet på det tilbudet vi gir til disse studentene.
- Status: Det er opplagt svært verdifullt med et opphold i utlandet, og studentene våre setter stor pris på å ha mulighet til å reise ut. Det er også svært verdifullt for internasjonaliseringen av NHH at vi tar imot studenter utenfra i bachelorstudiet. Vår analyse viser imidlertid at det er noen utfordringer med utvekslingsprogrammet i dag; det er langt flere studenter som reiser ut enn som kommer til oss; eksamensresultater og bekymringsmeldinger fra forelesere reiser spørsmål om kvaliteten på noen av studentene som kommer til NHH (språklige og faglige); det er store administrative kostnader for NHH knyttet til utvekslingsprogrammet, i det utvekslingen i mange tilfeller må skreddersys den enkelte student.
- Tiltak: NHH bør ha en kritisk gjennomgang av kvaliteten på samarbeidsinstitusjonene. En mulighet er at vi velger å gå fokusere på et mindre antall samarbeidsinstitusjoner av høy kvalitet, og utarbeide "pakkeløsninger" av kurs med disse som gir lavere administrative kostnader for NHH, større forutsigbarhet for studentene våre, og et mer positivt bidrag av utvekslingsprogrammet for NHHs kvalitetsutvikling.
- Videre bør vi sørge for at vi har et kurstilbud for innvekslingsstudentene som er tilstrekkelig bredt og spennende til å tiltrekke mange og gode søkere. En

kostnadseffektiv måte å øke kurstilbudet for innvekslingsstudenter kan være å ”dobbeltkode” enkelte kurs som i dag gis på master og som ikke krever omfattende forkunnskaper (hvor kursgodkjenning og eksamen kan differensieres mellom bachelor og masternivå). Et annet tiltak for å gi et bedre tilbud til innvekslingsstudentene, og som også vil bidra til å styrke engelskferdighetene til våre egne studenter, er å la ett eller flere obligatoriske økonomisk-administrative kurs gis på engelsk. Dette er noe NHH-studentene i overveldende grad er positive til (se K7 Bulletin, nr. 3, 2014). PBU støtter dette forslaget, også fordi det gir mulighet for medlemmer av fagstaben som ikke behersker et skandinavisk språk å undervise i obligatoriske kurs i bachelor-programmet. Et obligatorisk kurs på engelsk bør imidlertid støttes opp av fagpersoner fra FSK, med bidrag til opplæring og veiledning i, og tilbakemelding på, skriftlig og muntlig kommunikasjon (etter modell fra FIE428; se punkt 2 ovenfor). Tilbudet er naturlig nok betinget på tilstrekkelig plass i Aud Max for å kunne håndtere tilstrømming av innvekslingsstudentene, men erfaringene så langt tyder på at det jevnt over er god plass i auditoriet.

5. Styrking av samarbeid på tvers av fag

- Mål: Læringsutbyttebeskrivelsen sier at kandidatene skal kunne ”*utføre egne analyser av praktiske problemstillinger og treffe beslutninger basert på disse*”. Videre står det at studentene skal ”*ha metodekunnskaper som gjør kandidaten i stand til å innhente og analysere relevant informasjon*”.
- Status: Analyser av praktiske problemstillinger krever ofte at man legger til grunn ulike faglige perspektiver (for eksempel vil en analyse av en fusjon mellom to selskap kreve innsikt i ledelse, marked, og finans). Kursene på bachelorstudiet får jevnt over svært gode evalueringer isolert sett, men studentene etterlyser en bedre helhetsforståelse. Spesielt er det et ønske både fra studentene og instituttene om å styrke læringsutbyttet i metode, og for å oppnå dette må det skapes en tettere integrasjon mellom metodekursene og de økonomisk-administrative kursene.
- Tiltak: PBU ser et potensial for økt læringsutbytte gjennom en tettere informasjonsutveksling og koordinering. Det bør holdes regelmessige møter mellom foreleserne i relaterte kurs, hvor også representanter for studentene er til stede, for å sikre en god koordinering. Videre foreslår vi en studieplan som i større grad legger til rette for kommunikasjon mellom ulike kurs. For eksempel legger vi opp til en ny ”metode-rekke”, hvor data-kurset legges rett før anvendt metode. På denne måten plasseres metodekursene som fokuserer på anvendelse tett på hverandre, noe som legger til rette for en god kommunikasjon mellom dem. Videre legger den reviderte studieplanen, Plan A, opp til at et introduksjonskurs i samfunnsøkonomi legges til første semester, og at dagens BED011 Driftsregnskap og budsjettering revideres og gis navnet Introduksjonskurs i bedriftsøkonomi. De to introduksjonskursene (samfunnsøkonomi og bedriftsøkonomi) kommuniserer naturlig med hverandre og med matematikk-kurset som gis i samme semester, i det matematisk metode har klare anvendelser i begge introduksjonskursene.

6. Økt valgfrihet blant valgfagene

- Mål: Studentene ønsker å kunne velge valgfag fritt (se blant annet høringsuttalelsen fra NHHS, Appendiks 4). Dette vil også gi mulighet for økt spesialisering på bachelor, noe mange andre ledende institusjoner internasjonalt gir. Et studium hvor studentene tar kurs i henhold til egne forutsetninger og interesser, kan også bidra til raskere gjennomstrømming. Større valgfrihet vil også forenkle utvekslingen.
- Status: I dag har vi en 4+2 modell, hvor studentene må ta minst 4 allmenne valgfag, mens to valgfag kan velges helt fritt. Allmenne valgfag er språkfag, rettslære, matematikk, økonomisk geografi, og økonomisk historie.
- Tiltak: PBU har sympati for argumentet om at studentene må få velge valgfag etter egne interesser. Dagens krav om at studentene må ta fire kurs innenfor de allmenne valgfagene virker kunstig, gitt at disse fagene er vidt forskjellige. Bachelorstudiet er allerede et bredt anlagt studium, så målsetningen om å gi studentene en faglig bredde kan anses som ivaretatt, selv uten bindinger på valgfagene. Hovedargumentet mot å la studentene kunne velge vekk allmenne fag må derfor være at dette vil kunne true eksistensgrunnlaget til små valgfag. PBU anser det imidlertid som lite sannsynlig at oppslutningen om små, valgfrie kurs vil bli sterkt redusert dersom man åpner opp for å kunne ta økonomisk-administrative valgfag i stedet; studenter som tar disse fagene er trolig sterkt motiverte for å ta nettopp disse fagene, og gjør det ikke fordi de må ta et allment valgfag. Flertallet av PBU inn for at kravet til å ta et bestemt antall allmenne valgfag fjernes.³² Eventuelle krav til forkunnskaper blir bestemt av kursansvarlig i det enkelte kurs.

7. Forslag til ny studiestruktur

PBU foreslår en revidert studiestruktur som

- i. *øker innslaget av økonomi tidlig i studiet* ved å plassere et inspirerende og oversiktspreget kurs i samfunnsøkonomi i første semester
- ii. *legger bedre til rette for samarbeid på tvers av fag* ved å plassere relaterte kurs nært hverandre i tid (enten i samme semester eller i påfølgende semester)
- iii. *gir grunnlag for økt spesialisering* ved å flytte et valgfritt kurs fra 4. til 6. semester
- iv. *innfører rettslære* som obligatorisk kurs i bachelorstudiet, i tråd med ønskene fra de fleste instituttene. Forslaget er imidlertid betinget på (i) at det obligatoriske kurset er tilfredsstillende med hensyn på relevans, faglig nivå, og omfang; (ii) at forholdet mellom obligatorisk rettslære og valgfrie kurs i rettslære avklares; (iii) at det finnes faglige ressurser til å gi et slikt kurs. Studieplanen *med* et obligatorisk kurs i rettslære er beskrevet i Plan A, mens en plan *uten* et slikt kurs er beskrevet i Plan B; se nedenfor.

---

³² Ett av medlemmene går i mot forslaget om full valgfrihet mellom valgfagene, dersom dette ikke samtidig kombineres med en flytting av første valgfag fra andre til første semester.

- v. innfører valgfag fra første semester, noe som har vært etterlyst særlig fra språkmiljøet, som ønsker å kunne bygge videre på språk-kunnskaper fra videregående skole. Et valgfag i første semester kan også virke inspirerende, og dermed bidra til en god start på studiet, som forhåpentligvis også vil ha positiv effekt på gjennomstrømmingen.

Forslag til revidert studieplan er presentert som "Revidert bachelorstudium: Plan A"; se slutten av rapporten. Her gis også kursene nye koder, mens dagens koder står oppført i parentes. PBU står samlet bak forslaget til Plan A, som altså er betinget på at et tilfredsstillende opplegg til obligatorisk rettslære. Et eget arbeidsutvalg må nedsettes for å utrede et slikt tilbud. PBU skisserer også en alternativ studieplan, uten obligatorisk rettslære, som vi kaller for Plan B. For å tydeliggjøre endringene i Plan A og B, vises også dagens studieplan.

Merk spesielt følgende momenter i "**Plan A**":

1. Det innføres et nytt kurs SAM10 Introduksjon til samfunnsøkonomi (3.75 studiepoeng) som plasseres i 1. semester. Kurset introduserer studentene for grunnleggende samfunnsøkonomisk teori. Kurset gir oversikt og inspirerer studentene i studiets første semester, noe som kan bidra til bedre læringsutbytte og gjennomstrømming. SAM10 kommuniserer med IKE10 Introduksjon til etikk, BED10 Introduksjon til bedriftsøkonomi (som er en bearbeidet versjon av BED011 Driftsregnskap og budsjettering) og MET10 Matematikk for økonomer; matematisk metode har en naturlig anvendelse i begge disse Introduksjonskursene (bedriftsøkonomi og samfunnsøkonomi). Dagens kurs SAM030 Internasjonal handel og økonomisk vekst utgår, og det blir dermed 3.75 studiepoeng mindre obligatorisk samfunnsøkonomi på bachelorstudiet i følge denne planen. Benchmarking-analysen visere imidlertid at NHH har relativt mye samfunnsøkonomi, slik at den foreslåtte omleggingen vil bety at NHH beveger seg mot det som er mer vanlig ved sammenlignbare institusjoner.
2. MET30 Data for økonomer flyttes fra 1. til 3. semester. Dette gjøres først og fremst for å åpne opp for mer økonomi i det første semesteret, men har også en potensiell tilleggs-gevinst ved at en slik omlegging legger til rette for tettere kommunikasjon med MET40 (INT010) Anvendt metode. På denne måten får vi en logisk "metode-rekke", med to teoretiske metodekurs i de to første semestrene, og deretter to anvendte metodekurs i de to påfølgende.
3. BED40 (BED015) Bedriftsøkonomiske beslutninger er flyttet fra 2. til 4. semester. Dette er gjort fordi kurset bør komme etter MET30 Data for økonomer, som nå er lagt til 3. semester. BED-kurset har en friere stilling i forhold til andre kurs, og det er derfor ingen spesiell grunn til at kurset tidsmessig bør ligge der det ligger i dag.
4. IØA010 Introduksjon til økonomisk-administrativ analyse går ut. Målsetningen med dette kurset har vært å inspirere studentene i et første semester preget av mye metodefag. I den reviderte studieplanen er det bare ett metodekurs i første semester, og oversikten og inspirasjonen ivaretas av det nye kurset SAM10 Introduksjon til samfunnsøkonomi og det reformerte kurset BED10 Introduksjon til bedriftsøkonomi.
5. Det innføres et obligatorisk kurs i rettslære, RET10 Rettslære for økonomer (som ikke må forveksles med dagens valgfag RET010), med 7.5 studiepoeng, og kurset legges til

3. semester. Alle internasjonale institusjoner vi sammenligner oss med i benchmarking-analysen har obligatorisk rettslære, og de fleste høringsinstansene er positive til obligatorisk rettslære på NHH. I et slikt kurs er det naturlig at skatterett får en sentral plass (jmf høringsuttalelsen fra FIN, Appendiks 4), siden dette er av stor relevans for andre bedriftsøkonomiske kurs i bachelorstudiet.

6. SOL10 (SOL020) Psykologi og ledelse flyttes fra 4. til 2. semester. Dette gir studentene et tidligere møte med SOL-fag enn dagens struktur (SOL010 Markedsføring i 3. semester). Innsikt i psykologi er grunnleggende for flere andre kurs, ikke bare innenfor SOL, og det er naturlig at dette kurset kommer tidlig i studiet.
7. BED20 Finansregnskap flyttes fra 3. til 2. semester. Dette kurset bygger naturlig på BED10 Innføring i bedriftsøkonomi; ved å plassere disse kursene rett etter hverandre i tid, bedrer man kommunikasjonsmulighetene mellom dem.
8. SAM40 Makroøkonomi flyttes fra 6. semester til 5. semester; dette gjøres for å kunne tilby et valgfag i videregående makroøkonomi i siste semester av bachelorstudiet (jmf ønske fra SAM i høringsuttalelsen, Appendiks 4).
9. Et valgfag flyttes fra 4. til 6. semester. Dette åpner opp for større spesialisering, noe studentene har etterspurt. Denne muligheten vil trolig, sammen med forslaget om å droppe kravet om fire allmenne valgfag, gi rom for et økt tilbud av spennende valgfag (på engelsk), som også vil gjøre NHH mer attraktivt for innvekslingsstudentene. Potensielt kan denne endringen derfor bidra til både å heve kvaliteten på søkerne og redusere ubalansen i utvekslingsprogrammet. Videre vil et valgfag i 6. semester lette noe av presset på dette semesteret (jmf Figur 3.3 som viser arbeidsmengde over tid), i det valgfag gjennomgående har noe lavere arbeidsmengde enn obligatoriske fag.

Plan A er PBU-s førstevalg til ny studieplan. Men planen er basert på at man klarer å komme opp med et tilfredsstillende tilbud i rettslære, både når det gjelder kvalitet, omfang, og i undervisningsressurser. Et utvalg bestående av representanter fra fagmiljøet og studentene må settes ned for å utarbeide et forslag til revisjon av rettslære-tilbudet på bachelorstudiet i tråd med Plan A. Man vil så kunne vurdere dette forslaget opp mot det flertallet av PBU oppfatter som det beste alternativet; det vi kaller **”Plan B”**.³³

Følgende grep bør merkes i Plan B:

1. Det innføres ikke noe obligatorisk kurs i rettslære.
2. Valgfagene begynner som i dagens studieplan i andre semester.
3. IØA10 Introduksjon til økonomisk-administrativ analyse fortsetter som i dag (men navnet forenkles til Introduksjon til økonomi og administrasjon). Kurset vil imidlertid bli oppgradert, fortrinnsvis med en lærebok, en karaktergivende eksamen, og med utvidet opplæring innenfor ferdigheter.

---

³³ Ett av medlemmene stemte mot forslaget til Plan B, siden dette forslaget innebærer full valgfrihet mellom valgfagene, uten at man samtidig fremskynder starten på valgfagene.

4. Introduksjonskurset i samfunnsøkonomi på 3.75 studiepoeng (fra Plan A) blir ikke innført, og antall studiepoeng i obligatoriske kurs i samfunnsøkonomi opprettholdes på dagens nivå. Dagens SAM010 Introduksjon til mikroøkonomi (men med endret navn; SAM10 Mikroøkonomi I) flyttes fra 2. til 1. semester, slik at studentene også i Plan B møter mer økonomi i første semester enn med dagens struktur.
5. SAM40 Anvendt samfunnsøkonomi erstatter dagens SAM030 Internasjonal handel og økonomisk vekst. Dette er i tråd med anbefalingen fra SAM (se høringsuttalelsen, Appendiks 4), hvor instituttet skisserer et kurs som gir "økonometriske case innen finans, regnskap og samfunnsøkonomi, empiriske markedscase innen markedsføring...". Et slikt kurs vil heve metodeferdighetene til studentene, og gjøre dem bedre rustet til å møte metodeundervisning på master (med relevans for flere masterprofiler) og til syvende og sist bedre rustet til å arbeidet med masterutredningen. Kurset i Anvendt samfunnsøkonomi legges til 5. semester, slik at Makroøkonomi-kurset i Plan B blir lagt til 4. semester (mens kurset i Plan A er lagt til 5. semester).

For øvrig sammenfaller plan B med Plan A.

Bachelorstudiet i dag

1. SEMESTER (høst)	Introduksjon og etikk Intro til øk-adm analyse IØA 010 Introduksjonskurs i etikk IKE 010	Metode Matematikk for økonomer MET 020	Bedriftsøkonomi Driftsregnskap og budsjettering BED 011	Metode Databehandling for økonomer MET 030
2. SEMESTER (vår)	Samfunnsøkonomi Introduksjon til mikroøkonomi SAM 010	Metode Statistikk for økonomer MET 040	Bedriftsøkonomi Bedriftsøkonomiske beslutninger BED 015	AV
3. SEMESTER (høst)	Samfunnsøkonomi Videregående mikroøkonomi SAM 020	Strategi og ledelse Markedsføring SOL 010	Bedriftsøkonomi Finansregnskap BED 020	AV
4. SEMESTER (vår)	Metode Anvendt metode INT 010	Strategi og ledelse Psykologi og ledelse SOL 020	Bedriftsøkonomi Investering og finans BED 030	AV
5. SEMESTER (høst)	Samfunnsøkonomi Internasjonal handel og økonomisk vekst SAM 030	Strategi og ledelse Organisasjonsteori SOL 030	VOA/AV	AV
6. SEMESTER (vår)	Samfunnsøkonomi Makroøkonomi SAM 040	Strategi og ledelse Strategisk ledelse SOL 040	Bedriftsøkonomi Økonomisystemer og styring BED 040	VOA/AV

Revidert bachelorstudium: Plan A

1. SEMESTER (høst)	Etikk Introduksjon til etikk IKE 10	Bedriftsøkonomi Introduksjon til bedriftsøkonomi BED 10 (BED011)	VALGFAG	Metode Matematikk for økonomer MET 10 (MET020)
	Samfunnsøkonomi Introduksjon til samfunnsøkonomi SAM 10			
2. SEMESTER (vår)	Strategi og ledelse Psykologi og ledelse SOL 10 (SOL 020)	Bedriftsøkonomi Finansregnskap BED 20 (BED 020)	VALGFAG	Metode Statistikk for økonomer MET 20 (MET040)
3. SEMESTER (høst)	Samfunnsøkonomi Mikroøkonomi I SAM 20 (SAM 010)	Strategi og ledelse Markedsføring SOL 20 (SOL010)	Rettslære Rettslære for økonomer RET 10	Metode Data for økonomer MET 30 (MET 030)
4. SEMESTER (vår)	Samfunnsøkonomi Mikroøkonomi II SAM 30 (SAM 020)	Bedriftsøkonomi Investering og finans BED 30 (BED 030)	Bedriftsøkonomi Bedriftsøkonomiske beslutninger BED 40 (BED015)	Metode Anvendt metode MET 40 (INT 010)
5. SEMESTER (høst)	Samfunnsøkonomi Makroøkonomi SAM 40 (SAM 040)	Strategi og ledelse Organisasjonsteori SOL 30 (SOL 030)	VALGFAG	VALGFAG
6. SEMESTER (vår)	Strategi og ledelse Strategisk ledelse SOL 40 (SOL 040)	Bedriftsøkonomi Økonomisystemer og styring BED 50 (BED040)	VALGFAG	VALGFAG

Revidert bachelorstudium: Plan B

1. SEMESTER (høst)	Samfunnsøkonomi Mikroøkonomi I SAM 10 (SAM 010)	Bedriftsøkonomi Introduksjon til bedriftsøkonomi BED 10 (BED011)	Introduksjon Introduksjon til økonomi og administrasjon IØA 10 (IØA 010)	Metode Matematikk for økonomer MET 10 (MET020)
			Etikk Introduksjon til etikk IKE 10 (IKE 010)	
2. SEMESTER (vår)	Strategi og ledelse Psykologi og ledelse SOL 10 (SOL020)	Bedriftsøkonomi Finansregnskap BED 20 (BED 020)	VALGFAG	Metode Statistikk for økonomer MET 20 (MET040)
3. SEMESTER (høst)	Samfunnsøkonomi Mikroøkonomi II SAM 20 (SAM 020)	Strategi og ledelse Markedsføring SOL 20 (SOL010)	VALGFAG	Metode Data for økonomer MET 30 (MET 030)
4. SEMESTER (vår)	Samfunnsøkonomi Makroøkonomi SAM 30 (SAM040)	Bedriftsøkonomi Investering og finans BED 30 (BED 030)	Bedriftsøkonomi Bedriftsøkonomiske beslutninger BED 40 (BED 015)	Metode Anvendt metode MET 40 (INT 010)
5. SEMESTER (høst)	Samfunnsøkonomi Anvendt samfunnsøkonomi SAM 40 (SAM030)	Strategi og ledelse Organisasjonsteori SOL 30 (SOL 030)	VALGFAG	VALGFAG
6. SEMESTER (vår)	Strategi og ledelse Strategisk ledelse SOL 40 (SOL 040)	Bedriftsøkonomi Økonomisystemer og styring BED 50 (BED040)	VALGFAG	VALGFAG